

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Grupul de publicații Topaz
4 - 10 februarie 1993
(Anul XXVI)

4

Marea capcană a tranziției

AM DISCUTAT de curînd cu doi foarte tineri prozatori despre cărțile lor. Unul dintre ei, căruia de-abia îi apăruse un volum de povestiri, îmi povestea mulțumit că, pentru a nu pune cărții un preț prea mare, editorul său nu i-a plătit drepturi de autor. Celălalt, căruia urmează să-i apară o carte, mi-a spus ceva asemănător, schimbînd doar timpul și editura.

N-am nimic împotrivă ca editurile să prospere sau să-și facă socoteli de rentabilitate atunci cînd publică un autor. Și chiar cu riscul de a părea cinic: un mijloc de a verifica vocația unui tînăr scriitor poate fi și acesta, de a-l publica pur și simplu. În perioada anterioară verificarea vocației se făcea pe o cale, pînă la un punct identică: autorul își vedea pusă răbdarea la încercare cu anii, încît nu cred să fi fost tînăr scriitor în perioada din urmă care să-și fi închipuit că ar fi putut trăi din scris. Ca o consecință, imaginea scriitorului boem, trăind de la o carte la alta cu ajutorul binevoitorilor sau al Fondului literar, a fost înlocuită treptat de aceea a scriitorului profesor, medic, inginer, vînzător, șef de depozit, bibliotecar, responsabil de cinematograful, după studiile, șansa și relațiile fiecăruia. Iar posibilitatea acestor oameni de a fi recunoscuți ca scriitori nu mai depindea în ultimii ani nici de numărul cărților publicate, nici de valoarea acestora, din pricină că primirea de noi membri în Uniunea Scriitorilor fusese de mai mulți ani stopată. Așa încît cei care încearcă să idilizeze „epoca” n-au decît, dar cred că nu strică să ne amintim și de aceste lucruri. Nu strică să ne amintim însă că un scriitor ajuns la vîrsta pensiei nu era condamnat la umilintele pe care le cunosc azi scriitorii pensionari. Mă îndoiesc că există la această oră categorie socială cu pensii mai mici decît scriitorii. Autorii studiați în manualele școlare sau ale căror cărți sînt recitate și transmise de la o generație la alta trăiesc în mizerie. Și asta din pricină că au făcut greșeala să-și urmeze, imprudent, vocația. Scriitorul pe vagoane ajuns la vîrsta pensionării e mult mai bine răsplătit, la această oră, decît autorul de carte ajuns la bătrînețe.

Îmi amintesc și acum cu dezgust de hărmălaia provocată în CPUN de propunerea lui Mircea Dinescu de a se institui un timbru literar. Între timp valoarea aceluia timbru nu mai înseamnă nimic. Dar chiar și așa sînt destule editurile care n-au catadicsit să-l plătească. Asta în timp ce fac, majoritatea, o piraterie literară care a intrat în domeniul firescului. Cei care întorc acum spatele scriitorului român n-o fac din grija de a oferi cititorului valorile literaturii universale, ci din cauză că scriitorii străini nu cer drepturi de autor. Iar cele cîteva edituri care „se încurcă” cu scriitori români plătindu-le acestora și drepturi de autor sînt cotate drept edituri neadaptate la economia de piață. La fel, ticluitoarii de reviste porno îți rid în nas la această oră, pentru că, redactor la o revistă literară, ignori ceea ce *dorește* cititorul. Consecințele acestui val uriaș de pornografie se văd în limbajul tot mai buruienos al adolescenților, în demoralizarea care se întinde în progresie geometrică. Cît despre urmările faptului că cititorul se transformă rapid într-un simplu consumator de literatură, acestea se vor vedea în următorii ani.

Ideea de a se aștepta sfîrșitul perioadei de tranziție pentru a discuta serios despre problemele culturii mi se pare o imensă capcană. Sfîrșitul tranziției nu se întrevide prea curînd. Se pot anticipa însă efectele ei: scăderea interesului pentru cultură, generalizarea kitschului, marginalizarea valorilor, deprecierea socială a scriitorului, ceea ce va avea efecte catastrofale asupra identității noastre spirituale.

E momentul ca scriitorii să se preocupe și de propria lor soartă ca scriitori. E momentul să ne apărăm confrății care au pensii de mizerie. E momentul să ne apărăm de editorii care vor să ne îngroape. Într-un cuvînt, e momentul să ieșim din descurajarea care pe unii dintre noi îi face să creadă că sîntem reprezentanți unei indeletniciri pe cale de dispariție.

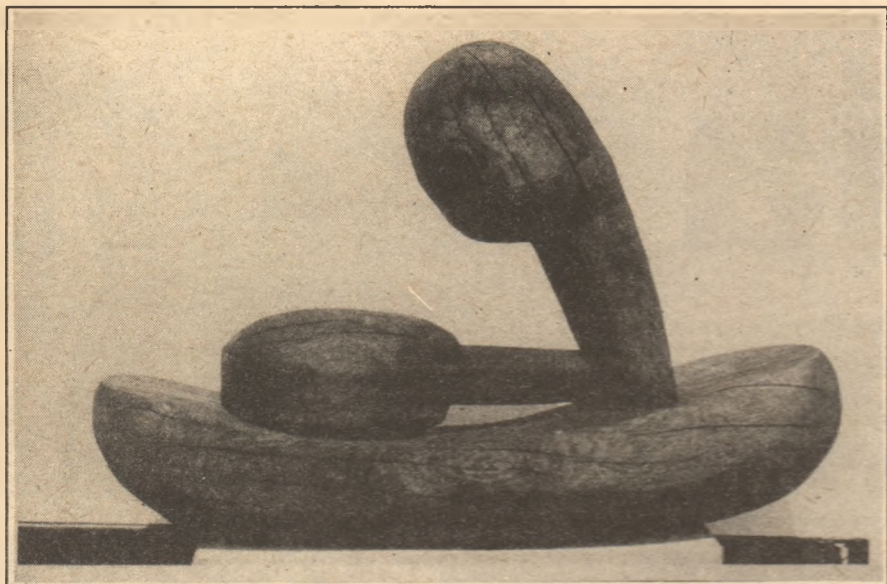
Cristian Teodorescu

Gh. Iliescu-Călinești: *Fereastra*. Număr ilustrat cu lucrări din atelierul sculptorului

DIN SUMAR

- O poartă deschisă spre dialog ● La o nouă lectură: Marin Preda ● Versuri de Petru Creția ● Ghilotina de scrum ● Lupta de clasă a valorilor ● Ion Caraion – la țărnul eternității ● Ov. S. Crohmălniceanu – Amintiri deghizate ● Gh. Grigurcu – Ștefan Aug. Doinaș: convorbiri despre I. Negoșescu ● Scrisoare din Paris de la Lucian Raicu ●

Sculptură de Gh. Iliescu-Călinești

CETATEA SCUFUNDATĂ

Absențe surprinzătoare, detalii semnificative și câteva cuvinte despre capul lui Moțoc

AM URMĂRIT cu atenție tot ce s-a scris și s-a difuzat la TV cu prilejul aniversării Revoluției din decembrie 1989. Mai întâi, ar trebui semnalată absența D-lor Ion Iliescu și Virgil Măgureanu și a generalilor Gușe și Stănculescu de la dezbaterile „cu revoluționarii” organizată de Mihai Tatulici în seara zilei de 22 decembrie. A lipsit și generalul Iulian Vlad, dar mă îndoiesc c-ar fi fost printre cei invitați. Cert este că aceste persoane sînt dintre cele mai informate în legătură cu ce anume s-a întîmplat atunci. Și înainte, și după 22 decembrie ora 11,30-11,45. Mai interesant este, însă, altceva - deși aceste persoane au lipsit, în dezbaterile respective, au fost ridicate toate problemele obscure legate de Revoluție, ba chiar mai mult, ele au și fost rezolvate. Rezolvate ca „probleme logice”, e adevărat, din păcate nu și în „ordinea pragmatică” a lucrurilor. E limpede, de pildă, că înainte de 22 decembrie, în populația revoltată a țării, au tras armata, securitatea și fosta miliție. Faptul a fost recunoscut de generalul Militaru, de

Dl. Petre Roman și a fost confirmat din plin de participanții direcți. E la fel de limpede că a existat *ordinul 2600*, referitor la zdrobirea oricărei revolte populare, ordin ce detalia responsabilitățile pînă la nivel de persoane. Încă din 1990, generalul Militaru a comunicat aceste informații *Procuraturii*, dar faptul a rămas fără consecințe. Ba o consecință tot a existat, cum ne-a reamintit Dl. Silviu Brucan! procurorul Mugurel Florescu a devenit general din maiori, în mai puțin de trei ani! Și aceasta, probabil, pentru că, în același interval de timp, a reușit să numere victimele Revoluției, fără să găsească măcar un singur vinovat! Iar dacă e exact ce au spus reprezentanții organizației *Jilava - 22 decembrie*, nici pe acestea nu le-a numărat bine, ele fiind de trei ori mai multe decît în „inventarul” D-Sale!

Cît privește „teroriștii”, cei care „au tras în noi, după 22”, informațiile par a se aduna mai rapid decît ar dori unii. Într-un film inedit, realizat în ianuarie 1990, parașutiștii de la Boteni, spun o

REVENIRE. Cei ce iau încă în serios ideea că la 22 decembrie 1989 a avut loc cu adevărat o Revoluție (idee, se pare, agreată și în înalte sfere) au de ce să fie neliniștiți. Nu-mi dau exact seama ce fel de Revoluție s-a petrecut în acel decembrie pentru că - din cîte se vede - cei ce pierduseră atunci puterea, pentru cîva timp, sînt pe cale s-o recîştige. Lent, dar sigur. Cutare ex-secretar de partid al Ministerului răspunde acum de politica țării, cutare ex-colonel de securitate va revărsa peste noi cornul abundenței, cutare ex-cîntăreț în versuri al frumuseții (sufletului) Tovarășei patronează cultura, în timp ce cutare ex-secretar județean cu propagandă se ocupă de același județ, numai că avansat la rangul de prefect.

La nivel imediat inferior, lucrurile merg și mai brutal. În noile echipe de conducere a Ministerelor, condiția de a fi fost cel puțin secretar de partid al unei mari instituții pe vremea „odiosului” acționează cu consecvență de fier. Cu cît ai avut o funcție mai importantă pînă în decembrie 1989, cu atît ești astăzi mai îndreptățit să speri a ajunge într-un post înalt.

Fenomenul, verificabil cu ochiul liber, provoacă neliniște, teamă, iar la cei mai slabi de înger - disperare. Cum? Să ne reîntoarcem la domnia secretarilor de partid, cu unica diferență (și ea jenantă, la urma urmei!) că trebuie să li te adresezi în loc de „tovarășe secretar”, cu „domnule Ministru” ori „domnule Director”?

Îl înțeleg pe cei deprimati, dar nu-i aprob. Deprimarea lor mi se

multime despre securiștii de la *Hotelul București*, despre lipsa lor de cooperare, despre disparițiile lor ciudate, despre înregistrarea comunicațiilor militare pînă în ziua de 23, cînd a fost descoperită centrala de ascultare, ba chiar și despre avansarea acestor securiști! În cadrul dezbaterii televizate, Dl. Ion Itu, ziaristul de la *Tinerama*, a încercat să-și facă publice informațiile - se pare extrem de bine documentate - referitoare la „persoanele civile înarmate” ce s-au amestecat pretutindeni în „grupurile revoluționare”.

Deși a fost împiedicat să vorbească - îndeosebi de D-nii Militaru și Roman -, a reușit să enumere aceste categorii de persoane: grupe speciale de cercetare-diversiune ale *DIA*, activiștii de partid - ce n-au fost dezarmați pînă pe 25 decembrie și nici nu s-a făcut un inventar al muniției! -, în sfîrșit, ofițerii ce controlau gărzile patriotice, numite de D-Sa „armata C.C.-ului”. Nu mă îndoiesc că Dl. Itu va face publice, în detaliu, aceste informații spectaculoase în revista la care lucrează. De altfel, a început să le publice. E straniu, totuși, să vezi că se știe „cam totul” despre cine cu cine a luptat în timpul Revoluției și că autoritățile legitime ale „statului de drept” nu-și fac datoria. Și ne mai mirăm că tensiunea socială nu scade și că teama e în creștere galopantă. Cineva a numit, de fapt, precis, foarte precis vinovatul: *Mafia*. E adevărat, sistemul comunist era un sistem de tip mafiot și el supraviețuiește în continuare prin mijloacele specifice acestei organizații. Și, tot ca „între mafioți”, asistăm la fenomene foarte spectaculoase - în momentul de față, „capul lui Moțoc” stă să cadă. Mă refer la C.V.Tudor. Ori pentru că și-a depășit rolul prestabilit, uitînd că nu e decît un biet pion, ori pentru că mafia ar dori să pară mai curată decît este, se pregătește o „epurare”. Mai întîi s-a „defectat” Radu Teodoru. La ordin, bineînțeles. Mai nou, se pare că V.C.Tudor a fost părăsit complet de stăpînii săi

MIC DICȚIONAR

pare exagerată, și aceasta dintr-un motiv foarte simplu. Reveniți pe ușa din dos, reînstați în funcții prin numiri directe, nu prin alegeri, redeveniți puternici cu ajutorul complicităților partinice de o viață, acești foști și actuali stabi au însă în comun - din păcate pentru ei - încă ceva: sînt în marea lor majoritate, de o incapacitate recunoscută și verificată. Cît se pricep ei să administreze economia, viața socială și cultura României - am tot văzut vreme de peste patruzeci de ani. Coautori ai catastrofei ce a dus la Decembrie 1989, ei apar acum, ca reprezentanți ai reformei și promit (pentru a cîta oară?) fericirea viitoare. Într-adevăr, promisiunea e specialitatea lor. Unica! Numai că au încetat să fie credibili. Sînt exact în situația studentului căzut la trei reexaminări în sesiunea din iunie, dar care, în toamnă, ar vrea să obțină nota zece. Studentul însă e tot același și e greu de presupus că s-a putut metamorfoza, pe timpul verii și al vacanței, în sită de mătase.

Cu cît toate posturile de comandă vor fi mai repede ocupate de „tovarăși buni” puși pe fapte mari, cu atît adevărul va ieși mai limpede la iveală. Or, acest adevăr are o formulare dintre cele mai banale: a fost extrem de greu, decenii la rînd, să ții în frîu un popor terorizat și fără speranță; dar a ține în frîu un popor eliberat va fi de două ori mai greu. Poate chiar de trei - poate chiar imposibil.

Mihai Zamfir

obscuri, din moment ce comisia pentru apărare a reușit dezavuarea publică a colosului. Sînt curios dacă se va merge pînă la retragerea imunității parlamentare și punerea sub inculpare a „senatorului mare”. Deși, m-aș mira.

Partidul, adică mafia, nu-și sacrifică oamenii decît în caz de „extremă urgență”. Oricum, nu e așa ușoară nici viața de mafiot! Mă întreb cît e de sigură!

Pare limpede că mafia e infiltrată la toate nivelele puterii politice, economice, judiciare și că ea întîrzie îndeplinirea idealurilor Revoluției și aflarea adevărului. De fapt, recunoașterea acestui adevăr, ce pare cunoscut de toți. Nu-mi fac iluzii - știu că mafia nu va renunța de bunăvoie la putere și privilegii. Am însă o speranță - nu tot poporul român face parte din ea. Și, mai ales, nu tuturor românilor le este teamă de mafie.

Liviu Antonesei

Concurs de poezie

• Revista „Dunărea literară” organizează concursul de poezie „Ronald Gasparic”, în memoria tînarului poet brăilean ucis la 21 de ani în 1991. La concurs pot participa poeți pînă în vîrsta de 25 de ani cu 20-30 poezii, dactilografiate la două rînduri, în două exemplare. Pot participa și poeți care au debutat în volum, trimițînd unul din volumele publicate, respectîndu-se limita de vîrstă.

Lucrările vor fi expediate pe adresa: revista „Dunărea literară”, redactor șef Gheorghe Lupășcu, str. Polonă 12, Brăila, cod 6100.

Se va acorda un singur premiu în valută SUA susținut de familia poetului, pe data de 23 martie a.c., în valoare de 200\$.

Lucrările vor fi expediate pînă la 10 martie, data poștei. Juriul concursului: Laurențiu Ulici, Vasile Andru, Gheorghe Anca, Gheorghe Lupășcu, Nicolae Turtureanu.

România literară

Calea Victoriei 133-135, București, sector 1.
Telefoane: 650.62.86, 650.47.28, 650.33.69, Fax:
312.82.53.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimislanu - redactor-șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Alex. Ștefănescu, Ioana Părvulescu, Andreea Declu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (exteme), Mihai Grecu, Anca Florescu (secretari de redacție), Ruxandra Dinu, Elena Horasanglan, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu (corectură), Elena Mareș (stenodactilografă), Andriana Fianu, Nicoleta Isalda (secretariat), Maria Micu (curier).

Colegiul de conducere: Nicolae Manolescu, Gabriel Dimislanu, Mihai Pascu, Alex. Ștefănescu, Adriana Bittel, Ștefan Aug. Dolnaș (reprezentant al Uniunii Scriitorilor) și Valentin Racoviță (reprezentant al grupului de publicații Topaz).

Paginație pe calculator:

George Cojocaru, Mircea Stolan.

Tehnoredactare computerizată:

Manuela Drăghici, Georgeta Moroșan, Simona Bujor.

Correspondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Dorin Tudoran (Washington).

Editor:

Topaz G.A. srl.

Președinte:
Octavian Mitu

O poartă deschisă spre dialog

ÎN NUMĂRUL său din 19 octombrie 1992, ziarul „Pesti Hirlep” publică un incitant interviu cu domnul Vekony Gábor, autorul cărții „Daci, romani sau români?”

Tonul dezbaterei, ca și limbajul folosit de către cei doi interlocutori, constituie o mărturie că și pe temele cele mai grave și mai controversate dialogul dintre specialiști este posibil. Iată de ce m-am încumetat să formulez o replică la câteva dintre tezele expuse de către domnul Vekony Gábor în interviul menționat mai sus. Această replică va îmbrăca aceeași haină a dialogului civilizat, menit să ne apropie și nu să ne despartă, chiar dacă substanța intervenției mele va fi sensibil diferită de aceea a preopinientului.

Problema centrală a interviului domnului Vekony Gábor o constituie dezbaterile din ultimele două veacuri în jurul continuității daco-romane și românești pe teritoriul de astăzi al României, cu o atenție specială la Transilvania. Chestiunea este desigur serioasă și delicată, pentru că în orice intervenție științifică pe această temă se insinuează, vrem sau nu vrem asta, o undă de interes politic. Dificultatea majoră în a da un răspuns tranșant și irefutabil la întrebarea dacă teza continuității este validă sau nu provine din lipsa unor documente peremptorii, a unor atestări indubitabile cu privire la una sau alta dintre ipoteze. Însuși domnul Vekony Gábor, care contestă decis continuitatea, afirmă la un moment dat în interviul domniei-sale: „De fapt nu se poate exclude, cu metode istorice, faptul că nu există o asemenea populație romanizată pe teritoriul stăpânit de germani și apoi de huni. Nu se poate exclude, dar nici dovedi”. În continuare, domnia-sa reia teza lui R. Roesler cu privire la lipsa aproape totală a elementelor vechi germanice din limba română, ceea ce ar fi de neînțeles dacă românii s-ar fi aflat la nordul Dunării în acel veac de stăpânire gotică a Daciei. Istoricul A.D. Xenopol, lingvistul Ov. Densusianu și alți învățați români și străini au demonstrat însă cu prisosință că goții au stăruit mai îndelung și mai accentuat totmai pe teritoriul sud-dunărean unde plasează adepții teoriei imigraționiste etnogeneza românilor. Așadar, dacă strămoșii românilor s-ar fi aflat exclusiv în centrul Peninsulei Balcanice în veacurile IV și V, ei ar trebui să aibă mai multe elemente vechi germanice în limbă decât în cazul că grosul populației romanizate s-ar fi aflat în fosta Dacie și în regiunile sud-dunărene învecinate.

În ceea ce privește „cuvintele albaneze” din limba română, consider că lingviștii, atât cei români (Hasdeu, Densusianu, Pușcariu, Rosetti, Macrea, Russu, Brâncuș și alții), cât și cei străini (Meyer-Lübke, Bourciez, Tagliavini, Renzi) au dovedit că aici nu e vorba de „împrumuturi albaneze”, ci de păstrarea în limba română a unor elemente de substrat, elemente comparabile cu componentele celto-galice din franceză și provençală, etrusce și osco-umbrice din italiană sau iberice din spaniolă, catalană și portugheză. Sigur, chestiunea e mai complexă și ar merita, singură, o discuție aparte. Cert este că așa-zisele „elemente albaneze” din română nu mai pot constitui astăzi o dovadă peremptorie cu privire la o ipotetică conviețuire (simbioză) albano-română din urmă cu zece-cincisprezece secole.

Și cu aceasta ajungem la miezul disputei. Domnul Vekony Gábor afirmă la un moment dat: „Limbile ca și popoarele își au istoria lor. Analiza limbii române demonstrează că istoria comună a populațiilor care vorbesc așa-numita limbă română comună a început pe un teritoriu mai restrâns, bine conturabil. Această regiune a fost, cu mare probabilitate, partea centrală a Peninsulei Balcanice. Știm precis că această entitate lingvistică a existat până la sfârșitul secolului al XII-lea. Știm și faptul că în limba română există acele inovații care au apărut în limba latină până în secolul VI, acestea înseamnă că strămoșii românilor au trăit până la acea dată în interiorul imperiului. Acest argument este decisiv și neîndoiește exclusiv legitimitatea teoriei continuității”.

Îmi pare rău pentru domnul Vekony Gábor (dar mă bucur pentru adevăr) că și-a plasat „argumentul decisiv” într-o zonă defavorabilă sieși, respectiv tocmai în acea zonă în care teoria imigraționistă este invalidată total. Las la o parte inexactitatea despre o posibilă dominație, fie ea și lingvistică, a Romei în Peninsula Balcanică până în secolul VI, când se știe că Imperiul Roman se rupse în două încă de pe vremea lui Teodosiu I, deci în secolul IV, pentru ca în anul 476 să cadă Roma însăși sub sabia barbară. Deci indiferent unde s-ar fi aflat românii (sau daco-romanii) atunci, în veacurile V-VI ei n-ar mai fi putut beneficia de inovațiile lingvistice ale Romei, pentru simplul fapt că Peninsula Balcanică se găsea de-acum sub stăpânirea Bizanțului și nu a Romei. Problema principală și într-adevăr „decisivă”, ca să folosesc termenul domnului Vekony Gábor, este însă alta. După cum au demonstrat

lingviștii Sextil Pușcariu și Dimitrie Macrea, prin fapte irefutabile, în secolul al VII-lea, când conviețuirea slavo-română a devenit realitate incontestabilă, limba română se formase. În limba română avuseseră loc, cu alte cuvinte, acele transformări care îi dădeau o fizionomie aparte, distinctă, atât în raport cu latina, cât și cu celelalte variante ce se dezvoltaseră din latină, pe alte teritorii ale fostului imperiu roman. Așadar, nici vorbă de inovații venite de la Roma, adică de inovații comune tuturor limbilor născute din latină! Ba tocmai, dimpotrivă!

ÎN ATĂ câteva asemenea inovații care ne obligă să afirmăm că încă înaintea influenței slave româna își dobândise fizionomia ei aparte:

1. Vocale a accentuată, când era urmată de poziție nazală, se transformase în *â* (desigur, trecând printr-o fază intermediară *ă*) lat. *campus* → rom. com. *câmpu* → dr. *câmp*; lat. *lana* → dr. *lână*. În cuvintele de origine slavă (și, se înțelege, în toate celelalte cuvinte intrate ulterior, din maghiară, greacă, turcă etc.), respectiva transformare nu mai are loc: sl. *brană*, *rană*, *blană* etc. nu devin **hrână*, **rână*, **blână* etc.

2. Consoanele *b* și *v*, în poziție intervocalică, dispăruseră: lat. *hiberna* → dr. *iarnă*; lat. *ovem* → dr. *oaie* (prin faza intermediară *oae*). Cuvintele împrumutate din slavă păstrează aceste consoane în poziția respectivă: *iubi*, *grăbi*, *pleavă*, *poveste*.

3. În poziție intervocalică, *l* (simplu) se transformase în *r*: lat. *gula* → dr. *gură*; lat. *salem* → dr. *sare*. În cuvintele de origine slavă, *l* intervocalic rămâne neschimbat: *milă*, *boală*, *fală*.

4. Dentalele *d*, *t* și interdentală *s*, urmate de iot, se preschimbaseră în *dz*, *ț*, *ș*: lat. *dico* → rom. com. *dzicu* → dr. *zic*; lat. *tenere* → dr. *ține*; lat. *sedere* → dr. *șede*. În cuvintele împrumutate din slavă, respectivele consoane rămân intacte: *grădină*, *plăți*, *sită*.

5. Grupurile consonantice *gn*, *ct*, *cs* se prefăcuseră în *mn*, *pt*, *ps* (sau *s*): lat. *lignum* → dr. *lemn*; lat. *noctem* → dr. *noapte*; lat. *coxa* → dr. *coapsă*; lat. *laxare* → dr. *lăsa*.

6. De asemenea, grupurile consonantice *cl*, *gl* se palatalizaseră (lat. *clamo* → ar. *cl'emu*; lat. clas. *vigilo* → lat. pop. *viglă* → mr. *veg'l'u*), pentru ca mai târziu *cl'*, *gl'* să devină în dacoromână *k'*, *g'*: *k'em* (ortografiat *chem*), *veg'ez* (ortografiat *veghez*, cu sufixul specific unui mare număr de verbe de conjugarea I: *lucrez*, *creez*, *citez*). În cuvintele împrumutate din slavă sau din alte limbi, mai târziu, grupurile *cl*, *gl* se păstrează intacte: sl. *klatiti* → dr. *clăti*, sl. *klopoti* → dr. *clopot*; sl. *glezinu* → dr. *gleznă*, sl. *oglendati* → dr. *oglini*.

Cu excepția italianei care cunoaște transformarea similară *cl*, *gl* în *k'*, *g'* și, sporadic, dispariția lui *b* intervocalic, tuturor celorlalte limbi romanice le sunt străine schimbările fonetice menționate mai sus. Or, tocmai aceste transformări, petrecute în secolele IV-VI, au schimbat fizionomia fonetică a limbii latine din Dacia și din zonele sud-dunărene învecinate până la limita transformării ei într-o limbă nouă: româna. Așadar, presupunând că Peninsula Balcanică a rămas în contact cu Roma până în secolul VI, cum afirmă domnul Vekony Gábor, ar rezulta că românii nu s-au putut afla acolo în respectiva perioadă. Ceea ce este neadevărat. Românii s-au aflat pe teritoriul lor de etnogeneză (adică atât la nord de Dunăre, cât și la sud de acest fluviu) pe toată durata evului de mijloc, ca și mai târziu, de altfel. După cum ușor se poate observa, admitând contactul lingvistic dintre Peninsula Balcanică și Roma până în secolul al VI-lea, s-ar da apă la moară oportuniștilor care în ultimele decenii, spre a-i face pe plac dictatorului Ceaușescu (ajuns peste noapte mare istoric) au susținut aberanta teză a formării limbii și poporului român exclusiv la nord de Dunăre. Un cercetător adevărat nu se va lăsa însă sedus de atari aberații (și nici nu le va lua în seamă, nici măcar spre a le combate, lucru de care se arată tentat domnul Vekony Gábor). Cine vrea să cunoască (și eventual să polemizeze cu) istoriografia românească, se va adresa lui Xenopol, Iorga, Giurescu, Pârvan, S. Dragomir și nu „istoricilor” fabricați la Academia „Stefan Gheorghiu” sau la Institutul de Istorie a P.C.R. Așa după cum istoria limbii române o va cerceta în cărțile lui Ov. Densusianu, S. Pușcariu, Al. Rosetti, D. Macrea, G. Ivănescu, I. Coteanu sau în tratatele de lingvistică romanică ale unor Fr. Diez, W. Meyer-Lübke, Ed. Bourciez, C. Tagliavini, L. Renzi și nu în aberațiile cultivate de revistele „Săptămâna”, „Luceafărul” și „Flacăra”, până la 22 decembrie 1989.

Și cu aceasta ne apropiem de sfârșitul însemnărilor noastre.

Constatăm că problema continuității este mai mult decât complexă, ea neputând fi epuizată nici măcar într-un conclave de zeci de istorici și de lingviști,

Gh. Ilescu-Călinești: *Captarea razelor* (detaliu)

vom conchide că ultimul cuvânt nu s-a spus încă și probabil vor trece decenii și secole până ce el va fi rostit. Ceea ce se poate afirma cu tărie însă este că până în prezent nu s-a adus nici un argument irefutabil în favoarea teoriei imigraționiste. Eu nu mă număr printre acei cercetători intoleranți care nici nu vor să discute chestiunea sau care să spună că argumentele adversarilor continuității n-au nici o valoare. În același timp însă constat, absolut sincer și convins, că argumentele adepților continuității sunt incomparabil mai puternice decât cele ale adversarilor lor. Și-apoi să nu uităm un lucru. Continuitatea intră în logica istoriei. Romanizarea a afectat aproape jumătate din teritoriul Europei și câteva arii din zonele limitrofe. Nimeni însă până acum n-a susținut că popoarele neolatine din Peninsula Iberică, din Gallia, din Italia, din Raetia nu ar fi continuatoarele directe ale populațiilor romanizate de pe aceste teritorii în vremea Republicii și a Imperiului Roman. De ce să se pună atunci această problemă în legătură cu poporul român, care nu este cu nimic mai puțin latin decât italienii, spaniolii, francezii, catalanii și așa mai departe? Și încă o întrebare: se mai poate da vreun exemplu în istorie de o populație, sedentară (cum a fost neîndoiește cea daco-romană din perioada 106-271), care să-și fi părăsit în masă teritoriul pe care trăise de cel puțin 150 de ani (coloniștii) sau 600 de ani (autohtonii geto-daci, romanizați), care să pibegească 1000 de ani prin alte părți ale lumii și apoi (urmașii lor, desigur) să se întoarcă exact în aceleași locuri, unde în scurt timp să devină majoritari, deși acele locuri fuseseră între timp ocupate de alte populații, venite de aiurea și care-și construiseră acolo state bine organizate? Întrebarea e retorică, desigur. Așadar nu este prudent și nici înțelept să vorbim, cum face ziaristul ce-l interviuează pe domnul Vekony Gábor, de o „populație fantomă” sau de un „popor fantomă” cu referire la daco-romanii din Transilvania în perioada antichității.

Transilvania, cel puțin partea care a fost transformată în provincie romană după 106, este teritoriu de etnogeneză pentru români, poate chiar teritoriul pe care romanizarea a fost mai intensă ca oriunde în altă parte. Că orașele înfloritoare din perioada romanizării (Ulpia Traiana, Apulum, Potaissa, Napoca, Porolissum etc.) au fost ulterior transformate de barbari în ruine și cenușă, asta e altceva. Dar daco-romanii n-au trăit exclusiv în mediul urban nici în perioada ocupației imperiale. Ce s-a întâmplat cu populația de la sate și cu sărăcimea orașelor, care, nici una nici alta, nu dispuneau de mijloace spre a se strămuta, în masă, la sute de kilometri? Și de ce să se strămute? Oare goții erau mai blânzi în Moesia decât în Dacia? Recunoașteți, domnule Vekony Gábor, că n-aveți argumente spre a dovedi emigrarea în masă a populației daco-romane din Transilvania până spre centrul Peninsulei Balcanice la sfârșitul veacului III și cu atât mai puțin dispuși de dovezi privitoare la fenomenul invers, petrecut, după opinia dumneavoastră și a celorlalți adversari ai continuității, ce zece secole mai târziu. E vorba aici cel puțin de o naivitate logică și istorică. Îmi pare rău că trebuie s-o spun, dar acesta e adevărul. Continuitatea e în firea lucrurilor. Deci cei care o susțin nu trebuie să aducă, de fapt, nici un argument în favoarea ei. Nu încerci să dovedești că de când te-ai născut n-ai murit niciodată, ci ai fost mereu viu. Abia cel care susține altceva trebuie să prezinte dovezi. Și încă ce dovezi!

Deși articolul meu este destul de lung, ați observat că n-am atins nici măcar jumătate din problematica pusă în discuție de interviul domnului Vekony Gábor. Sper însă să mă fi referit la chestiuni de substanță. Sper, de asemenea, să putem continua această dezbateră. Dialogul, când este animat de dorința cunoașterii reciproce, nu poate aduce decât foloase și unuia și celuilalt.

Prof. univ. dr. Victor Iancu,
lector de limba română la Universitatea
„Eötvös Lorand” din Budapesta

Viața în oglinda literaturii

UNUL dintre semnele certe ale vremilor de anomalie și de criză este confuzia, periculoasă, între literatură și viață. De câte ori viața începe să imite literatura, conformându-se unor scenarii prescrise de ea, putem fi siguri că ierarhia valorilor și sistemul reperelor morale se află în pericol.

De trei ani încoace, mascaradele postdecembriste succesive ne-au fixat pe toți în roluri, în atitudini, în posturi gata inventate de Caragiale. Mult mai puțin a fost, în schimb, remarcată vocația paradigmatică și forța de anticipație a scrierilor altui prozator important părăsit, după moarte, într-un purgatoriu prelungit și nedrept. Marin Preda.

Preda a fost un diagnostician sensibil al *anormalității*, motiv pentru care autoritatea comunistă a văzut în el un autor subversiv. Stilul existențial, cognitiv și verbal zis „morometian” - brevetat de scriitor în literatură ca și în viață - e, înainte de orice, produsul unui scepticism tonic, al rezistenței față de dogme și scheme, al suspiciunii față de ideile primite de-a gata și de inapetența pentru dialog. Subversiv în timpul vieții, Marin Preda rămâne și acum incomod, pe măsură ce literatura sa își revelează fibra profetică: în oglinda ei prevestitoare, societatea postdecembristă își poate recunoaște cu ușurință chipul schimonosit de impulsuri „primar agresive”.

Într-un eseu memorabil, publicat în *Imposibila întoarcere*, prozatorul avertiza împotriva erodării încrederii în valorile spiritului, pornire stihinică și simptom patologic definitiv, propriu epocilor de degingoladă morală. Cu forța sa recunoscută de fixație verbală, eseistul îl întuiește într-o sintagmă pregnantă: „spiritul primar agresiv”.

„Numesc spirit primar agresiv, în accepția pe care o capătă pentru mine în contextul contemporan această noțiune, acea mentalitate sau acea stihie care apare în timpul unor intense frământări sociale și care tinde să conteste valorile spiritului” (*Spiritul primar agresiv și spiritul revoluționar*).

Trecerea prematură în neființă a scriitorului l-a scutit de umilința de a fi văzut răbufnind, în ultimii ani, spiritul primar agresiv în marile piețe bucureștene, stropite cu sângele unor tineri încrezători în binefacerile libertății, unde s-a scandat iresponsabil „Moarte intelectualilor!” și unde au năvălit mercenari cu chipurile deșfigurate de ură, înarmați cu bite, câști și lămpașe. „Ce justificare are, deci, un om din timpurile noastre să nu lupte pentru o idee?” - se întreba doctorul Munteanu, personaj din romanul *Risipitorii*. Una singură: că pe porțile libertății, pe care el le deschide cu ideile lui, năvălesc urangutanii cu bitele în mină.

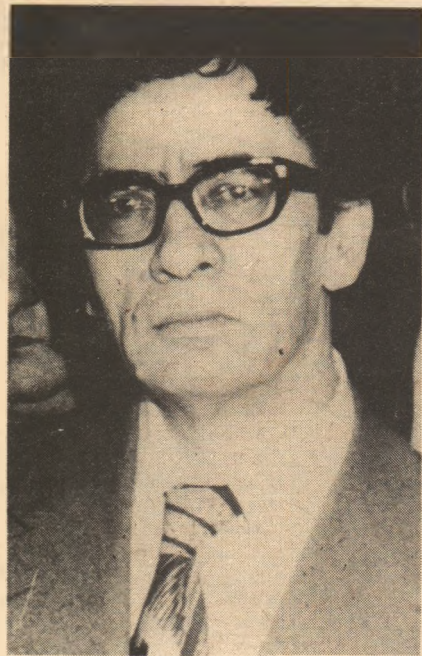
În romanele lui Preda, doctorul Munteanu este numai unul dintre intelectualii siliți, să opteze, în epoci de triumf al spiritului primar agresiv. Fiindcă alege să încheie un pact oportun cu „urangutanii” (pentru a-și salva comoditățile și a-și termina netulburat „opera”) Munteanu se va sinucide moral și, în prima versiune a cărții, chiar fizic. Este, de altfel, numai unul dintre destinele distruse, peste care trece triumfător tăvălugul comunismului totalitar.

Comunismul este, pentru Marin Preda, un catehism al distrugerii. În *Moromeții* (cu precădere al doilea volum), în *Risipitorii*, în *Intrusul* și mai ales în *Cel mai iubit dintre pământeni*, romanul său testament, Preda își plasează personajele într-o lume al cărei scop - prozatorul o spune răspicat - este distrugerea pe scară mare. Pervertirea și călcarea în picioare a structurilor lumii rurale, deplinse de bătrînul Moromete în monologurile sale, „prin grădina și pe la loturi”, pe ascuns de fiul său, activist, Niculae; ruina orașului natal al lui Petrini, unde tovarășul Calcan dă ordin să se dărîme cariatidele și să se sulemenească cu vopsele zidurile vechi; scoaterea de la catedră a poetului filosof (alias Blaga); înlocuirea lui Eminescu prin Ion Păun-Pincio în programele școlare; în fine, imnurile de slavă ridicate de poetul *ad hoc*

Amăcălițului tuturor meseriilor (inclusiv „turnătorului”), cu cauciucul artistică a criticului colaboraționist Ion Micu, sînt simple episoade ale unei ofensive demolatoare concertate. În *Cel mai iubit dintre pământeni*, carte ce transformă în evidențe perfect articulate toate latențele anterioare ale operei, Ion Micu este un *porte-parole* al activismului orb, gata să devină complice al anomaliei, în care vede prețul inevitabil al *faptei istorice*. Un preț pe care Victor Petrini nu se arată dispus să-l accepte și, cu atât mai puțin, să-l justifice: „N-aș putea spune pe ce se baza instinctul meu, care mă îndemna să nu accept *anomalia* (s.a.), căci așa îmi părea situația care se crease la facultate în urma îndepărtării marelui poet filosof. Anomalia, anormalul nu e o fatalitate, nu are durată, condiția să-l facem să dispară e să nu-l acceptăm și mai ales să nu cedăm tentației de a-l justifica prin recurgerea la principii înalte”.

Pentru Marin Preda, acțiunea în istorie nu e justificabilă în sine, dincolo de bine și de rău. Pe această temă, prozatorul a glosat, fără echivoc, tot în esul *Spiritul primar agresiv și spiritul revoluționar*, unde sînt vizați explicit scriitori francezi de stînga, care au cochetat cu comunismul, mai mult sau mai puțin episodic, precum André Malraux și Jean-Paul Sartre.

În schimb, în esul închipuit de Petrini - și intitulat, odată în plus, premonitoriu, *Era ticăloșilor*, - accentul cade mai ales pe *dimensiunea ludică*, inerentă perioadelor de vid al valorilor, de răsturnare a reperelor cu susul în jos: „Formele de ticăloșie - explică eseistul Petrini - începeau să apară pe pămînt drept cele mai fascinante spectacole.” Interesul pentru interludiile carnavalești diversioniste, alternînd cu perioadele de „normalitate” agresivă și bătoasă (în sensul în care vocabula e folosită de un personaj al lui Lucian Pintilie), există în mai toate romanele lui Preda: de la mascaradele înscenate de legionarii din Siliștea-Gumești (care „spoiesc”

ostentativ și pedant primăria între două crime și se dedau unor considerații publice pretențioase despre pielea de oaie sustrasă de pe frînghia domnului Jugravu), pînă la spectacolele culturale montate de Ion Micu la „Luceafărul literar” (asemeni unui „regizor de circ într-o arenă goală”).

După cum, citit astăzi, vizionar și profet, prozatorul pune în față o oglindă interludiului carnavalesc, regizat în cei trei ani care s-au scurs între masacrul sîngeros dintr-o providențială noapte de solstițiu și epilogul electoral resemnat de la finele lui 1992. Căci - de la dezlănțuirile „teroriste”, la parastasele cu cruci evlavioase, consumate sub lumini de reflectoare; de la contra-demonstrațiile „spontan-organizate”, la mineriade; de la circul parlamentar din C.P.U.N., la improprietățile „de hîrtie” și la privatizarea în întreprinderi cu patroni... slujbași la stat; în fine, de la procesele penale-reprezentative și fastuoasele anchete parlamentare, la zîmbetele oficiale operetistice, mediatizate intens; de la „adeziunile” sufocate de lacrimi, la „demascările” însuflețite de o sfîntă minie de tagmă - mai totul trădează cinismul *camuffat butaforic, regia* și, mai ales, *recuzita* democrației originale, a „comunismului de piață” și a „activismului de drept”.

Vai celor ce s-au lăsat păcăliți, încrezîndu-se prosteste în consistența recuzitei și în veridicitatea decorului, în dibăcia unor animatori de marionete, în profesionismul unor maestri de lumini!...

PENTRU O NOUĂ LECTURĂ

Din clasicii proletcultismului:

Eugen Frunză

Zor cu-nțîiul mai

Ei, văzurăți, măi fîrtați,
Ca ni-i casa, casă?
Țara sus să mi-o sălțați,
Veselă mireasă!

Zor cu-nțîiul mai, zoriți!
Inima cui bate,
Sfarmă timpii învechiți,
Norme și lacate;

Dacă vrem - și uite, vrem -
Sfredelim Carpații,
Urlă domnii: „Ce blestem...”
Urle blestemății!

Mînă strungul, meștere,
Mînă-l, Nicolae,
Ți-l Marie, crește-le
Pînzele balaiei!

Zor cu-nțîiul mai, zoriți,
Loc e pe-nțrecute
Pentru noi viteji slăviți
Cucerind redute.

Ei, văzurăți, măi fîrtați,
Brazde cinci deodată?
Uite-așa să mi-o brăzdați
Sărăcia toată!

Urlă domnii? Vai și-amar
Dac-ar fi să vină
Ca să-și vîre porcii iar
Rîitul în grădină!

Cît e lung și lat pămînt,
Cîte strunguri, pluguri,
Cîte doruri fremătînd
Cîte ramuri, muguri,

Toate-or fi cu noi și toți!
Iar de-o fi anume,
Vom trăsni peste netoți
Pumnii toți din lumel

(Din volumul *Sub steagul vieții*, 1950, al cărui motto este: „Stau la sfat un brigadier/ Și un președinte” (Basn să fie?)

Publicăm începînd din acest număr, după mai bine de 40 de ani, cîteva pagini de o expresivitate ce nu mai necesită comentarii, din scrierile celebre ale proletcultismului.

IN ficțiunile lui Marin Preda, momentul trecerii de la fastul spectacolului, la dușul rece al prozaismului cotidian, al trezirii la „normalitate”, e totdeauna cu grijă punctat: „Ei, domnilor, *spectacolul s-a încheiat, a fost foarte reușit, biletele pe gratis, ieșirea prin Sărindar*, cum se spune la București.”, comentează Victor Petrini, după o astfel de cădere a cortinei.

De altfel, unui ochi atent nu s-a putut să-i scape uzura și blazarea, tipice pentru un sfîrșit de spectacol, sub semnul cărora a fost „prohodită” revoluția anti-comunistă, după numai trei ani: fardul tot mai sărăcăcios și mai anemic, rutinarea figuranților și imensa sastiseală a protagoniștilor, comemorările tot mai grăbite și mai terne, decorurile jerpelute, zîmbetele oficiale strepezite.

Reprezentăția s-a terminat. Coboară încet cortina, peste mormintele proaspete și peste troițele stinghere din piețe, peste gurile de canal sfințite de cenușă și peste florile ofilite înainte de vreme, peste cicatricile zidurilor și peste zdrențele decolorate ale afișelor.

„Ieșirea prin Sărindar!”...

Monica Spiridon

Există o criză a culturii?

- Există astăzi în România o criză a culturii?
- De ce natură (economică, socială, morală, estetică etc.) este această criză?
- Socotiți criza culturii legată exclusiv de condițiile tranziției?
- Ce efecte ale crizei actuale întrevedeți pentru cultura de mâine?
- Considerați necesară reaprecierea moștenirii culturale a epocii comuniste? Vedeți vreo legătură între această reapreciere și soluțiile crizei culturale în general?
- Puteți oferi sugestii cu privire la valoarea culturii din anii dictaturii? Care sînt operele valoroase? Ce criterii socotiți utile în aprecierea valorii lor?

Lupta de clasă a valorilor

REZONANȚELE etice ale preceptului „meseria - brătară de aur” ar trebui să-și piardă relevanța în spațiul acțiunii culturale. Pentru omul contemporan important este să faci bine ceea ce faci. Criza culturii românești, astăzi, nu este legată de exercițiul mai mult sau mai puțin satisfăcător (privit cantitativ sau estetic) al creatorilor de literatură și artă, pentru că ceea ce artistul altă dată rupt de timp și realitate își refuză într-un moment de degradingoladă a societății, își asumă ziaristul îmbătat de contingent și evoluție a tot ceea ce părea pînă mai ieri încremenit, și de îndată ce i-a fost dezlegat blestemul muțeniei. Criza culturii românești este, de fapt, aceea a spiritului critic, ce prelungește în chip aberant obediența față de autoritatea principiului estetic în sine (a nu se confunda cu autonomia esteticului!), astfel încît exegeza culturală continuă, după toate semnele, să se conformeze aceluia lucru bine făcut. Ceea ce înainte de decembrie '89 era nu numai de nereproșat, dar constituia însăși forma de subzistență a culturii românești - prin exaltarea principiului estetic, de orice natură ar fi fost el, pentru că era singura soluție de remediu individual a celui ce participa la mecanica sterilă a societății românești - astăzi trădează o stare de imaturitate a unei culturi ce nu izbutește să ajungă la adevărata ei conștiință de sine.

Se insistă în continuare asupra aspectului virtuozic al performanței artistice și literare, sau pe justetea de principiu a analizei teoretice, se desparte în continuare, cu lăudabilă competență, valoarea de non-valoare dar, ca și înainte, nu se deosebesc funcțiunile culturale ale valorilor (sau non-valorilor). Din cîte știu, într-o cultură, adevărurile sînt selectate discriminativ, astfel încît cele rămase în afara sistemului nu exprimă decît valori fie neasumate, ignorate, necunoscute, fie valori tolerate (sau stimulate), însă, în chip firesc, greu sau imposibil de asimilat. Fatalmente, într-o cultură, nu toate adevărurile îndeplinesc aceeași funcție axiologică. Pentru ca unele să-și dispute înfișetatea, iar altele pentru a-și impune numai prezența, este necesară dezbaterea de idei, acțiunea ideologică ca soluție de ierarhizare a valorilor. Cine înțelege prin ierarhie reflectul luptei de clasă, printr-o viziune a fenomenelor într-o dinamică dialectică, ar fi de sfătuit să se teamă, mai degrabă, de ceea ce regimul răsturnat în '89 era pe cale să obțină în plan social, cu repercutare logică și în judecata asupra valorilor estetice: ștergerea granițelor dintre clase (valori, chiar cele deplin justificate estetic, teoretic), într-o „unitate de nezdruccinat” în jurul cîtorva obsesii.

Varietatea naște ierarhii, pentru că varietatea se cere ordonată. Numai stările omogene, ale căror procese interne sînt indistincte, pot exista în afara oricărei tentative ordonatoare, pentru că sînt suficiente lor însele, asemeni ciclurilor externe. De acest pericol al „eternizării” prin indistinct înțelesesem că societatea românească s-a salvat în '89. Din păcate, nici contextul istoric general nu este strălucit: în chipuri subtile, societățile democratice (occidentale) induc prin cultură sentimentul datoriei de a te înregimenta (de unde înmulțirea societăților caritabile și „evangelice”) și pe acela de a refuza experiențele elitiste ale culturilor, punînd în lumină derizoriul ca produs cu egală îndreptățire spre a fi antologat.

Oare nu este evident faptul că din societatea românească actuală lipsește o clasă de indivizi, ce în alte vremuri era exponenta unei atitudini existențiale și estetice radicale, marcate de opțiune și refuz chiar și în planul valorilor certe: snobii? Snobul, rafinatul excentric, mimează cel puțin, emancipativ, adeziunea la un spirit cu apetența disocierilor. Snobul este un personaj prin excelență elitist, obsedat de diferențe și ierarhii, de accesul la valori în stare pură și esențializată. Absența acestei categorii de simandicoși nu explică în chip necesar criza culturii românești dar exprimă încă o dată uniformitatea de atitudini în receptarea valorilor, a cîtor mai multe valori, a tuturor. Momentul '60, de liberalizare a unui sistem ce nu cedează supremația, ci o slăbește numai strategic și provizoriu, înregistrează în cultura românească o relativă înviorare a spiritului critic. Apar ca din senin snobii și experimentalistii, ne resincronizăm la postavangarda europeană, se despart apele de pămînt și se creează un mediu favorabil dezbaterilor de idei, pentru că se revenea întrucîtva la premisele conștiinței de sine a culturii românești. Șansele momentului nu s-au împlinit, pe de o parte pentru că obsesia creației recuperatoare a fost acaparantă iar pe de cealaltă parte pentru că, în scurt timp, sistemul a reînceput să restrîngă libertățile iar în literatură și arte, cum bine se știe, refugiul a fost esteticul. Făcînd inoperantă orice eventualitate de opțiune critică în planul valorilor, constrîngerea la estetic i-a alungat, paradoxal, din peisajul cultural și pe snobi (mulți au fugit, alții s-au „maturizat”), iar elita publicului a început, pe îndelete, să se adapteze, către anii '80 și după, experimentului retoric (scriitura, limbajul esopic) și poeticilor mizerabiliste, ale derizoriului și visceralității. În cultură, în cea „adevărată”, neideologizată, principiul

de Emil Brumaru

Ochiul Empampeii

EMPAMPA avea douăzecișidoi de ani. Mică, brunetă, subțire, cu talia ruptă de greutatea sînilor, cu un ochi cafeniu, adevărat, și celălalt bleu, de sticlă. Nu-mi explic alegerea culorii decît printr-un capriciu al mamei, extravagantă de stăpînă absolută. Simțeam, întîlnind-o uneori pe coridoarele întortochiate, că mă aflui în prezența unei ființe periculoase, adusă dintr-o țară cu nume imposibil de pronunțat sau poate chiar dintr-o insulă neînsemnată încă în nici un atlas. Globul clocit de gene mă obseda. Obişnuia să și-l scoată des din orbită, să-l umezească în gură, să-l frece vioi cu marginea fustei, dîndu-i mereu străluciri tot mai tandre. Și-l puneă expertă la loc, bila șlefuită fiind înfulecată cu poftă, ca de niște buze groase, sub frunte, de pleoapele moi.

Ochiul Empampeii! Nimbat de răsfrîngeri atît de crude, de pure, de muzicale. Mă fascina, îl doream. Cînd mi-l dăruia mă jucam cu dînsul cu o patimă ce depășea orice închipuire. Născoceam, nimicit de plăcere, feluri năstrușnice și zglopii spre a mă bucura de rotunjimea lui, de rostogolirea-i incertă printre obiecte ignare, de sunetele neașteptate pe care le împrăstia la fiecă nouă atingere, de lumina lăsată să-l străbată ca pe un fruct transparent.

Prins de mama, închis drept pedeapsă, doar cu pîine și apă, timp de două-trei zile, într-un cufăr de lemn confortabil, auzeam, departe, rîsul lor nestăvilit...

estetic a fost reperul suveran, imaginea întoarsă a totalitarismului politic manifestat. Falsei democrații strigată de dictatură i-a corespuns fatal-aberanta democrație a formulelor de expresie prin estetic (valoare) și a ideilor de estetică, în fapt dictatura principiului estetic-disident. Dictaturii politice subversivitatea îi opunea un principiu al libertății... în chip dictatorial. (Desigur, nu discut problematica cenzurii, a valorilor strict interzise, a chestiunilor tabu.). Disocierea unor alternative în cadrul principiului estetic putea fi înțeleasă ca acțiune subversivă de denunțare politică a intelectualului artist. Și, pe bună dreptate, de vreme ce monopolul „inițiativei critice” la adresa unor dimensiuni ale principiului estetic era deținut, cu agresivitate, de adulterii regimului, grosolani lozincarzi ai unui naționalism ce astăzi răbufnește în forme monstruoase.

ÎNGRIJORAT să nu care cumva să nu alerge în rînd cu cei ce simulează spiritul timpului și cu cei ce cultivă subversivitatea în raport cu realitatea socială, discursul critic s-a conformat unor forme de expresie ale principiului estetic pe care astăzi șovăie a le mai valida, tocmai pentru că valoarea în sine nu era circumscrișă, prin forța lucrurilor, unei perspective asupra dimensiunilor culturii românești, ce transcend esteticul. Aflată pe firul unei fructuoase tradiții maioreșciene a principiului estetic, cultura românească trăiește undeva, în intimitatea ei cea mai secretă, criza unui complex de asemenea maioreșcian: confirmarea nocivă, cu entuziasm naiv a întregii infrastructuri pe care principiul estetic (sau al valorii) o propune lumii românești contemporane.

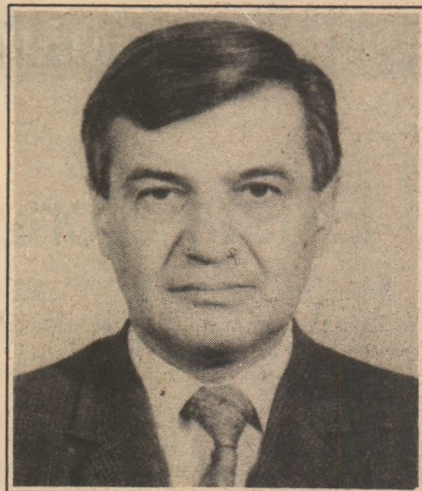
Sigur că cel mai mare păcat ar fi insinuarea unei necesități a cenzurii în spațiul cultural, după modelul statului totalitar ce eluda valori atîta vreme cît nu îi erau lui necesare, sau le găsea inadecvate modelului impus. De altfel, problema depășește interesul pentru identitatea culturală a valorii (estetice) și urmărește o malignă generalizare. Oricare performanță artistică, literară sau teoretică, virtuoașă, rînduită printr-o bună conduită intelectuală, este validată critic cu deopotrivă îndreptățire, ca și cum finețea manoperei ar fi garanția exclusivă a vreunui obiect de a intra în inventarul muzeului de istorie. Ce trebuie să înțelegi atunci cînd unei recenzii (publicate în *România literară*) la o carte, ce aducea elogii meșteșugului deosebit al ei, dar o scotea din sfera de interes cultural al cititorului de literatură, pentru că nu oferea

repere în emanciparea conceptului de literatură, se răspunde polemic printr-o altă recenzie, dar numai printr-un exces de argumente pledînd tocmai în favoarea meșteșugului deosebit al ei? Înțelegi că trăim în comuna meșteșugărească, în care valorile sînt bune prin ele însele, și nu prin funcțiunile pe care le îndeplinesc - dincolo de ceea ce reprezintă în sine. Ce trebuie să înțelegi atunci cînd se acordă, la Festivalul Național de Teatru, Marele Premiu *ex equo* spectacolelor *Titus Andronicus* după Shakespeare de Silviu Purcărete și *Livada de vișini* după Cehov de Andrei Șerban? Asta înseamnă a exalta principiul estetic în sine și a face un pas înapoi în ceea ce privește lărgirea perspectivei asupra culturii românești a artei teatrale (scenice). Și încă un pas înapoi în integrarea unui posibil nou concept asupra teatrului în general.

Este iminentă reapariția ideologiilor culturale, deși într-un atare moment de criză a ideologiilor ar fi mai degrabă desuetă decît binevenită. Atunci cînd un distins eseist și exeget demonstrează în *România literară*, că substanța cursurilor de metafizică ale lui Nae Ionescu se alcătuieste dintr-un plagiat, lăsîndu-ne impresia că nu este vorba decît despre o simplă descoperire mai mult filologică decît filosofică, o tentativă de replică la o veche ideologie culturală (țărănismul) pare să fi fost disimulată. Altminteri nu-mi explic rațiunile unui atare studiu, ce aparent nu vrea să comunice lectorului decît atît: haideți s-o lăsăm mai moale cu Nae Ionescu, știți, nu-i chiar așa cum se spune; era și el un om ca toți oamenii, cu micile lui farse și pe alocuri - mare impostor. Soluția nu stă, cred, în polarizarea valorilor prin apariția ideologiilor culturale, deși poate că lucrul acesta nu ar fi cel mai rău și ar sugera o reatașare la tradiția vieții literare românești interbelice. Mi se pare greu de crezut că oamenii de cultură, angajați sau simpatizanți ai anumitor atitudini politice, se vor putea diferenția astăzi, pornind de la opțiunile lor politice și în planul opțiunilor lor estetice; sau invers. Principiul estetic a funcționat pentru toată lumea și cu toți sîntem astăzi moștenitorii lui necondiționați. Acest spirit al toleranței intelectuale prin estetic (sau valoare în sine) nu este decît un mare pas cîștigat. Toleranța, însă, în absența oricăror, dar mai ales a celor înalte, condiționări, înseamnă orbire și sălbăcie, riscînd să transforme climatul cultural românesc într-un ambient al caselor de toleranță. Și totuși, cine își mai poate impune, în ziua de azi, să reziste ispitelor?

Sebastian-Vlad Popa

Petru CREȚIA

Lacrimi

Și poate veni-va cindva un ceas, o vreme tîrzie,
Cînd, în adîncul tenebrelor nopții,
Lacrimi n-or să mai curgă, grele și rare,
Din orbul amarului cer peste valea amară a mării.
Străvechi fapte pătîmind, neștiute
Și fără de vină, durerile cerului,
Ispășitoare și sfînte fapte rătăcind printre stele,
Vor găsi alinare
Și nu vor mai plînge
Printre afiten crude lumini în tenebrele nopții.
Doar în neliniștea mării o să mai dăinuie încă,
Trecînd din eon în eon,
Amintirea trecutelor lacrimi
Vărsate cîndva peste valuri
De faptele triste și mari ale nopții.

Licitație

Pentru că altfel chiar că nu mai e cu putință și
deoarece

Plecăm,
Se scot la mezat următoarele lucruri:
Un puternic binoclu de cîmp împreună
Cu tot ce-a fost văzut prin el cu un prilej sau altul
Și cu deosebire în Egiptul vechi;
Fotografiile ale unor neștiute persoane
De secol incert; rețeta unor elixiri nebăute,
Redactate într-un stil înflorit și suspect;
O hartă apocriptă a lunii, de o închipuire avîntată;
O pagoda de fildeș bine lucrat din care se-aude
Vuietul mării și strigăte de oameni pierduți;
O zăbală mușcată de dinții
Unui cal năvăș din trecut; un arc; o agrață de fier;

Un glob de cristal în care, privind în Ziua Cenușii,
Poți vedea nu trecutul, ci numai și numai
Amăgitoarea lui amintire, cu interpolări de
reminiscențe străine;
Și jurnalul de bord al unui pirat reticent și obscur.
Iar pentru toate acestea noi vrem,
Ca prețul cel mai înalt,
Prețul unei eterne întoarceri.

Departe este

Departe este țara dinlăuntrul inimii noastre
Și seamănă cu noaptea sau cu umbra
Și este în puterea tăcerii și a unor anumite astre
Cu grija ascunse de soartă.
Dar țara dinlăuntrul inimii noastre
E slobodă de orice bir, de orice zeciuală ori
corvoadă

Și n-a fost întinată niciodată de vreun pas străin
Și este goală de orice amăgire, de orice vis străin,
Măsurată fiind numai de timpul ei
Și de rotirea unor zodii fără chip de fecioare ori
lei.

Și, către depărtata țară dinlăuntrul inimii noastre,
Nu este drum.

Într-un abis

Astă-noapte am căzut în abisul dorului de tine,
Prăpastie în care, straturi după straturi, îndelung,
Plutesc lucruri din lume, unele chiar se întorc
Din cursul căderii, frunzișuri, pînze de apă curată,

Jocuri de reflexe, așternuturi de petale, poliedre,
pantere,
Nisipuri pustii, bățai de aripi nevăzute, alteori
însă

Stoluri vană de păsări: frumoase păsări, ușoare,
cu priviri visătoare;

Răstimpuri de lumină străină de soare,
Străină de lună, embleme, efigii, forme noi,
Mute priviri, rătăcite priviri, apoi tăceri mai adînci
Decît alba tăcere din cuprinsul unei oglinzi,
cîteodata

Învălmășiri de murmure și de chemări
întunecate.

Roiuri mohorîte de fluturi orbi, argintii,
Ușoare zăpezi minate de vînturi negre,
Prefăcîndu-se lent în cenușă ori ceață,
Umbre de lucruri fără lucruri, distorsiuni, amăgiri,
Valuri încete, opace. Căzînd, mereu căzînd,
Am ajuns în adîncul extrem al aceluia abis
Și acolo nu era nimeni.

Și dacă

Și dacă năvășe ploii fierbinți căzînd din cerul
răzvrătit
Fumegă pe lespezile verii sau răscolesc din
trupul ei
Mirosul prafului izbit de stropii rari și grei
Care îi dau furtunii începutul care se sfîrșește-n
noi,

Este ca trupurile vil sortite morții să se piardă
În sălbăticia lumii, învingîndu-și moartea,
Și să se cîștige în mirosul ploii și în înspumarea
Recilor puhoale care curg în valea munților
pustii.

Și dacă
În alți munți,
Din altă amăgire a iubirii,
Pe abruptul plept al stîncilor, crescînd năvalnic,
Urcă, nestăvîlite, inverse cascade de flori
Prisoind peste culmi în neodihna mării lor
puteri,

Este ca trupurile care s-au pierdut
Unde au fost chemate de durere
Să se desfacă în puținul
Din care-au fost alcătuite,
Pentru ca atunci
Cînd mările fierbinți sapă neîncetat în țărături,
oarbe,

Și trec de ele înspre lună, dincolo de lună,
Către locul unde numai soarele se odihnește
Și adastă,
Pentru ca atunci
Trupurile astfel desfăcute să își afle iarăși
Forma lor dintii și, fericite, să dea curs
Menirii lor dintii, trecînd apoi,
Din loc în loc, prin schimbătoare stări
Menite să afirme stăruința, lipsa de liman,
A fericirii și a dreptei căi
Deasupra căreia strigau, zburînd în cerc,
Vulturii negrei sorți căzînd uciși de fulgerele verii.
Iar noi, udați de ploii pe care nici măcar nu le
puteam simți

Pe trupurile noastre istovite de atîtea arși
Și nici pe buzele amare cărora le-am jertfit
Tot ce aveam,
Noi, cei atît de răsfățați de soartă, noi vom curge
Ca puhoie fără tină ale verii de aici
Și ale celeilalte veri, dintr-un alt timp și un alt
regn.

Gh. Iliescu-Călinești: Picătura

Cum strigă, mereu strigă sîngele în vînt

Cum strigă, mereu strigă sîngele în vînt și cum
Peceți de verde bronz pe buze ni s-așază,
Zdrobindu-le încet,
Cum ochii n-au priviri și nu mai văd decît
Un alb mai vechi decît privirea și uitarea
Ori numai presimțită cernerea cenușii,
Cum veșnic ne străbate fulgerarea vechilor iubiri
Și chipuri ne privesc cu ochi străini, sub stele
reci,

Și riurile curg, împușinate și amare, către mări de
fum,
Cum, rătăciți în labirintul unor vise prea de mult
visate,

Sîntem mai singuri decît înșiși înecații,
Roși de otrava rece a unor vechi pierzării,
Cum cerul zilei nu mai are cum cuprinde
Cercul mării,
Cum cerul nopții e făcut din grele lespezi care
cad

În golul mării, lespezi de lespezi, încet,
Cum nu mai știm ce se petrece între vreme și
cuvinte

Și, rupînd miezul unei flori, găsim în el
Numai ecoul unor vorbe neștiute ori uitate,
Cum, țintuiți de șubrede catarge și loviți de vînt,
Ne mușcă sarea și ne arde rănile și ochii,
Mergînd, mereu mergînd în altă parte a
neîncetatei căi, așa

Ne chinuim, uscați și muți sub cer, și tot așa
Secate lacrimile de demult ne ard
Obrazul lacerat și tot ce se mai află dincolo de el,
Iar soarele ne mistuiește însuși numele și însăși
umbra.

În adîncile fîntîni ale mării

Eram într-o baracă de lemn mîncată de sare,
Întinși cu fața-n sus, ținîndu-ne de mîini,
Tăcuți și nemișcați. Lumina era ca de zori,
Se auzea afară greaua muncă a mării,
Tipăt de păsări flămînde,
Pas greu și nechezat de herghelii de cai
Trecînd de-a lungul țărmului. Se auzea, firește, și
Tăcerea inerentă. Iar în ea s-au auzit apoi
Și strigăte de glasuri omenești.
Noi doi strigam în largul mării, noi ne strigam
Chemîndu-ne pe noi, să fim departe
De locul unde stam întinși ca pe o lespeze de
plumb

Și ne țineam de mînă, nemișcați și fără glas.
Lăsîndu-ne chemării, am trecut fără să știm
Din vechea stare într-o stare nouă,
În spațiul de ape înspumat de vînt,
Și ne-am simțit
Întinși pe valuri și în voia lor,
De mînă strînși, cu ochi privind în sus,
De valuri legănați, încet și larg purtați,
Ca pe întinse aripi, de curenți, de vînt,
Duși undeva în zarva și sclipirea mării,
Peste pădurile din bezna ei și sub lumina
Unui veșnic cer. Iar părul tău era
Ca o meduză neagră unduind încet pe fața mării
Și mîna nu puteam să ți-o strîng
Și ochii nu puteam să ți-i văd,
Pluteam așa mereu, pînă am înțeles
Că vom pluti mereu pe ariile mării, însă nu
La voia unui val ori altul, unui vînt,
Ci îndreptîndu-ne stăruitor, zîmbind cu ochi
închiși,
Spre un anume punct, incalculabil, al orizontului
zodiacal,

Un punct de neatîns, însă știut,
Care e steaua negrului trecut
Și a iubirii care n-are altă soartă.

Soarta unei cărți

VIOREL PADINA este, probabil, singurul poet important din generația '80 care n-a izbutit să-și vadă publicat nici un volum înainte de revoluție. În reviste, i-au apărut câteva poezii, foarte puține, mutilate și acelea de cenzură, cum s-a întâmplat cu una dintre ele chiar în *România literară*, prin 1979, cu ocazia primei și ultimei pagini pe care am reușit s-o consacru optzeciștilor, aflați atunci la debutul lor. *Poemul de oțel* a fost premiat la concursul de debut al *Cărții Românești*, în 1982, dar n-a putut fi publicat. Regretatul Florin Mugur fi era redactor. În felul lui, a făcut tot ce-a putut. Dar poetul a refuzat orice compromis. Mai mult: a intentat proces și, firește, l-a pierdut, după cinci ani de tergiversări ale tipăririi. După opt ani, volumul a apărut, în sfârșit, tot la editura care-i acordase premiul, fără vreo modificare. Viorel Padina a lucrat la această carte un deceniu și jumătate și a așteptat aproape un deceniu ca s-o vadă tipărită. Nu știu dacă va mai fi urmată de o alta. Se prea poate să rămână singurul volum al acestui poet absolut extraordinar. Viorel Padina mi-a trimis, pe vremuri, mai multe scrisori, dintre care unele n-au ajuns pînă la mine, și a avut probleme cu securitatea pentru limba lui ascuțită și pentru imaginea pe care scrisorile o dădeau despre prezentul comunist. (Securitatea nu ascundea nici măcar faptul că le interceptase). Scrisorile care s-au păstrat ar merita să fie strinse într-un volum și tipărite. Ele reprezintă una dintre cele mai teribile mărturii pentru o epocă și pentru o lume.

Dacă cineva se îndoiește că există o soartă a cărților, să citească *Poemul de oțel*. Aș vrea să spun de la început că

mi se pare una din extrem de rarele cărți în care se întrevide geniul poetic. Apărută în 1982, ea l-ar fi situat pe Viorel Padina alături de Mircea Cărtărescu, neîndoind că poetul generației '80, la fel cum Nichita Stănescu a fost poetul generației '60. Există între Cărtărescu și Padina unele frapante asemănări, pe care, din păcate, întârzierea *Poemului de oțel* le transformă în epigonisme. În zadar vin eu acum și afirm că o poezie ca următoarea a fost scrisă înainte de poeziile din *Faruri, vitrine, fotografii* și că Padina n-avea nici o cunoștință de Cărtărescu atunci cînd a pus-o pe hîrtie. Poezia *Haman venind* va suna cărtărescian, așa cum atîtea poezii ale lui Samson Bodnărescu de dinainte de 1872 sună eminescian: „Dă-mi voie duduco mînușita să-ți strîng mlași să plîng? rezolvă-mi cît mai repede cugetu psihi mu. Ia uită-te haman venind mărșăluind, mărșăluind și primavara cum dă să plece la polul rece. Lov-ul ne trece belissima stress-ul ne moaie oho aha sînu-ți visează flori de gheață (cine ne-nvață?) luna propune peste negre cătune soarele în husă apune coco ne strigă roko ne-apasă adio dragoste adio masă”. Iată și finalul de la *Love story*: „Și iată că pulpa mea se lipise pe nesimțite de pulpa ta și din pulpa mea răsărise o mînușită și țîșnise și din pulpa ta o mînușită și izbucniseră și din banca pe care stăteam împietriți mînușite și mînușite acestea delicate și vii scosese răzlete ochișori în vîrf de degetelelor și se uitau la noi rugătoare, era o iubire fanatică în privirea lor o blîndețe o umilînță bre”. Intertextual, ludic, comic și toată acea savoare *retro* a clișeeilor de limbă îl țin pe Padina foarte aproape de Cărtărescu, de Strata, și de alți poeți postmoderni din generația '80. Efectul publicării

Poemului de oțel în 1982 ar fi fost cu siguranță altul decît astăzi, cînd volumul a trecut neabătut în seamă din toamna lui 1991, cînd a apărut, și pînă astăzi. Nu știu dacă s-a schimbat ceva în poezia însăși, dar s-a schimbat ceva în receptarea ei.

O întrebare este și de ce *Poemul de oțel* n-a putut fi publicat la timp. Sigur, îndîrjirea cu care Padina a refuzat să schimbe fie și un cuvînt constituie una din cauze. Cenzura se comporta adesea ca zmeul din poveste: era mulțumită dacă i se aruncau câteva hălci de carte. O altă explicație constă în natura însăși a poeziei lui Padina, care împinge parodia pînă la șarjă și mizează adesea pe exasperarea limbajului, ceea ce denotă un radicalism moral intolerabil de către cenzură. Padina are structura unui radical. În fine, luarea în rîs, batjocura permanentă, amestecul de emfază și de comicărie, de logică a negației și de absurditate ilară (de tipul *limerick* -ului) au creat probabil o anume stare de perplexitate cenzorului comunist, care intuia că fondul acestei poezii este de protest absolut, chiar dacă ascuns sub ingenioase manierisme lexicale ori sub pastişe savante ale limbii de lemn.

Dedesubt de tot, există la Padina arghezianismul. Cred că el este printre foarte puținii arghezieni consubstanțiali dintr-o generație care a avut alte amestecate modele (Bacovia, Minulescu, Barbu). Pasta lexicală e, de altfel, primul lucru observabil, cînd citești cele două cicluri ale volumului. Cuvinte vechi și noi, rarități, invenții proprii, calambururi, stîlceli voite, totul e constrins să colaboreze la vocabularul specific (dacă există unul) al lui Padina. Argeziană este și elaborația. Nimic spontan în aceste versuri la care autorul a migălit vreme lungă. Acest aspect artizanal nu poate

fi mascat de elementul ludic, copilăresc, ori de voioșia verbioasă care pare a releva o expresivitate țîșnind în chipul cel mai natural. În al treilea rînd, arghezian este aliajul de senzualitate și de spiritualitate, de materialitate compactă, grea, densă și de suavitate diafană și fulguitoare. Padina „prelucrează” folclorul descîntecelor ori al baladelor, poezia erotică deșuchiată a unui Anton Pann, aluneacă spre dadaismul unui Urmuz ori spre viziunea paranoică și tragicomică a lui Dali (*Șah moale* e chiar versiunea verbală a unui tablou). Dadaiste, bizare, grotești sînt în special poeziile din ciclul *Muzică populară*. Ciclul următor, acela titular, este un fel de Bildungsroman, fragmentar și verificat, în care autobiograficul și autopoetretul încheagă un fel de dramă a opțiunii individului tînr care resimte din plin opresiunea. Capodopera acestui gen de lirică dramatică, vizionară și etică deopotrivă, este *Consilierul Cicerone* poem prea lung spre a-l cita aici și din care, ca din orice „dezbateră”, nu se pot extrage pasaje semnificative în ele înseși. Excepționale sînt și *Despre hipnotizori*, *Cronica omorîrii din cameră sau Love story*, poeme care consacră un poet. Și ce poet!

... și Claudiu CONSTANTINESCU

Ironia și infernul

IN 1982, Viorel Padina era un poet premiat și interzis în același moment, anume în pragul debutului. Faptul acesta spune din start ceva despre *Poemul de oțel*, volumul din '82 pe care, în timpul din urmă, aceeași editură *Cartea Românească* a reușit să îl publice: premiul de atunci încredințează asupra valorii literare a textelor, iar cenzura care i se aplicase tot atunci, foarte drastic, induce ideea unui grad considerabil de insurgență a poetului. Cam așa și este...

Sînt două secțiuni ale plachetei, *Muzică populară* și *Poemul de oțel*, dar eu nu le-aș vedea ca două experiențe poetice net diferite. Cel mult, legat de cele două pre-judecăți de mai înainte, aș spune că prima parte conturează, pe teme variate, disponibilitățile stilistice ale poetului (și preludiul este deja convingător pentru un premiu de calitate), urmînd ca în partea a doua să apară o fixare tematică de a propos social accentuat (lucru care a determinat și reacția promptă a cenzurii). Mutațiile stilistice de la o secțiune la celaltă nu sînt, în general, decît cele pe care le impune dezvoltarea pe un spațiu mai larg a poemelor din urmă: un apetit digresiv care amplifică, nu modifică, rezonanțele tonurilor de la început.

Viorel Padina vine din zona ludicului de tip Dimov-Foarță, și din imprezibilitatea pitorească a unui

Emil Brumar. Se caută cu o poftă de gurmând carnalitatea termenilor, jocul de cuvinte sau invenția lexicală, într-o poezie a fanteziilor candid-ironice. Verbul este colorat, în plus, prin recuperări ale unor termeni cu parfum distinct de epocă, turcisme, grecisme, italianisme sau colocvialități de *Țiganiadă*, desuetudini simpatice și plastice în disonanță lor contextuală. Poezia de dragoste ajunge, prin lexic, o sinteză concentrată a tipurilor sale istorice, de la poezia grațioasă de alcov a Văcăreștilor, la detașarea sarcastică cea mai actuală: „Dă-mi voie duduco mînușita să-ți strîng mlași să plîng? rezolvă-mi cît mai repede cugetu psihi mu. Ia uită-te haman venind mărșăluind, mărșăluind și primavara cum dă să plece la polul rece. Lov-ul ne trece belissima stress-ul ne moaie oho aha sînu-ți visează flori de gheață (cine ne-nvață?) luna propune peste negre cătune soarele în husă apune coco ne strigă roko ne-apasă adio dragoste, adio masă” (*Haman venind*). Peste tot se creează o senzație de abundență, ca la un adevărat festin terminologic și imagistic, începînd de la harababura vie a unei șatre de aurari (tablou încheiat cu această surpătură abruptă: „Un voînikel uns de uleiuri așa (bulibaș musiu dada) uguind oracular biblînd bis bilbînd halea-n pept e dulci”), pînă la portretul aproape urmuzian din *Santa hermandad*: „E un ubuin străvechi citadin. E un pic săpun dar nu e nebun; se face că plouă-n papuci (surîde). Uită-te la el: era-n 48 cînd luă nota opt la proba de mof; (...)

Se arată semne că vine o vreme cînd pe la răscuri te descurci și pe litoraluri tot baluri gentili și cognăți prin mii de relații. Sînt foarte multe furori ce decurg din săpători un mic o bere un brad de la santa hermandad”.

Tot la nivel terminologic se ivește însă și un al treilea strat, cel al reperelor - să zicem - culturale. Și nu e vorba doar de fabulosul „rok” (vulturul din poveștile arabe) sau de istorica „Santa Hermandad” (poliția stradală a burghezilor spanioli, din sec. 15, care se apărau de abuzurile nobiliare), nici doar de hibridul comico-religios al „fîngerului Lake” (deși el aruncă deja o sugestie), ci, mai ales, de toposuri biblice cărora gravitatea sensului le rămîne întregă. Așa apar „Abaddon”, întru chipînd groapa care înghite și dezagregă pe cel înmormîntat, sau „Armageddon”, cîmpul de luptă unde ar urma bătălia apocaliptică dintre forțele binelui și răului. Sub semnul acestor două simboluri ale dezagregării poate fi pusă așa-numita poezie incomodă (1982) a lui Viorel Padina. Dincolo de cascada jocului lexical se ascunde un demers insurgenț, o disperare subterană a spiritului aflat într-un sistem social al descompunerii spirituale, al morții prin aplatizare.

Prin punctări succesive se alcătuieste crochiul unei lumi a informului, populată de „o materie fără oase” (*Stil nou, Șah moale*) și dominată de o „evanghelie roșie” care-și „strigă cîntarea insidioasă” (*Însuși abaddon*), un spațiu încemenit, static, sufocat în cultul univoc al unui materialism exagerat: „se va naște o nouă generație de neuitat a pădurii de idei ce s-au pietrificat. Va fi (îmi închipuim) un cîmp solemn de stane de piatră numai statui și numai idoli ai nimănui” (*Love story*). În câteva texte e recurentă imaginea creierului extirpat,

robotizarea umanului de pe „planeta roșie” agrează și ea un posibil poem erotic (*La Marte într-o uzină*), iar viața omenească pare că ar putea fi descrisă prin calcule matematice (ca în *Istoria unui om în cifre*, poem de mare îndrăzneală compozițională). Nu altceva sugerează apoi parodia vehementă a evoluționismului, din *Evangelhia după mine*, cu transpunerea derizorie a Christului în „embrionul 33”.

Ajungem acum și la penultimul poem, cel care dă titlul volumului. În lumea de după cortina de fier, sub o guvernare de fier, se instaurează „adeziunea” deplină, „alierea” desăvîrșită a maselor, „oțelul” unitar. Epica evoluează dramatic spre o parabolă dură a spațiului dictatorial. Pentru ilustrare, mai sugestiv încă decît o oarecare rezumare a „episoadelor”, ar fi, cred, secvența de poem-constituție pe care textul o enunță sarcastic: „Iată legile. Legea fierului și a fiarelor. Magnetismul miezului sfiosului de fier și gravificarea mămicilor uranice. Regimul de extracție din creiere organice a structurilor de fier viu. Stabilirea mancourilor pentru pierderi la transportul ideilor geroase lichide. Fixarea spectrelor unse admisibile la cîntarea expansiunii texturii de fier. Regimul de fluidificare a ecuațiilor parfumate și a derivatelor kk ale acestora TERMINAT”. Este aici un aer infernal, de apocalipsă sarcastic zîmbitoare. La urma urmei, cred că arta lui Viorel Padina poate fi măsurată și așa, prin capacitatea jocului său ironic de a sugera, chiar surîzînd, distrugerea terifiantă și disperarea. Mi se pare un argument suficient de solid pentru a putea spune că *Poemul de oțel* anunță nu un debut, ci un poet matur și o poetică elaborată.

Viorel Padina, *Poemul de oțel*, Cartea Românească, 1991

Lecția ghilotinei

GHILOTINA DE SCRUM este o carte surprinzătoare, în fapt o însumare de cărți: un manual de politologie, un eseu de filosofie politică, o sociologie a istoriei, un studiu de psihologie, o autobiografie, un dialog, ba chiar un roman. „Viața și opera lui Vladimir Tismăneanu”, s-ar putea zice, povestite de Vladimir Tismăneanu însuși, în dialog cu parteneri deloc blnzi, deloc inocenți, deloc iertători. Dialog cu parteneri venind din „lumi” diferite, cu experiențe diferite, cu „viziuni” formate, personale. Avînd, eventual, un numitor comun: încercarea de a înțelege într-o „cumpănă de lumi” trecutul, de a găsi reperele viitorului.

Dar cine este, la urma urmei, Vladimir Tismăneanu? Cu ce devine interesantă aventura lui existențială și ce ne spune el atît de însoțit, de antrenant?

Sec, fără nuanțele impuse de realele și normalele denivelări ale oricărei biografii, s-ar putea susține că el este fiul unui „ilegalist” român de naționalitate iudaică, un fiu de nomenclaturist ce, după ce a studiat în România anilor '70, a fugit în Occident devenind cercetător la Foreign Policy Research din Philadelphia și profesor la University of Maryland din Washington. S-a remarcat prin studii de sovietologie și comentarii anticomuniste acide la posturile de radio *Europa Liberă* și *Vocea Americii*.

O asemenea prezentare, calchiată după stilul „rapoartelor de activitate” atît de specifice O.B. ale PCR, nu numai că exclude „romanul autobiografic”, șansa genetică și sociologică ori motivațiile psihice care „fac personajul”, cufundîndu-ne obligatoriu într-un soi de cenușie promiscuitate cadristă, dar, mai mult, ne maschează perceperea demonilor ce au îndemnat o generație, generația anilor '70 din România, bruscată de o minimă și aparentă liberalizare, să judece, să se diferențieze, să devieze. Că „individul”

Vladimir Tismăneanu, *Ghilotina de scrum*, (Despre nevroze și revoluții), ediție îngrijită de Mircea Mihăieș, Editura de Vest, Timișoara, 1992

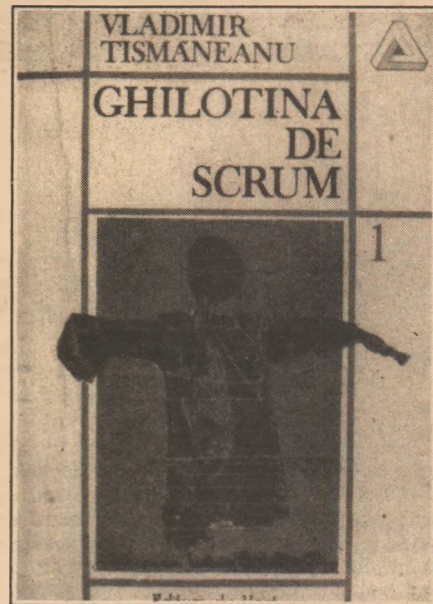
Tismăneanu a putut să traverseze cercurile în care accidental existențial l-a aruncat este un atribut ce-l particularizează. Reconstituirea traiectului ce l-a împlinit epuizează întreg arcul posibilităților „atitudinii față de lume”, îl travestește în mai toate „figurile” sociale definitorii pentru epocă: de la statutul confortabil de descendent al „nobilimii roșii”, la cel de revoltat, de vizionar al dreptei antiolectiviste, trecînd prin imensa derută a alegerii între lumi. Ceea ce, trebuie s-o recunoaștem, nu este la îndemna oricui. „Predestinat să fie martorul - burlesc, dezamăgit, traumatizant - al aventurilor stîngii postbelice românești, Vladimir Tismăneanu a știut să rupă cu propria sa lume, scrie în prefața volumului Mircea Mihăieș. Instinctul eticului și o inteligență ieșită din comun l-au plasat mereu de partea raționalului și a valorilor democrației”.

Aș spune însă că nu narațiunea biografică este aici cea care contează. Din toate dialogurile, ce alcătuiesc *Ghilotina de scrum* (purtate cu Adriana Babeți, Nicolae Manolescu, Leonard Oprea, Aurelian Crăciun, Stelian Tănase, Vasile Goga, Raluca Barac și Mircea Mihăieș) semnificative sunt proiecțiile ideologice. Pentru că, mai mult decît crede Mircea Mihăieș, dincolo de incidentele provocante ale existenței - texte ale reconstruirii paradigmei - „majoră este nu plasarea „de partea raționalului” ci maniera de a ochi „vicleniile Rațiunii”, de a găsi dreapta rațiune. „În S.U.A., eu am publicat primul meu articol într-o revistă care se cheamă „Praxis”. (...) La vremea aceea, eram neomarxist. Itinerarul meu nu s-a desfășurat ca-n multe alte cazuri, adică eu, marxist critic în România, deveneam anti-marxist pătimaș de îndată ce treceam frontiera la Curtici. Eu am fost marxist critic și am devenit, pe fondul maturizării mele filosofice, deci al deziluzionării, un exeget sever, dar loial al acestei orientări. Dovadă, revistele în care public și care pot să fie simultan reviste neo-conservatoare sau socialiste...” Interesante sunt tocmai aceste cristalizări succesive, adaptările

viziunii, concretizările lor conceptuale. Pentru că traseul implică renunțarea la o „carcasă epistemologică” și construirea (sau acceptarea) alteia. Iar ceea ce urmează este „plasticizarea” conceptelor, lectura prin noua grilă. Dacă socialismul este axiofob, antiintellectualist și antidemocratic, dacă reprezentanții lui sunt angajați continuu în rescrierea istoriei, a unui trecut imprezibil (Orwell) cu fiecare nouă generație a lor, aceste fenomene se datorează utopiei fondatoare, singura utopie vizînd „completa restructurare a condiției umane”. Pentru că, cităm: „Comunismul e, înainte de toate, o lipsă a memoriei”.

Indicatorii sunt reali. Vladimir Tismăneanu s-a format într-o lume populată de personajele istoriei, a coabitat cu ele, a căutat să le descifreze. Identificările sunt perfecte, prezentarea savuroasă, peste și dincolo de indiciile tragedie pe care ele (fantomile comunismului) au produs-o. „Băiatul (Ceașescu - n.n.)... lăsa imaginea de ascet revoluționar. Am să-ți dau un exemplu: unul din membrii Biroului Politic din acea vreme (a lui Dej - n.n.)... a mers în vizită. Îl cunoștea pe Ceașescu fiindu-i șef în ilegalitate în u.t.c. S-a dus împreună cu soția sa la Ceașescu - erau invitați, în '55. Respectivul avea o funcție cu mult mai înaltă. A dat un telefon. Vrem să venim să ne plimbăm în parc. Ei au spus: „Sigur, veniți peste o oră”. Se așteptau să-i găsească pe Nicolae și Elena Ceașescu îmbrăcați în ținuta de plimbare. Ei bine, nu. Ceașescu era în mîna cu o găleată, iar Elena spăla scările. Acum întrebarea: într-o casă în care erau cel puțin trei femei de serviciu era necesar? În particular, după aceea, cel venit (cunoscut pentru subtilitatea, perfidia și rafinamentul său politic) se plîngea și spunea: „Asta ne îngroapă pe toți!”.

Comentariile sunt superflue. Personajele există, se mișcă printre noi, sunt „alături” de noi. Morala, pentru că există o morală, ține de exorcizare. Profesionistul comentariului politic știe că dincolo de relativitatea acestei lumi există

Întotdeauna o perspectivă credibilă pe care ea și-o poate asuma. Comunismul văzut din interior, în angrenajele mașinării sale mortale, confirmă faptul că o utopie rămîne întotdeauna ceea ce este: o proiecție depășind limitele credibilului.

Cum se dobîndește credibilitatea? Prin angajare. Prin convingere individuală și polarizare morală. Pentru că „să te situezi în afara politicului este, în cel mai bun caz, o formă permisă de inocență, o candoare mai mult decît suspectă”. Pentru că „... apolitismul este sinonimul modern al ipocriziei”.

Împrejurările o cer. Dar nu pentru că în România „lago este challengerul la putere”. În România continuă „domnia” ideologiei comuniste. „Justificările lui Machbeth erau frave, iar remuşcările au început să-l roadă. Și apoi, numele lui lago nu are înțelesul de „miel”? Imaginația și forța interioară a scelerăților lui Shakespeare se opreau la o duzină de cadavre. Pentru că ei nu aveau o ideologie”. Soljenițin are dreptate: bălălia este cu ideologia, lupta este a ideologiilor.

Lecția *Ghilotinei de cenușă* aceasta este: adevărul nu poate fi restabilit cu forța. Cu aceleași mijloace macabre cu care fanaticii utopiei l-au deformat. Adevărul cere „dreapta rațiune”, convingerea rațională și calmă. V. Tismăneanu aduce aici toate argumentele.

Toma Roman

ION CRISTOIU a găsit timp în mijlocul preocupărilor legate de tumultuoasa sa carieră gazetărească pentru publicarea unui volum de proză scurtă, *Veselia generală*, al treilea în seria deschisă în 1985 cu *Personaje de rezervă* și continuată apoi în 1987 de *Povestitorii*. De reținut *Cariera gazetărească* și 1985.

Prima sintagmă memorabilă îl leagă pe prozator de eveniment (al zilei sau al aberantului trecut apropiat); anul respectiv de optzeciști. Ziaristul își folosește în carte inteligența ascuțită punîndu-și personajele în situații emblematică - deci stîmjenitoare - atunci cînd este vorba de prezentul post-decembrist sau perioada dictaturii comuniste. Pe scriitorul care a debutat o dată cu marea parte a „desanțiștilor” îl apropie de aceștia spiritul ludic și ironia. În același timp și o anume dorință de

Ion Cristoiu, *Veselia generală*, Editura „Tinerama”, 1992

Ion Cristoiu-întîiul

„atipicizare” a prozei scurte, care ni se dezvăluie pînă și prin formală schimbare de denumire a speciei din *nuvelă* în *povestire*.

Susnumitul volum de *povestiri* prezintă istoria recentă (absurdo-tragicomică) a unui sat, printr-un procedeu asemănător cu acela folosit de Marin Sorescu în *La liliaci*. Fiecare titlu din carte delimitează o biografie, o întîmplare, un personaj aparținînd aceluiași spațiu. Vintileasa și împrejurimile ei. Există cîteva excepții - *Alegeri la partid*, *La vînătoare*, *Martira* - în care trimiterea la geografia vintileasă nu există; includerea în ciclu rămîne însă valabilă, eroii gîndesc sincron și acționează la fel. Mai mult chiar, membrii Uniunii Artiștilor Plastici din *Alegeri la partid* vin în nuvela următoare, *Marmura*, să sculpteze (și să se îmbete) în atotcuprinzătoarea Vintileasa, reușind astfel să păstreze referențialul unic întrebuit de creatorul lor.

Din păcate, continuumul respectiv, pe care se aplică discret povestirile înseși, influențează nefast la nivel tehnic-literar întregul „Poanta”, fantasticul-real apărut pe neașteptate nu pot proteja cartea de tonul unic, de monotonia folosirii repetitive a aceluiași procedeu literar. Prozele sînt abordate tehnic monocord (iată pericolul practicii cronicii politice), atipicitatea de care aminteam rămînînd ca intenție generică, necoborînd la nivelul fiecărei nuvele în parte. Povestitorul omniscient desfășoară firul epic cu masca seriozității pe față și cu filtrul univocității pe buze.

În timp ce lipsa inflexiunilor deranjează, degajarea cu care ne sînt relatate faptele este salutară, de fapt efectul pe care se bazează întreaga structură a povestirilor. Așteptarea ne este înșelată cu atît mai copios cu cît cele mai absurde sau comice situații ne sînt înfățișate mai neutru, mai *reportericește*.

Iar în *Veselia generală* este prezentă numai neutralitatea, o altă dovadă a apariției ziaristului din Ion Cristoiu în prim-plan.

Există o rupere de ritm în volum, anume în *La vînătoare*, unde în locul ironiei pure apare metafizicul salvator. Frații Zăvoianu, zilieri pe un șantier fură o automacără pentru a vîna cu ea iepuri. Sînt urmăriti de trupele USLA pînă în virful unui munte, unde ostașii, pătrunzînd pe un teritoriu cu alte legi fizice, îmbătrînesc, își pierd memoria și sînt arestați de proprii camarazi.

Scriitorul se joacă în povestiri cu realitatea, o „manipulează” cu marea sa putere imaginativă; chiar dacă volumul este o înșiruire de „cazuri” care nu se deosebesc prin modul de expunere, fiecare titlu denumește o desfășurare de fapte de multe ori de un comic debordant. De remarcat foarte scurta nuvelă *Soldatul*, o minunată poveste de dragoste între o lucrătoare la APACA și un soldat în termen. Avalanșa de lucruri absurde, personaje fantastice, nume hilare: Sile Popeangă, Tache Scocîlcă - puse alături de altele de o banalitate absolută: Toader Ciubotaru sau Grigore Zugravu; punerea în abis a unor acțiuni elementare - de exemplu pionierii umplu satul cu mii de căsuțe de păsări și cu și mai multe barometre - toate acestea mențin un tempo ridicat al cărții. În multe cazuri incitant, uneori însă neliterar.

Despre autorul volumului *Veselia generală* ne putem întreba dacă a scris cartea respectivă ca ziarist interesat de literatură sau ca om de literă care se ocupă cu gazetăria. Din nefericire pentru cel de-al doilea Ion Cristoiu, optăm pentru primul.

La urma urmelor cronică aceasta este scrisă de un individ din aceeași primă categorie...

Bogdan Dumitrescu

CALENDAR

- 22.I.1810 - s-a născut Grigore Alexandrescu (m. 1885)
- 22.I.1888 - s-a născut Cora Irineu (m. 1924)
- 22.I.1907 - s-a născut Valeria Sadoveanu
- 22.I.1929 - s-a născut Pănek Zoltán
- 22.I.1936 - s-a născut Mihai Negulescu
- 22.I.1984 - a murit Ana-Carenina Iordănescu (n. 1900)

- 23.I.1878 - s-a născut C. Săteanu (m. 1949)
- 23.I.1914 - s-a născut Nicolae Caratana
- 23.I.1920 - s-a născut Léty Lajos
- 23.I.1928 - s-a născut Mircea-Horia Simionescu
- 23.I.1932 - s-a născut Irimie Strău
- 23.I.1940 - s-a născut Ileana Mălăncioiu
- 23.I.1944 - s-a născut Valentin Tașcu
- 23.I.1981 - a murit Gheorghe Agavriloi (n. 1906)
- 23.I.1982 - a murit Majtényi Erik (n. 1922)

- 24.I.1889 - s-a născut Victor Efimiu (m. 1972)
- 24.I.1919 - s-a născut Nicolae Nasta
- 24.I.1927 - s-a născut Teofil Bușegan

- 25.I.1931 - s-a născut Ion Hobana
- 25.I.1934 - s-a născut Val Gheorghiu
- 25.I.1985 - a murit George Ciudan (n. 1921)

- 26.I.1920 - s-a născut Marcel Aderca
- 26.I.1925 - s-a născut Nicolae Balotă
- 26.I.1931 - s-a născut Hedi Hauser
- 26.I.1935 - s-a născut Corneliu Sturzu
- 26.I.1941 - s-a născut Adi Cusin

- 27.I.1909 - s-a născut Petre Pascu
- 27.I.1920 - s-a născut Vladimir Ciocov (m. 1986)
- 27.I.1923 - s-a născut George Mărgărit (m. 1961)
- 27.I.1947 - s-a născut Vasile Sălăjan
- 27.I.1985 - a murit Ionel Pop (n. 1889)
- 27.I.1985 - a murit Ioan Massoff (n. 1904)

- 28.I.1878 - s-a născut Mihail Cosma (m. 1922)
- 28.I.1927 - s-a născut Gheorghe Grosu

- 29/30.I.1871 - s-a născut Gheorghe Brăescu (m. 1949)
- 29/30.I.1895 - s-a născut Paul Constant (m. 1981)
- 29.I.1896 - s-a născut Mihai Moșandrei
- 29.I.1956 - s-a născut Matei Vișniec

Critica lui N. Steinhardt

ÎN NR.2/1993 al *României literare*, dl.Mihai Floarea (necunoscut mie prin vreun merit literar) iscălește o scrisoare redactată pe un ton surprins și dezaprobator la adresa amplei evocări pe care am închinat-o tot aici personalității lui N. Steinhardt, una dintre acelea care m-au preocupat și m-au atras de la primul contact cu scrisul său, acum aproape jumătate de veac. Textul d-lui Floarea nu conține observații critice la obiect, rectificări utile sau propuneri de interpretare în adversitate cu mine (pe care le-aș lua în considerație cu toată atenția și nu aș ezita să le adopt în cazul că ar fi justificate) ci e redactat în stilul „cetățeanului indignat”, cum pe vremea comunismului se practica frecvent și cu rezultatele cunoscute. Pentru aceasta țin să-mi exprim categoric blamul nu împotriva d-sale, care se dovedește în cazul cel mai bun un mare naiv, riscând asemenea gesturi anticulturale, ci redacției revistei al cărei cititor și colaborator sunt. Aceasta știe prea bine că tot ce se publică aici e de natură să surprindă pe cititorul de un anumit nivel; sunt convins că literatura doamnelor Constanța Buzea sau Adriana Bittel, sau prozele critice ale d-lor N. Manolescu, G. Dimisianu sau Alex. Ștefănescu trezesc chiar indignarea textilistelor de la APACA, impetuoșilor muncitori de la IMGB și mai ales bravilor mineri deghizați sau nu în uniforme; nu am văzut revista deschizându-și paginile unor indignări de ocazie, omoloage celor din nr.3 și nici n-aș îndemna-o să o facă doar pentru a-și da un aer „democratic” prin siluirea unui drept elementar al democrației: cel la opinie. Căci însuși N. Steinhardt (care a fost în primul rând un om civilizat) vorbește de „Strigătarea nedreptate săvârșită ori de câte ori e condamnat un om pentru ideile și convingerile sale” (*Monologul polifonic* p.175).

O spun nu pentru dl.Floarea, care pare a fi un om instruit dar nu e în condiția de a accepta opinia critică tranșantă, de a-i înțelege rolul și meritul măcar în aceste momente istorice când, în ciuda libertății redobândite, ea excelează prin sfială, acțiuni pe jumătate și menajamente dictate în continuare de motive extraliterare. Pe d-sa pare a-l fi contrariat cel mai mult comparația pe care am făcut-o între felul nostru opus de a concepe critica și apropierea fond cultură și mediu intelectual dintre noi. I-aș mulțumi d-lui Floarea dacă mi-ar arăta unde am greșit, dar nu cred că e în stare a o face: pînă una alta, eu sînt singurul dintre noi doi care l-am citit nu doar pe N. Steinhardt, dar și pe Alexandru George.

Dacă aș fi omul acela rău pe care-l presupun spiritele inocente, mirate și indignate de ceea ce las pe hîrtie, i-aș răspunde d-lui F. ceea ce spunea căpitanul viconte de Mesnilgrand unui amic aflat în aceeași ingrătă situație: „Dragă prietene, de cînd e lumea și pămîntul, oameni ca mine n-au făcut decît să provoace stupeoare unor oameni... ca tine!” Dar cum suntem într-un spațiu mai literar-duhovnicesc, să închei printr-un citat, oferit chiar de Steinhardt din Sfîntul Antonie cel Mare: „Lumea va înnebuni. Oamenii vor crede că cei ce nu sunt ca ei sunt nebuni”.

Or, N. Steinhardt aparține istoriei literaturii, marchează chiar o etapă în istoria disciplinei critice, fie și prin deviația spre extravaganta, asocierea insolită și expresia subtilă. Am conceput evocarea mea imediat după dispariția lui; textul a fost redactat acum un an și constituie un capitol dintr-o carte ce urmează să apară la Editura Albatros. Între timp, în jurul lui Steinhardt s-a înjghebat o atmosferă supărătoare de fum compact de tămîie asemenea cu cea din jurul lui Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu și Petre Țuțea, exaltați în clipa de față pentru motive mai curînd iluzorii. Căci dacă primul a fost o personalitate ieșită din comun, marcînd

o epocă, chiar dacă ideile sale politice s-au dovedit falimentare, Mircea Vulcănescu a fost doar o virtualitate, de pe urma lui nerămînînd nimic pozitiv, interpretările sale asupra „sufletului românesc” fiind total dezmințite de istoria ultimelor șase decenii. Iar Petre Țuțea a fost popularizat ca un simplu palavragiu de cafenea din care eu cel puțin nu sunt în stare să rețin un singur raționament coerent, propunînd o idee cu adevărat originală. Aștept să fiu dezmințit de publicarea „operei” sale pe care nu și-a scris-o, redactată de ciraci mai inteligenți decît cei de pînă acum, dar, din ceea ce am citit eu, îl suspectez că nici nu avea cultura filosofică trebuincioasă scrierii unei cărți care să merite acest titlu.

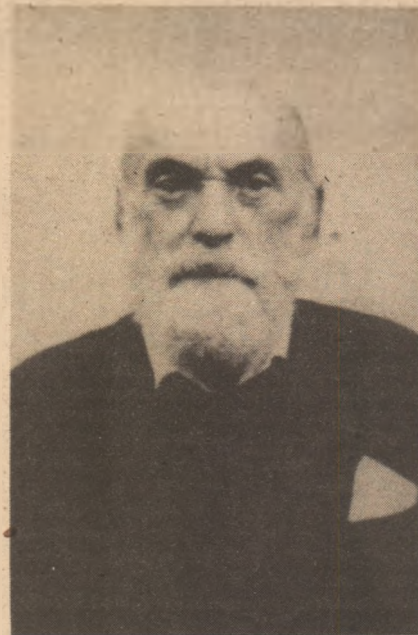
N. Steinhardt e cu totul în altă situație; e un scriitor bine definit, chiar dacă foarte discordant, cu o operă efectivă. Deși I. Negoieșcu îi trimite aproape în neant critica (într-un capitol din *Istoria literaturii* sale) eu cred că o antologie de acest gen, riguros realizată, ar da una dintre cele mai substanțiale cărți de critică din literatura noastră. Omul însă trebuie luat așa cum era și întru lămurirea lui m-am străduit și rog să-mi fie îngăduit să revin. Prin formație, mediu cultural și temperament, N. Steinhardt se apropia cel mai mult de D.I. Suchianu. Era ca și acesta un spirit de formație franceză, avînd însă informații și din cultura germană, iar mai tîrziu se orientase și în cea engleză. Deși amîndoi posedau înalte titluri academice (unul fiind doctor în drept comercial la Paris, iar celălalt în economie politică în Germania) nici unul nu avea cîta pedantă sau măcar aerul științific. Ei cultivau fantezismul și spiritul de frondă (sau de „praștie” cum îi zice Steinhardt în limbajul său arhaizant), asocierea surprinzătoare și paradoxală și foloseau citatele neașteptate care plesnesc în text ca niște petarde orbitoare. Spirite europene amîndoi, oameni ai confortului și civilizației, au călătorit mult, dar mai ales au călătorit prin mijlocirea cărților, preferințele lor fiind surprinzător de apropiate.

Ceea ce a fost pasiunea cinematografului pentru Suchianu se vede acum a fi fost teatrul pentru Steinhardt,

deși chiar și despre deliciile ecranului el a scris cel puțin două duzine de articole substanțiale. Plăcîndu-le ambilor partea agreabilă a lucrurilor, au făcut o critică hedonistă și voluptuară, închinată prietenilor și, în spirit amical, celor pe care și i-au făcut prieteni, dintre marii scriitori. Un aer de năstrușnicie însoțește paginile lor, chiar și cele mai grave (să ne gîndim la interpretarea pe care o dă Suchianu *Miorișei*...) la care, efect al marii lor mobilități intelectuale, o propensiune spre saltul mortal, cu efecte nu doar acrobatice ci uneori și pozitive.

ÎNTR-O posibilă istorie a criticii românești i-aș rîndui pe amîndoi în continuarea criticii interbelice, la capitolul *Rococoului în critică*, îndreptînd această clasificare concepția lor epicureică, gustul pentru miniatura critică, stilul atașant, de conversație la un ceai, și limitarea obiectului intuiției la cite un singur aspect al lucrurilor, de obicei ascuns sau secundar. (Să-i deosebim însă pe cei doi, în modul cel mai drastic, de *Manieristii* criticii românești, un Cornel Mihai Ionescu, Șerban Foartă, Dan Petrescu, Luca Pițu). Și să le subliniem ca un merit că atît Suchianu cît și Steinhardt nu și-au pierdut buna dispoziție în condițiile cele mai tragice (ambii cunoscînd rigorile închisorii) ba chiar că prin clinchetul lor de zurgălăi făceau un frumos contrast cu vacarmul tromboanelor din regimurile totalitare în care le-a fost dat să trăiască, dar și cu esicarea programată, pretins științifică, a noii critici.

Vorbeam însă de apropierea și deosebirile dintre Steinhardt și mine și înainte de a se indigna, cititorul e încă o dată îndemnat aici să le observe. Semnalul despărțirii noastre l-am primit într-un moment în care Steinhardt umbla să publice un articol despre *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*, cu laude mult exagerate; era momentul în care autorul romanului în calitate de secretar al Asociației Scriitorilor din București ținea „dosarele” de primire de noi membri. Nu eram cu autorul recenziei în raporturi atît de strînse ca să-i atrag atenția că

făcea o eroare, că stringenta lui nevoie de a intra în Uniunea Scriitorilor s-ar fi satisfăcut și mai simplu. Faptul că fusese condamnat politic nu era un impediment și nu așa au intrat în Uniune Șt. Aug. Doinaș, I. Negoieșcu, Paul Goma, Theohar Mihadaș sau Marcel Petrișor...

Mai tîrziu, găsind bunăvoință în redacția *Vieții românești*, Steinhardt a scris în serie despre Cezar Baltag, Ileana Mălăncioiu, Florența Albu, Eugenia Tudor-Anton, Irene Talaban (soția lui V. Andru). Iar mai tîrziu, cînd s-a apropiat la Cluj de scriitorii din jurul *Stelei*, editurii Dacia și revistei *Echinox*, a urmat o cascadă de elogii la adresa lui Aurel Rău, Augustin Buzura, Al. Căprariu, Virgil Bulat, Vasile Igna, Adrian Popescu, Ion Cristofor, Virgil Nistor, Mircea Oprița etc. Nu acesta e felul meu de a înțelege critica, deși cred că la rîndu-mi am făcut o eroare nescrînd un rînd despre Zaharia Stancu, Laurențiu Fulga, Virgil Teodorescu, D.R. Popescu, C. Țoiu, chiar și cînd eram invitat cu stăruință și refuzul meu era sigur comunicat celor interesați pe care literalmente eu îi prețuiam totuși. Acuma eu nu socot că scriitorii elogiați de Steinhardt (în frunte cu Cezar Baltag) nu meritau o apreciere bună; așijeri însă nu cred că judecata critică poate deveni monedă de tranzații amicale, fie și cînd ea e cu perfectă acoperire.

Cititorul va judeca.

Alexandru George

(va urma)

Pasiunea actualității

CRED că aproape întotdeauna a fost la modă să fii puțin demodat. Ostentativ sau mai discret, esențial e să fii conștient și supravegheat altfel decît ceilalți, mereu ușor detașat de ei, incredul și prudent cu un prezent modest prin simpla lui concretețe și actualitate.

Și totuși astăzi mai toți savurăm voluptuos prezentul, doar aparent stînjeniți de ignobilul său. Cu un soi de dragoste crudă îl contemplăm insistent pînă cînd contururile reale devin indistincte și se realcătuiesc după un model vag și acesta, dar bineînțeles convenabil. Îl contextualizăm meschin ca să recuperăm toate detaliile, îl mai suspendăm vremelnic cîteodată, dar numai pentru a ne imagina sadic alternativele dislocuite de el, cu incerta tentație de a multiplica aproape abulic... clipa.

E drept că nu ne declarăm fătîș frenetici ai actualității, cuvîntul de altfel circulă suspect de sobru (cînd nu e neutru pur și simplu) protejîndu-și cu, desigur, cuvenita discreție, povara pasiunii pe care o ascunde. A fi actualist e, la urma urmelor, viza noastră pentru superficialitate, procustianismul prin care anulăm

zgomotos toate neliniaritățile; o calitate internă care ne furnizează diverse trasee abile de supraviețuire; acel Astăzi Absolut prin care nu se dobindește Eternitatea.

„Manualul” de literatură al actualistului e suficient de încăpător pentru ce se află între 11 *Elegii*, să spunem, și *Texteiova*. Orice minut de tăcere echivalează cu dispariția și, eventual în cazurile ferice, clasicizarea. Să nu se creadă cumva că a nu tăcea înseamnă a scrie; pentru actualiști a fi scriitor este o stare, continuă și perfect sigură în termenii posesării ei nelimitate, care trebuie afirmată și riguros exhibită în loc(al)uri publice. Tradiția, avangarda și maniera trăiesc o minunată simbioză și e o eroare de neiertat să-ți scape vreun nume în această societate literară epicureană, în care unii sînt lecturile de căpătîi ale celorlalți și viceversa. Un Nastratin Hogeia (momentan nouăzecist) care se hrănește pururea din sine.

Actualiștii sînt ființe onorabile, chiar cu prestigiul eruditului dar *biblioteca imaginară* nu-i împiedică să-și ducă viața într-un fel de *librărie*, printre titluri și nume, produse lesne consumabile. De altfel, analitismul

sau criticismul ar fi chiar periculoase, pentru că ar distruge acea suavă identitate între tu și eu, grație căreia ne înfrumusețăm singuri generos și fără părtinire. E o societate a bunelor sentimente, a vivacității de expresie, unde fie conștienți cu apriga intoleranță a tutorelui sever, fie întîmpini cu înduioșat entuziasm proaspătul „produs” al colegului. Tocmai această „colegialitate” extremă, o profitabilă sursă de *scriitorizări* prompte și incontestabile, e regula plăcutei conviețuirii în pașnica vrajă a actualității.

Pasiunea aceasta, ca multe altele, e distrugătoare. Prin supralicitare devorăm prezentul, îl ficționalizăm... neinspirat pînă la un reportaj mediocru. Cea mai șocantă reducere (simbolică într-un fel) a actualității, am întîlnit-o într-o revistă (gazetă literară de provincie, ce-i drept, dar altfel bine intenționată) care, preocupată de generația optzecistă, alcătuită entuziastă și încrezătoare în reușita întreprinderii, lungi pomelnice de nume, cînd și cînd cu scuzabila vanitate a unei mici descoperiri personale. Altfel spus, un nume și un titlu sînt suficiente, ceea ce înseamnă că scopul actualității e *să-și declare literaturitatea*, nu să și-o evalueze. Asta e de domeniul celor care vor veni.

Andreea Deciu

Ion Caraion - la țărnu eternității

ABIA anul acesta, Ion Caraion urma să împlinească 70 de ani. În locul sărbătoririi, vom comemora (la 21 iulie) șapte ani de când poetul a devenit, definitiv, doar amintire. Îți vine să te întrebi când a avut timp să moară, fiindcă de trăit aproape că n-a apucat.

Rar o trecere prin viață mai dramatică decât a lui Ion Caraion și, în consecință, o conștiință mai bîntuită de fantasmă, un suflet mai hăituit, sfîrtecat de stranii ambiguități. Cine i-o fi șoptit la ureche ce teribile încercări îl așteaptă, ca să-și aleagă, de la început, pseudonimul cu înțelesuri sumbre? *Cara*, se știe, trimite la tonalitatea neagră - prezentă, de altminteri, ca notă distinctivă în pasta versurilor sale, chiar din faza dibuirii identității. Confruntarea înfrigurată cu destinul îi apărea, premonitor, plasată într-o „gară neagră” sau în „cazemată neagră”. Făptura sa însăși îi plăcea s-o deslușească drapată în toga suferinței: „iar eu un domn în negru, cu ochelari și barbă...”. Persiflarea, ironia, grotescul încearcă să atenuze șocul prematurilor motive de tristețe, identificate în zgura, murdăria și greața evocate insistent. Neașteptat de repede, încă din 1947, Caraion se simțea legitimat să dea unui volum titlul emblematic pentru o bună parte a operei sale: *Cîntece negre*.

Acele „cîntece”, - deși numai cîntece nu sînt, mai curînd litanii, bocete iar, în subsidiar, blesteme - traduc traumatismele tinereții schingiuite de război, cu convoiul său de incertitudini și orori revărsate asupra oamenilor din partea noastră de lume sub urgia fascistă. I-a fost dat, poetului, să apară, de la primii pași, în postura insului marcat de obsesia nevrozelor, cangrenelor, dezastrelor, devastatoare în imediat și în perspectivă (aliaj de bacovianism și argezism ce ar merita o cercetare separată). *Panopticum*, plachetă cu care debuta în 1943, a părut autorităților inacceptabil de dezolantă încît s-au grăbit să ferească opinia publică de riscul posibilei contaminări. Astfel, Ion Caraion și-a inaugurat cariera literară printr-o ciocnire timpurie cu brutalitatea și arbitrarul cenzurii. Greu de crezut că numai atmosfera posomorită, cenușul apocaliptic, păcura, smîrcul, mușgaiurile cu alaiurile lor crude de metafore angoasante, au determinat ostracizarea tipăriturii. Era încă ceva, un zvîcnet de nemulțumire, o înfrîncare vecină cu fronda și, în

orice caz, sfidarea aruncată în obraz tuturor oportuniștilor, conformiștilor, căzuților în capcanele lașității:

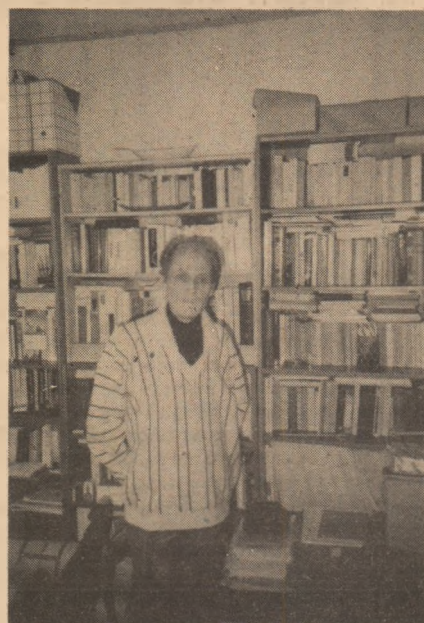
„Dormiți în nepăsarea voastră...
se recunoaște rîma; se dîrle
gîndacul;
vîi frică să vorbiți de dracul!”

(*Carnet lapidar*)

Juvenila imprecăție lăsa să se ghicească, însă, că nici Caraion nu bănuia deocamdată enorma perfidie a diavolului, capacitatea sa de travestire, care îi va putea juca lui însuși destule renghiuri, nu peste multă vreme. Un semn malefic va fi pripita relaxare acceptată de poet. N-a fost singurul gata să-și facă iluzii îndată după terminarea războiului, în predispoziția firească, unanimă, de a socoti epuizată zodia „cîntecelor negre” și, deci, îndreptățită căutarea febrilă a resurselor de afirmare vitală, competitivă. Tudor Vianu, - unul din modelatorii generației lui Ion Caraion, - exalta încă din iarna lui 1944 „spiritul reconstrucției” în intenția expresă de a inculca, mai ales emulilor săi tineri, ambiția vastelor orizonturi. Alt mentor și director de opinie, G. Călinescu va lansa curînd manifestul conținut în „sensus clasicismului”, la rîndu-i animat de gîndul de a stimula rîvna spre înfăptuiri durabile, în stare să ne exprime organic în ordinea marii culturi și civilizației autentice. Dintr-o similitudine de vederi, desigur, Caraion a și devenit susținător apropiat al profesorului, în echipa cu care acesta a scos săptămînalul „Lumea” în 1945-46. Poetul venea în echipă cu destulă experiență, după colaborări la *Ecoul*, la *Fapta*, la *România liberă*, la *Tineretea* și *Scnteia tineretului*, la *Revista Fundațiilor Regale*, pretutindeni aducînd cu sine voință de innoire, vervă polemică în susținerea originalității creatoare; relevant pentru acuitatea antenelor sale este promptitudinea cu care a sesizat că, dincolo de poncife, de rutina conservatoare, amenințarea iminentă se profila din direcția sloganurilor propagandistice pe cale de a se constitui în dogme paralizante. Sloganul impus atunci, producător de multe confuzii, agitat în scopul derutei, s-a chemat „criza culturii”. Sub pretextul salvării valorilor de la decadentă, se pregătea de fapt terenul pentru obstrucționarea treptată a independenței creatoare și punerea sub control a oricărei manifestări spirituale. În cadrul discuțiilor, Caraion încearcă să mute accentul

asupra „crizei morale” pentru a atrage atenția că pierderea conștiinței personale, renunțarea la demnitatea gîndirii proprii sînt adevărații factori responsabili de clamata pervertire a creației. El își însoțește pledoaria printr-un gest spectaculos inițiind la București (împreună cu Virgil Ierunca) revista de anvergură internațională *Agora*. Se întîmpla aceasta în 1947. Rănilor războiului erau departe de totală cicatrizare; resentimente pîneau din umbră, de natură a naște alte animozități, precauții și obstacole în calea comunicării. Parcă decis să îmblînzească împrejurările, Caraion imaginea *Agora*, cum indică și numele, ca pe un loc de întîlnire colocvială, conclave al unor literați prestigioși de pe toate meridianele, de la Montale și Quasimodo, la Michaux și Breton, de la Paul Celan la Carl Sandburg, incluzîndu-i pe Argezei, Blaga, Ion Brabu, Geo Bogza, Al. Philippide, într-o demonstrativă comuniune, menită să ne vindece în primul rînd pe noi de moștenirile localismului mărunt, de provincialism și de comoda mărginire mediocră. N-a fost să fie! Chiar după primul număr, ghilotina cenzurii a căzut pecuțătoare. Apucase să fie tipărit și al doilea număr, fără să mai intre pe rețeaua de difuzare, doar cîteva exemplare rătăcite rămînd să facă mîndria cîtorva invidiați posesori. Nici Caraion măcar n-avea cum să-i concureze. Peste ani, cînd mă acceptase în cercul prietenilor săi și mă mai înfruptam din bogata lui bibliotecă, i-am cerut să vadă faimosul număr interzis din *Agora*. Nu-l posedă întrucît încă de la prima arestare a poetului, în 1950, perchezițiile minuțioase efectuate de securitatea comunistă au inclus exemplarele găsite din *Agora* în dosarul acuzațiilor de complot, printre dovezile legăturilor primejdioase întreținute cu străinătatea, considerată în bloc și din principiu, destabilizatoare, sursă de corupție și uneltiri ostile. Pe asemenea învinuiri inventate cinic, scornite numai spre a justifica furioasele chemări agitatorice la vigilență, i s-au montat lui Ion Caraion două cumplite procese, soldate cu lungi detenții, între 1950-55 și 1958-64. Dacă a scăpat, miraculos, de condamnarea la moarte pronunțată într-un rînd împotriva sa, n-a fost scutit, în schimb, de calvarul perindării prin închisorile unde se tortura bestial: Gherla, minele de plumb din Maramureș, Canalul.

Miracolul s-a repetat, într-un fel, și după revenirea poetului în circuitul

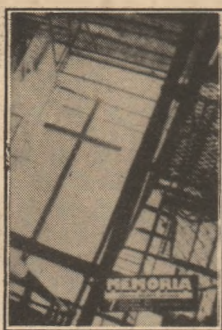
1986: în pragul eternității

vietii literare. Extraordinara fecunditate a sa izvoara, parcă, în compensația suferințelor absurde, a tăcerii umilitoare la care fusese forțat să se supună atîta amar de vreme. Un gol de aproape 20 de ani s-a instalat, prin violență, în activitatea lui Caraion: de la *Cîntece negre* la volumul *Eseu*, apărut în 1966. Pe urmă s-au înșirat într-o ritmicitate uluitoare, an de an: *Dimineața nimănui*, *Necunoscutul ferestrelor*, *Cîrțița și aproapele*, *Selene și Pan*, *Munții de os*, altele și altele. Culegerile de poeme alternau cu exegeze critice iar între ele se intercalau numeroase traduceri ori versuri pentru copii. Fără a mîi cita titluri, este evidentă febrilitatea poetului întru recuperarea timpului ce-i fusese furat. Performanța lui editorială n-ar fi fost realizabilă fără tenacitatea și sîrguința lucrului dus la capăt cu rigoare, înzestrări considerate de Caraion cel puțin la fel de necesare ca talentul și inspirația, dacă nu cumva chiar condiția împlinirii harului real. Deși a făcut parte dintr-o serie care a produs ilustre tipuri boeme, el a preferat disciplina muncii, împinsă pînă la epuizare. Era cunoscut de către amici cu cîtă frenezie urzea proiect după proiect ca, apoi, să se aștearnă, obstinat, la masa de scris. Aceiași prieteni știau prea bine, dintotdeauna, că truda aceasta încapătînată, uneori la mai multe manuscrise deodată, nu-l împingea să se izoleze. Ușa lui Caraion rămînea mereu deschisă, disponibilitatea lui pentru comunicare necurmată.

Poate că oarecare prudență în relații nu i-ar fi stricat. Prea căutat de mulți, devenise suspect, deranja, alimenta acuzații de tot felul. I se punea, în primul rînd, în cîrcă, posibilitatea de a constitui un focar de idei neortodoxe. Drept avertisment, au început să-i fie vinăte cărțile: în 1980 cu chiu cu vai a putut să-și vadă tipărit volumul *Jurnal I*. Avea pregătită continuarea, dar fusese prevenit să nu-și facă iluzii de publicare. Ostracizat astfel, convins că i se îngustează tot mai mult tărîmul de activitate, Caraion s-a văzut împins să ia drumul exilului. L-au primit, cu brațele deschise, confrăți elvețieni, din care el tradusese cu puțin mai devreme, oferindu-i o ambianță propice lucrului, la Lausanne. Cu toate că nu era departe de a împlini 60 de ani, și-a adus aminte de entuziasmele tinereții și a început să pună la cale reviste după reviste: *2 plus 2*, *Don Quichotte*, *Correspondances* (ultima în spiritul *Agora* de altădată, publicație de anvergură internațională). Prietenii de acasă îl puteau auzi comentînd noutăți editoriale de pe toate meridianele în cadrul emisiunilor culturale ale postului B.B.C. Păstra în voce știutul tremur emotiv, contrastant cu decizia judecăților formulate, un fel de sîfială a ființei învățate să se teamă de ziua de mîine. Avea dreptate: curînd, suferințele acumulate aveau să-l răpună. A mai apucat să schițeze contururile celei din urmă culegeri de versuri, adunate sub titlul testamentar *Apa de apoi* - înaintea odihnei binemeritate, de care a fost sortit să aibă parte la țărnu Lemanului.

Geo Șerban

Memoria nr.7

CU FIECARE apariție a revistei *Memoria*, depozitiile se adună în dosarul acuzării din procesul comunismului și se fac publice drame inimaginabile. Ideea de a însoți mărturiile cu datele biografice ale semnatarilor transformă sumarul într-o suită de vieți distruse de orînduirea ce se autointitula „cea mai dreaptă din istoria omenirii”. Căci cei care au rezistat regimului exterminator din detenție au continuat să poarte stigmatul condamnării

toată viața, neputîndu-se realiza social și profesional. Spațiul nu ne îngăduie să ne oprim cum s-ar cuveni asupra fiecărui titlu din cuprins, dureroase și semnificative toate. Menționăm doar, din secțiunea „Copii în temnițele comuniste”, memoriile Micaelei Ghițescu - „Am făcut parte din «lotul francez»”. Iată, sînt oameni ale căror nume ne sînt cunoscute din revistele literare și de pe cărți, dar despre care nu știam cîtă

nedreaptă suferință au îndurat. Singura „vină” a Micaelei Ghițescu, la 20 de ani, cînd a fost arestată era că urmasa cursurile liceului francez din București și că, după 1948, cînd profesorii acestei școli fuseseră expulzați, corespondase cu ei. A fost condamnată pentru „spionaj în favoarea unei puteri străine”. Colega ei de clasă, Mariana Ionescu, a murit în detenție... Lectura acestei „reviste a gîndirii arestate”, ce apare prin strădania d-lui Banu Rădulescu, este absolut necesară pentru cunoașterea adevărului despre dictatura comunistă, iar pentru un scriitor, plină de sugestii dramatice. Iată un exemplu de la rubrica „În căutarea omului pierdut”: „Sînt ing. Iosif Boroș, din Cluj-Napoca, str. Aurorii nr.6, cod.3400, telefon 95/11.11.82, și aș dori să-l găsesc pe căpitanul de Securitate, din anii 1962-64, COSTESCU, de la Inspectoratul Constanța, care făcea inspecții periodice în lagărul de la Periprava, unde eram internat și eu. Aș vrea să-i mulțumesc pe această cale pentru că m-a scăpat din mîinile călăului lt. major Filoti, care încerca să mă «convîngă» să-l denunț pe un prieten al meu; căpitanul Costescu mi-a citit (din proprie inițiativă) dosarul pe baza căruia am fost arestat, anchetat 2 ani la Securitatea din Cluj, expediat prin Jilava și Galați la Periprava, fără judecată, doar pe baza ordinului Min. de Interne; am aflat astfel, din dosar, că am fost denunțat de soția mea Zina Boroș (născută Belu, de la Blaj) care încă din vara lui 1949 devenise turnătoare, la Blaj, sub oblăduirea cpt. Tripănescu, iar la Sibiu, a col. Crăciun (călăul de la Aiud)”. (A.B.)

Asachi, ctitorul

ISTORIA literară e adesea populată cu tragedii. Personalități cu imense merite inaugurale în sfera culturii, mindri pînă la făloşenie pentru asta, cu o operă literară întinsă și diversificată dar fără valoare pe care autorii - se putea? - o credeau rezistentă, trăiesc în uitarea contemporanilor ce îi ignoră nedrept. De un astfel de destin a avut parte Gh. Asachi. Cu studii bune în cele ingineresti și în ale umanisticii (fără a fi dobîndit o diplomă în niciuna din disciplinele în care, totuși, se specializase), la Liov, Viena și în Italia, Asachi (fiu de preot) avea în 1813, cînd a devenit funcționar public, 25 de ani. Destinul l-a menit să fie un întemeietor cultural în Moldova, numele și strădania sa inițiatore aflîndu-se la temelia învățămîntului, teatrului, presei. Să amintesc cîteva dintre inițiativele sale fundamentale. În 1813 înființează o clasă în limba română pentru inginerii hotarnici, (la care e și profesor), întocmind chiar manuale, pe lingă Școala domnească (unde limba de predare era greaca). La propunerea lui, în anul următor, 1814, se deschide, la Iași, un prim curs de drept. De fapt, din 1820 pînă în 1849, Asachi a fost conducătorul învățămîntului în Moldova, dedicîndu-se întemeierii de școli în capitale și în unele orașe mai importante. A reorganizat, în 1820, sub conducerea mitropolitului Veniamin Costache, Seminarul teologic de la Socola, aducînd patru buni profesori ardeleni. Iar în 1828 se aprobă la propunerea lui, crearea, la Trei Ierarhi, a școlii normale și a gimnaziului cu predare în limba română. E cea mai importantă înfăptuire a sa în domeniul învățămîntului. În sfîrșit, în 1835 se inaugurează Academia Mihăileană, punîndu-se bazele învățămîntului superior în Moldova. Și tot tînărul Asachi a pregătit, încă în 1816, la Iași, prima reprezentație teatrală în limba română (pastorală *Mirtil și Hloe* de Florian). De la școală și artă teatrală a trecut la ziaristică. În iunie 1829 iaugurează *Albina românească*, cea dintîi gazetă din Moldova, cu profil, să-i spunem, enciclopedic. Această primă publicație va primi, cu timpul, cîteva suplimente (*Foaie oficială*, 1832; *Alăuta românească*, 1837-1838; *Arhiva Albinei*, 1844-1847). A întemeiat, de asemenea, magazine literar-științifice (*Icoana lunei*, *Spicuitorul moldo-român*). În sfîrșit, a publicat, timp de peste două decenii, (1847-1869) *Almanahul de învățătură și petrecere*, cuprinzînd producția sa și a multor altora. Era neîntrecut în inițiative, devenind și proprietarul unei tipografii și al unei fabrici de hîrtie. Acest om cu vocație de întemeietor, prin însemnătate, aduce aminte de Ion Heliade Rădulescu. Și, asemenea lui Heliade, era încercat de muze. A scris poezie, teatru (original și traduceri), proză, cu deosebire legende și nuvele. În creația literară, în care a investit certitudini, nu a izbutit. S-a întimplat, din nefericire, să capoteze și ca personalitate în spiritul public. Asachi a fost un iluminist. Dincolo de asta n-a putut trece. Ca unul ce contribuisese la redactarea Regulamentului Organic și foarte apropiat domnitorului Mihai Sturdza nu i-a

putut înțelege pe tinerii care deveniseră purtătorii noilor idealuri libertare. Nu s-a alăturat lui Kogălniceanu și ai lui cînd au editat *Dacia literară* și s-a păstrat deoparte în pregătirea și înfăptuirea revoluției de la 1848. Nici nu a fost solicitat și nici nu a voit, cum făcuse Heliade în Muntenia, să se alăture revoluționarilor. N-a putut trece hotarul noilor vremuri și, de aceea, în 1849 s-a pensionat din slujbele deținute în stat, dedicîndu-se literaturii și publicisticii sale (în 1850 transformă *Albina Românească* în *Gazeta de Moldavia*, devenită, în 1858, *Patria*). Avea 60 de ani în 1848 și se considera bătrîn. Mai grav e că și perioada preunionistă l-a găsit printre adversari, manifestîndu-se, și în 1859, ca adept al separatismului. La 71 de ani se comporta ca un ruginit, atrăgîndu-și dezaprobarea militanților progresiști, Kogălniceanu apostrofîndu-l cu diatriba „dușman al patriei” și luîndu-i - în semn de pedeapsă? - concesiunea *Monitorului Oficial*. I-a fost dat să apuce detronarea lui Cuza, alăturîndu-se celor care l-au chemat pe prințul Carol, publicînd, pe o foaie volantă, o poezie. Acum devenise, oarecum, în consens cu spiritul public. A fost răzbunarea ce i-a oferit-o longevitatea (a murit, în 1869, la 81 de ani). Pentru că, altfel, fusese demult dat uitării și chiar izgonirii. Pentru că o izgonire a fost necoaptarea sa în 1866 în Societatea Literară Română (viitoarea Academie Română), printre fondatori (ceea ce era aproape un act ignobil), tocmai el care se ilustrase ca inițiator în tot ceea ce însemna învățămînt și cultură scrisă în Moldova. Recompensa națională acordată în 1868 (cu un an înainte de moarte) n-a putut alina nedreptatea și rușinea oprobiului lumii învățate. Fotografiile pe care le știm ni-l înfățișează bătrîn, cu părul albit, lăsat să crească bogat, deasupra urechilor, încadrînd un obraz cărnos, cu nas puternic și ochi întristați. E îmbrăcat în palton cenușiu din stofă groasă, după cutele largi și adînci ce se văd. O mîină are degetele strînse pumn, cealaltă ține degetele zgîrcit întredeschise, inutil. Figura îi e încrunțată, mohorîită, și parcă dezaprobatoare. Își trăia, amar, uitarea sau distila mînia față de nerecunoștința contemporanilor? Statuia în marmură, ce i s-a ridicat la Iași, în 1890, e mai curînd o reparație adusă de posteritate pentru umilințele la care a fost supus cărturarul cîteva bune decenii. E o reparație morală ce i se cuvenea.

OMUL de litere din făptura lui Asachi s-a avîntat peste tot, scriind infatigabil. Nu întotdeauna întemeietorii sînt înzestrați și cu har literar. Asachi sigur n-a fost. Lovinescu, în monografia ce i-a închinat-o în 1921, ne invita spre o receptare istorică, cerîndu-ne, pentru înțelegerea operei lui Asachi, să o „citim cu ochii și cu simțirea contemporanilor”, deși recunoștea că „nu înfruntă critica prin virtutea lăuntrică a frumuseții sale”. Chiar dacă ne-am instala, relativizînd, în epocă, tot n-am izbutit s-o receptăm estetic pentru că ansamblul nu dovedește în nici una dintre suprafețele sale măcar o minimală virtute. Poezia lui, variată și diversificată, e scrisă în două registre, în petrarchism acuzat și motivul

patriotic. Și-a editat versurile în 1836 și într-o ediție adăugită, în 1854. Greu de găsit cîteva strofe citabile.

M-am gîndit să le caut în cele închinete Biancăi Milesi prietena sa din Italia, aceea Leuca (de unde titlul *Leucaida* al ciclului), un fel de Laura a lui Petrarca. Faptul că opinia mea e dreaptă, o dovedesc versurile din această strofă: „Ușurel pe Montepincio, între pinii verzi răzbate; / De virtute și frumseță, acolo-i videa minune, / Acolo ziua me trece pe cărările-ncîntate, / Strălucind cu o lumină care niciodat-apune”. A cîntat, stăruitor figurile legendare ale Moldovei istorice, ca în această odă despre marele Ștefan: „Pe cel fulger al lui Ares, Ștefan, ce cu mică ceată / A învins pe regi, pe eroi, și-a Asiei leghioană; / Pe-ale Lupului trei fiice, ce-n frumseță s-au mărit, / Și-n Suceava pe onticul Ilion au înnoit”. Fiorul sau vibrația lipsesc din aceste compoziții uscate, deși se voiau avîntate.

Să admitem că a fost nenorocos în poezie. A răzbit-o, oare, în proză? Din păcate nu. Și în acest gen nici măcar n-are merite de întemeietor. Pentru că atunci cînd începe să-și scrie nuvelele istorice, mai tînărul său contemporan Constantin Negruzzi scrisese, în 1841, vestita nuvelă *Alexandru Lăpușneanu*, piesă de temelie în istoria nuvelei românești. Și au mai fost și nuvelele lui Odobescu. Asachi, netulburat, continua să-și compună lăbărțatele sale nuvele probabil pentru a alimenta cu materii almanahurile scoase, anual, vreo două decenii. Lovinescu și Călinescu au folosit, analizîndu-le, termenul de searbăd. Au avut dreptate. Autorul n-avea deloc imaginație ci, poate, oarecare meșteșug. S-a folosit, ca izvor, de cronici (inclusiv de aceea, apocrifă, a lui Hur) și de acolo a țesut interminabile narațiuni, greoaie și fără miez. Dialogul și chiar monologul eroilor lipsesc cu totul, neuzîndu-se decît vocea auctorială, plicticoasă pînă la sațietate. Instruit, citise romanele cavalești ale secolului XVIII și a crezut că poate compune în această manieră.

Talentul, lipsindu-i cu totul, n-a putut conferi duh și atractivitate nici acestei modalități vetuste. Și oscilînd între legendă și istoria din cronică le-a ratat pe amîndouă, golite cum se dovedesc a fi narațiunile sale și de adevăr și de viață. Eroi săi sînt figuri legendare, Dragoș, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Bogdan cel Orb, Petru Rareș, Vasile Lupu. Aceste tablouri istorice sînt compoziții sterile, lungi și ațoase, abundînd în amănunte ne semnificative. În *Valea albă* Ștefan cel Mare se află în centrul greoaiei narațiuni. A introdus, aici, un episod voit romantic (reminiscență a romanelor cavalești) despre Elena, fiica marelui domnitor moldovean, căsătorită cu Ivan Ivanovici, fiul țarului Ivan al III-lea. Ba chiar episodul a căpătat forma distinctă a unei nuvele de sine stătătoare (*Elena Moldovei*), descriînd intrigile de palat dintre urmașul Elenei, Dimitri, și cel al Sofiei, soția țarului Ivan al III-lea. E, de fapt, înfruntarea dintre cele două femei care își voiau, fiecare, fiul drept țarevici, balanța alterînd cînd spre unul cînd spre celălalt. Tema putea naște o bună nuvelă dacă autorul ar fi avut talent și imaginație. Și *Bogdan Voievod* se integrează în ciclul narativ închinat marelui

Ștefan. Autorul a crezut că poate conferi mai mult interes povestirii dacă așează în centrul ei zbaterea domnitorului de a se căsători cu Elisabeta, fiica regelui Poloniei. Nici acest element, decupat probabil dintr-o cronică polonă, n-a putut da viață nuvelei, deși apare aici și intrigantul Trifail care urmărea să-i uzurpe voievodului tronul. *Ruxanda Doamna* e ratată și ea deși aici apărea rivalitatea între doi competitori la mîna domniței, Coribut și Timuș, care putea constitui materia unei povestiri cavalești de capă și spadă. N-a fost să fie. Nici personajele, avînd ca model romanele de mister, ca Svidrighelo lituanul, trăind, ascuns, la o stîină a baciului moldav Neago, timp de șapte ani, pînă ce redevine voievod în capitala țării sale, Vilno, nici Fatme, româncă silită să treacă la mahomedanism dar salvată, pe mare, de Ramadan, ajungînd, la curtea lui Ștefan și redevenind creștină sub numele de Domnica, și nici acel amintit intrigant Trifail sau încă alte episoade caracteristice nu izbutesc decît să dea puțină, prea puțină culoare unor narațiuni greoaie. Unele dintre acestea (*Elena doamna*, devenită *Elena doamna de Moldavia* sau *Petru Rareș*) au devenit piese de teatru care au fost și reprezentate. Efectul e efectiv catastrofal, chiar în comparație cu nuvelele matcă, sugestia dramatică lipsind cu desăvîrșire. Oriunde ne întoarcem cu privirea spre plaiurile scrierilor lui Asachi ne întîmpină uscăciunea și paloarea ierbii arse de toamnă tîrzie.

Din tot zbuciumul vieții sale îndelungate a rămas ipostaza cărturărească de ctitor al învățămîntului, al teatrului și al presei. E un merit imens care nu va fi nicicînd uitat ci mereu prețuit ca ziditor al fundamentelor. Ediția pe care o comentez preia textul ediției solide a d-lui N.A. Ursu, impecabil ca ținută textologică-lingvistică. Postfața d-lui Dan Horia Mazilu, amplă și substanțială, nu folosește ambrozia pentru a releva valori acolo unde nu există. Tonul e cumpănit iar judecățile temperate, cum îi stă bine analistului ce se respectă

În librării

• **Horia Bădescu** - *LIEDURI*. Poezii. Prezentare de Liviu Petrescu. (Editura Dacia, Cluj, 106 p., 200 lei).

• **Ronald Gasparic** - *PLÎNS LA ZÎMBETUL MEU*. Poeme - 1980-1991 culese de Cezar Ivănescu și Vasile Andru cu un „Ritual” de Cezar Ivănescu și un „Portret” de Vasile Andru. (Editura Cartea Românească, 70 p., 73 lei).

• **Anatolie Panig** - *DINCOLO DE LISABONA*. Roman. (Editura Porto-Franco, Galați, 408 p., 260 lei).

Gheorghe Asachi, *Ruxanda Doamna*. Postfață și bibliografie de Dan Horia Mazilu. Editura Minerva, 1992.

Amintiri deghizate

Ion Călugăru văzut de Titina Călugăru
(desen în peniță, 1933)

Omul de după ușa

DIN amintirile mele deghizate n-aș vrea să lipsească Ion Călugăru, la care am ținut foarte mult, fie și pentru că a fost primul scriitor important, care mi-a arătat o manifestă simpatie. De câte ori apărea în redacția *Contemporanului*, nu omitea să treacă prin camera unde lucram și să tragă o ghetă cu mine. Mă simțeam extrem de onorat. Cine eram eu? Un nimeni. Iar el, autorul, pe care Călinescu nu ezitase să-l apropie de Creangă, urmărirea ce scriam și avea cuvinte elogioase la adresa exercițiilor mele critice. Îmi gusta mai ales divagațiile din *Revista Literară*, despre raporturile poetilor cu îmbrăcămintea, mîncarea, obiectele casnice, tutunul, banii și alte lucruri. Erau niște mici încercări în maniera lui Tristan Derème, care-i făcea pe Doamna Baramel și Domnul Decalandre să aibă diverse conversații comico-erudite despre arta versurilor. Inventasem și eu o conlocuotoare, poetă de meserie, și susțineam cu dînsa dialoguri imaginare practice și tandre, pe teme domestice, citind copios din autorii mei favoriți, urmași ai lui Orfeu. Strecuram și cite o pastişă, gen în care excelam și, ca să pun puțină sare conversației, obligam pe amica mea să suspecteze paternitatea versurilor recitate de mine. *O baladă a cartofilor* (greu de găsit), atribuită lui Villon nu era rău întoarsă din condei:

„Dicte-moy où n'en quelle saison/
Mûrissent les pommes qu'Hyppomène/
A la belle Atalante fit don/
La pomme que notre marraine/
Eve, mangea si sarsine/
Pour que le bon Dieu nous fit guerre/
Et où este cette pomme de la haine/
Mais où sont les pommes de terre//

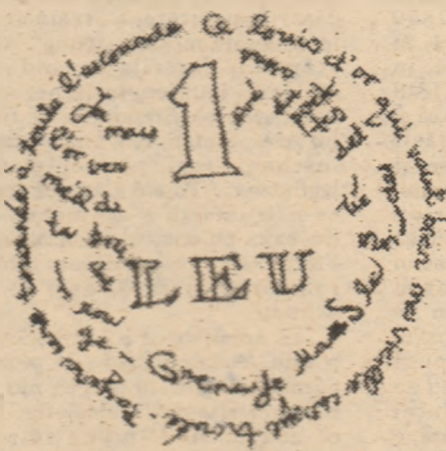
Où est la pomme que Guillaume/
Percha d'un flèche étonnante/
Cette pomme d'or du bel homme/
Dont Vénus déesse impudente/
S'empara par les ruses de l'ante/
Offrant au jour ses mystères/
Où est cette pomme alphante/
Mais où sont les pommes de terre?”

Nu mi-e rușine nici de micul poem pe care pretindeam că l-a scris Max Jacob sub o inspirație velocipedistă.

„Ulysse lorgnant le feu de son village/
Fleura trois jours et trois saisons/
Jugez, Messieurs, qui tronez sur les plages/
Moi, Bourtbourg au seuil de ma maison/

(Tout les chemins conduisent à Rome/
Et tous les trams arrivent à l'Hippodrome/
On peut compter les squares et les allées/
Le Pape, lui même, nomma cette rue secrète/
Ou tu parais un jour à bicyclète/
Cheveux au vent, Ursule que j'aimais...”

Dar caligrama mea, închinată leului stabilizat, se dovedește azi o duiosă utopie, în aceste vremuri de inflație, cînd obiectul inscripției apollinaire-iene are toate șansele să dispară din circulație nemaiputîndu-se cumpăra cu el nimic.

Cînd, mai tîrziu, aveam să public în *Viața Românească* niște însemnări intime ale lui Călugăru, unul din motivele simpatiei sale pentru mine mi-a apărut: Laforgue, Apollinaire, Max Jacob, André Salmon, Blaise Cendrars, Toulet, Cerco, Pellerin, erau poeți de care rămăsese îndrăgostit și el. Nu și nume agreate în acele timpuri. O notiță veninoasă, în ziarul *Națiunea*, denunța că versurile românești absentează din rîndul preferințelor mele lirice. Am început atunci să-i citez pe Arghezi, Ion Barbu, Philippide, Fundoianu, Pillat, Emil Botta. Nici asta n-a prea plăcut. Vladimir Colin, care făcea secretariatul de redacție la *Revista Literară*, mi-a transmis observația noului redactor-șef, Nicolae Moraru, venit în locul lui Miron Radu Paraschivescu: „Crohmălniceanu, pentru ce nu se ocupă și de teme poetice mai serioase? Cartofii, hainele, scaunele, banii, țigările... Alceva nu mai găsește?” Am scris atunci un dialog cu titlul *Poezii și Revoluția*. Îi băgasem acolo pe Blok, Maiakovski și Eluard, dar a ieșit ceva cam nesărat. Începînd cu numărul următor l-am anunțat pe Colin că mă las păgubaș.

E curios, totuși, cît de puține lucruri îmi vin în minte privitoare la Călugăru. Afectiunea, constat surprins, nu populează neapărat cu fapte memoria. Se mulțumește să păstreze doar imaginea persoanei la care ai ținut și atît. Pe Călugăru îl văd înaintea ochilor, scund, cu picioare scurte și ochi mici, iscoditori. Arăta ca un viezure sperios, care întoarce mereu capul în toate direcțiile, pentru a nu fi surprins de cine știe ce inamic. Strîngea pleoapele ironic, cînd îi spuneai ceva și te măsura din cap pînă în picioare înainte de a-ți răspunde. Călugăru nu era un bărbat frumos, mai degrabă se putea spune că urătoarele fuseseră cam ingrate cu el. Aceasta mai ales din cauza staturii bondoace. Alexandru Jar, care era departe de el de a rivaliza cu Adonis, îmi spunea că autorul lui: „*Don Juan cocoșatul* avea acum o înfățișare mult mai acceptabilă ca în tinerețe”. Atunci părea un goarece opărit, susținea dînsul hîlîzîndu-se și întinzînd o gură pînă la urechi. Dacă era să-l cred, îi ajutase să-o răpească, pe aleasa inimii lui, Titina Căpitănescu, o fată de familie, bogată. Ai ei se împotriveau să ia un coate goale și atunci Călugăru care alimenta și niște editori de cărțuții populare cu istorii haiducești, a hotărît să aleagă această

cale romantică, spre a-și realiza visul. Groaznic de timid însă și neajutorat, pretindea Jar, i-a pierit curajul la jumătatea acțiunii și a trebuit ca prietenii să realizeze răpirea.

TITINA CĂLUGĂRU era pictoriță. Avem de la ea și un portret al lui Călugăru, în peniță, foarte flatat, ținînd delicat o roză cu degetele gros și arătător ale mîinii stîngi și aruncînd sub borul pălăriei o privire pasivă, seducătoare.

Titina avea un cuvînt greu la Uniunea Artiștilor Plastici, unde se distingea prin partinitatea înflăcărată. După ce m-am căsătorit, soacra mea, pictorița Lola Schnierer Roth, mi-a povestit că a avut de suferit din cauza ei. La Galați, unde fosta elevă a lui Derain și laureata premiului Simu, în 1933, trăia retrasă, predînd desenul copiilor, exista un zidar, Luigi Strenati, care izbutise să așeze nu mai știu cîte cărămizi pe oră și ajunsese stahanovist. Soacra mea, urmînd îndemnul de a se inspira din viața șantierelor socialiste, l-a invitat să-i facă portretul. Omul care știa cine era familia Schnierer în Galați (bunica soției mele, fiica lui Tiktin, cunoscută filantroapă, întemeiasă o școală de fete; soțul, ca și ginerele ei, mari cerealiști - fuseseră amîndoi consuli onorifici ai Olandei) a pus pe el ce avea mai bun, venind să pozeze. Cînd tabloul a ajuns în fața comisiei de alegere a operelor demne să fie expuse la Salonul Oficial, Titina Călugăru l-a folosit drept exemplu ideologic: numai o pictoriță burgheză putea să-și reprezinte îmbrăcat astfel, cu haină și cravată, pe un erou al muncii socialiste.

Îmi stăruie în minte și o altă imagine a lui Ion Călugăru. E aceea de după infarctul pe care l-a suferit. L-am făcut o vizită în casa arătoasă a familiei Căpitănescu din Strada Ureche, azi demolată.

Nu era el mare nici înainte, dar acum îmi făcea impresia că se împuținase încă, avea fața gălbejită, din cauza contactului rar cu aerul liber. Se ferea de cea mai mică răceală. Călugăru fusese sfătuit să evite eforturile. Împingea însă precauțiunile peste marginile normale, trăia ca într-o seară. M-a primit, după ce într-un lung preambul la telefon, îmi explicase că nu se vede cu nimeni și doar pentru mine o să încalce regula. Aplica tratamentul cel mai neindicat în cazul său. L-a și căzut victimă de altfel, foarte curînd.

Am vorbit de volumul doi al romanului său, (Paul Georgescu îl botezase, în batjocură, *Oțel pe pîine*). Călugăru nu avusese noroc cu el, îi ieșise prost, fără acțiune și cu păcatele obișnuite ale literaturii realist socialiste, schematism și tezism. Modelul eroului pozitiv, al cărții, mi-a mărturisit, era un anume Loncear, ministrul industriei, grele; îl cunoștea mai de mult și aprecia la dînsul pe omul dintr-o bucată, muncitorul care nu și-a uitat originea și spune fără înconjur ce gîndește. Ca atîția alți intelectuali comuniști, Călugăru idealiza comportările plebeie, văzînd în ele o expresie a franchetei proletare. Mai tîrziu, acest exponent al spiritului necorrupt, autentic muncitoresc, a fost îndepărtat din funcție și criticat aspru pentru abateri grave politice și morale.

Călugăru lăsase deocamdată la o parte volumul doi al romanului său industrial (fi cerea o documentare suplimentară, pe teren, și așa ceva era exclus să poată întreprinde acum), și revedea acum *Copilăria unui netrebnic*, fiind vorba ca ea să fie tipărită într-o nouă ediție. A căzut însă în greșeala lui Adrian Maniu, s-a apucat să rescrie cartea, cu convingerea că o îmbunătățește substanțial, ideologic și artistic. Pînă la urmă a stricat-o, printr-o versiune prea elaborată, care a pierdut prospețimea celei inițiale. A avut și ideea nefericită să umple textul cu locuțiuni și zicale transpuse din idiș în românește și

sunînd adeseori bizar. În cazul acestei capodopere a lui, va trebui să se revină la înfîia formă.

Călugăru nu prea era iubit de confrăți. Complexele sale îl făceau impertinent și, ca urmare, trezea frecvent reacții dure din partea celor ofensați. Una a avut-o față de el Victor Eftimiu, care nu neglija niciodată să răspundă usturător obrăznicilor. Călugăru primise sarcina din partea legăturii sale de partid, prin anii '30, să strîngă semnături prestigioase pe o moțiune în favoarea condamnaților politici. I s-a adresat, ca urmare, lui Victor Eftimiu, fiind cunoscute sentimentele sale democratice. Dar el era în același timp la bête noire a avangardiștilor. Manifestul, care cerea în *Unu* cititorilor să-și deparaziteze creierul, relega printre „abțibilduri” și „brontozauri”, „eftimihalachisme”. Călugăru, pus în dilemă de coincidența demersului său politic cu tocmai aceea ce detesta el pe plan literar, a ținut să fie principial pînă la capăt. Și-a început deci rugămintea astfel: „Domnule Eftimiu, eu, ca poet nu vă gust, da ca om, vă stimez.” Replica solicitantului, nemaiînsuindu-l să continue, a venit prompt și categoric: „Domnule, i-a spus lui Călugăru Eftimiu, eu, ca scriitor, nu te cunosc, dar ca om te bag în pizda mătii!”

Îndată după 23 August 1944, *Scînteia* avea nevoie de cineva care să se ocupe cu partea culturală a ziarului. A recurs la Călugăru, fiind socotit un om de încredere printre scriitori. Fostul avangardist n-a făcut însă mulți purici, acolo, certîndu-se cu toată lumea. A și plătit o grămadă de polițe confrăților. Cînd am venit la *Viața românească*, mi-a fost dat să află că nu lăsase o amintire prea bună nici aici, cît condusese secția de proză a revistei. Nutrea ranchiune față de mai toți autorii propuși a fi

Șașa Pană, în bibliotecă (1944)

invitați să colaboreze, făcuse vid în jurul său.

Adevărul e că pînă a ajunge Ion Călugăru, Buium Croitoru, venit dintr-un fund de tîrg moldovenesc, unde dusesse o existență mizeră, a colectat numeroase umilințe. Arăta prăpădit, n-avea o lețcaie și mai era și evreu pe deasupra.

Al. O. Teodoreanu l-a palmuit, cînd Călugăru a crezut că-și poate permite să ironizeze în *Cuvîntul*, *Rodia de aur*, basmul a cărui dramatizare o realizaseră biograful neobositului Kostakelu și Adrian Maniu. Societatea Scriitorilor Români îi refuzase cererea de intrare în rîndurile ei, chiar și după ce publicase, *Caii lui Cibicioc* (1923), *Paradisul statistic* (1926), *Abecedar de povestiri populare* (1930), *Omul de după ușa*

te

1931), *Don Juan cocoșatul* (1934), *Endora* (1934), *De la cinci pînă la cinci* (1935) și *Copilăria unui netrebnic* (1936). Cum îl tratau boierii breslei pe Ion Călugăru, am aflat într-o seară la Petru Dumitriu din gura lui Ion Vinea, care obișnuia să povestească diverse întâmplări despre actualii protagoniști ai vieții literare, altădată niște figuranți nefericiți. Multe asemenea istorii, ascultate atent și prelucrate astfel încît să devină momente definitorii pentru o anumite natură umană, se regăsesc printre „biografiile contemporane”. Din următoarea, al cărei erou era Călugăru, Petru a scos o năvelă foarte crudă.

Foiletonistul amărit de la *Cuvîntul* - povestea Vinei - îi făcea curte unei actrițe. O bombarda cu flori și bilețele găleșe. Vinei, printre ale cărui numeroase victime sentimentale se număra și respectiva actriță, a convins-o să-l poftască la ea acasă pe timidul îndrăgostit. Acesta și-a făcut apariția plin de speranțe. Dar, surpriză cumplită, în patul adoratei era instalat Vinei, care s-a apucat să converseze nestingherit cu vizitatorul nămorat și ca el să guste întreagă înjosirea, a ieșit la un moment dat de sub pumă, oferindu-i plăcerea să constate că are în mână numai jacheta pijamalei.

Oțelul nu venea atît să înlocuiască untul pe pline, cum sugera răutăcioasa povestire de titlu a cărții amintite, cît să strivească reputația scriitorului. Gluma lui Paul Georgescu a prins și, pentru mulți, Călugăru a rămas atuorul unui roman proletcultist. Ceea ce e o eroare gravă, fiindcă riscă să dea uitării o operă de extremă originalitate. *Paltoane și nimic altceva*, ca să mă opresc doar la bucata pe care Cornelia Ștefănescu, oricît s-a zbatut, n-a reușit s-o retipărească întocmind o ediție evasi-integrală a năvelisticii lui Călugăru în 1971, rivalizează cu cele mai bune pagini din *Cavaleria roșie* de Issac Babel. *Ochii* e o povestire fantastică antologică, în manieră expresionistă. Cît privește, *Brahmi cel încrunțat* se numără printre rarele texte poetice, de inspirație masivă. Are perfectă dreptate Ion Negoitescu, cînd spune de *Copilăria unui netrebnic* că este „unul din cele mai bune romane din literatura noastră”. Și nu trebuie nici comparînd *Don Juan cocoșatul* cu *Craii de Curte Veche*.

Avangardism în haină militară

DOROHIOIANUL Croitoru Buium, poreclit și „al Tiprei”, a fost concetățean și coleg de liceu cu Sașa Pană, pe care l-a introdus în faimoasa lăptărie din Strada Bărăției, unde avangardismul românesc își avea statul major. Animatorul revistei și colecției *Unu*, mi-a produs, la prima lui apariție în carne și oase înaintea ochilor mei, o dezamăgire. Nu era deloc personajul fabulos pe care-l plămuise imaginația mea. Avea o înfățișare de om tîmbele, așezat, cu purtări manierate, foarte îngrijit îmbrăcat. Aducea vag cu Grucho Marx, dar un Grucho potolit, ajuns o persoană respectabilă care s-a deprins să vorbească domol, fără schime faciale și gesturi nervoase ale mîinilor, dînd cuvintelor o ușoară înmuieră moldovenească. Era afabil și plin de modestie, și chiar puțin tipicar în insistența pe exactitatea anumitor date din istoria mișcării de avangardă. Eugen Schileru, care avea gură rea, l-a poreclit, un Barbu Lăzăreanu al supra-realismului.

Cu mine s-a arătat foarte prietenos, din capul locului. M-am întors fericit de la prima vizită pe care i-am făcut-o, în strada Dogari, unde locuia și se afla peștera lui Ali Baba, vestita sa bibliotecă. Mi-a făcut cadou o colecție aproape întreagă din revista *Unu* și mai toate cărțile scoase sub aceeași glorioasă egidă. Săptămînalul *Orizont*, scos de Sașa Pană îndată după 23 august 1944, o evoca prin caracterul literelor folosite la culegerea titlului, dar numai cu atît. În rest, mi-a risipit repede orice speranță că va resuscita spiritul nonconformist de la *Unu*.

În 1947, Tristan Tzara, care nu mai călcase de trei decenii prin România, a venit să țină intelectualilor bucureșteni o conferință intitulată, *Le surréalisme et l'après guerre*. A fost mare tâmbălău, dineuri oficiale, interviuri. Printre toate acestea, Tzara și-a găsit timp și pentru o întîlnire mai intimă, la Sașa Pană acasă, cu cîțiva scriitori. Am avut cînstea să fiu și eu printre ei. Erau de față, pe cîte îmi amintesc, Nina Cassian, soțul ei de atunci, Vladimir Colin și Aurel Baranga.

Tzara s-a scuzat că nu mai vorbește bine românește, dar înțelege perfect; să folosim noi limba maternă și să-i dăm voie lui să ne răspundă în franțuzește. Zis și făcut. Sașa Pană, foarte excitat, a ținut să-i aducă la cunoștință ilustrului oaspete, înainte de toate, realizările avangardismului românesc. Era ca un general (căpătase chiar gradul acesta) care se grăbește să raporteze comandantului armatei ce poziții a cucerit în sectorul său. Îi întindea lui Tzara numere de revistă, plachete, afișe. Curînd, un adevărat maldăr de hîrtie se adunase pe masă, în fața musafirului, dar Sașa Pană, purtat de același elan, nu se oprea. Trecea în odaia de alături și revenea mereu cu altceva. La un moment dat, a adus o mică revistă, în patru pagini lunguiețe, și cu titlul improvizabil. Era chiar numele organului sexual bărbătesc, imprimat cu litere groase pe copertă. Publicația apăruse la 1 Octombrie 1931, în treisprezece exemplare, și avusese un singur număr, suficient ca să provoace arestarea acelor care o scosese și împinseseră neobrăzarea pînă acolo încît să i-o trimită lui Nicolae Iorga cu dedicația: „Tu ai? N-ai!” Autorii ispravei fuseseră mezinii mișcării de avangardă, la data respectivă, Paul Păun, Gherasim Luca, S. Perahim și Aureliu Baranga, cum preciza frontispiciul năstrușnicei tipărituri subintitlul „Organ universal”. Unul dintre aceștia era de față.

Tzara se înviorase brusc și nu mai conțenea să privească fascinat scandalosul produs publicistic. Întrucît Sașa Pană îi arăta mereu alte lucruri, trebuia cu vizibil regret să lase din mînă revistuța buclucașă, dar se grăbea să treacă vrăjit la reexaminarea ei, de îndată ce reușea să răsufle un pic. Baranga, fin observator, a băgat de seamă îndată faptul. Cu o modestie prefăcută și, arătînd către grămada scrierilor apărute la *Unu* și apoi înspre năzbîtia pe care Tzara o tot cerceta, a spus: „Ei au făcut astea, iar noi - numai atîti!”

Aerul de slujbaş credincios al lui Sașa Pană era înșelător. Insolitul a intersecat la el mereu o existență ordonată aparent de cel mai riguros conformism, carieră medicală disciplinată, în haină militară, mariaj burghez model, cu soție credincioasă și fiu ascultător, aliniere ideologică și strivire finală a imaginației sub plătudinea realist socialistă.

Dar, în 1926, studentul Institutului sanitar militar din București, Alexandru Binder, neprimind acordul părinților pentru realizarea proiectelor sale maritale, a încercat să-și pună capăt vieții. A recurs pentru aceasta la un revolver Steyer. Și-a tras în timpă cinci gloanțe. Patru nu l-au nimerit. Ultimul i-a traversat creierul, ieșind prin gură, dar fără să distrugă vreun centru nervos vital. Așa că peste o lună a plecat teafăr

Moinești, 5 decembrie 1968, după comemorarea lui Tristan Tzara, M.H. Maxy Sașa Pană și Roll acoperit de Victor Macarie (organizatorul)

din spital, cu însă pronunțatele lui înclinații avangardiste, după spusele rău-voitorilor. Întreaga existență ulterioară a căpitanului medic Binder, examinată mai îndeaproape, s-a desfășurat la marginea credibilității. Șaptesprezece ani a purtat uniforma militară și superiorii săi n-au avut nimica să-i reproșeze. Că e una și aceeași persoană cu așa numitul Sașa Pană, care scrie versuri trăznite și întretine din solda primită de la Ministerul Apărării Naționale principala oficiină a nihilismului literar românesc, li s-ar fi părut o glumă proastă

NEMODIFICÎNDU-ȘI mina de om așezat și cetățean atent să nu calce legile, păstrîndu-și apucăturile tipicere, l-a ținut ascuns în anii războiului pe Emil Bodnăraș, știind foarte bine ce putea păți. (Adăpostirea conspiratorilor împotriva statului se pdepsa atunci cu execuția întregii familii vinovate de așa ceva). Apoi editorul lui Urmuz a fost avansat general, cum am spus.

Lui Sașa Pană i s-a întîmplat unul din cele mai neverosimile lucruri pe care le-am auzit. Cînd lumea a început să mai circule, a căpătat și el aprobarea să facă o mult visată călătorie la Paris. Era așteptat acolo de vechi prieteni, Colomba, văduva lui Ilarie Voronca și poetul francez Claude Sernet, fostul Mihail Cosma, Nesty, fratele ei. Pe acesta din urma l-am cunoscut și eu, avea o mutră acră, parcă i s-ar fi înecat toate corăbiile, altfel mi-a părut ca un ins amabil, a recenzat cartea mea despre Arghezi în *Cahiers du Sud*.

Sosit la Paris, Sașa Pană a aflat că Sernet e în spital. Chiar în ziua aceea urma să fie operat de o tumoră mare pulmonară. Sașa Pană, lăsînd nedeșfăcute bagajele, a alergat să-l mai prindă pe bunul să prieten în viață. A nimerit chiar în timpul intervenției chirurgicale. Ca medic, a reușit să pătrundă la profesorul care o săvîrșise, dpă ce operația s-a terminat. Așa a aflat, primul, faptul senzațional, că din plămînul lui Sernet a fost scos un fœtus. Era fratele geamăn al poetului care purtase ani de zile în organismul său ovulul destinat să aducă pe lume o dublură a sa. Acesta se fixase într-un plămîn și reușind să capete astfel alimentația necesară, a început la un moment dat să crească. De unde, impresia medicilor că aveau de a face cu o tumoră.

Rezultatul fericit al operației l-a tulburat profund pe Sernet. A pornit să fabuleze în legătură cu fratele geamăn, căruia îi fusese și mamă, pe cît rezultă. Ce situație freudiană încurcată! Cum și-a revenit de pe urma operației și a fost în stare să vorbească, i-a comunicat lui Sașa Pană, la prima vizită, că o să scoată din ceea ce a pățit un roman fantastic extraordinar. N-a apucat. Curînd, o tumoră veritabilă s-a format în locul unde-și dusese existența prenatală fratele lui Claude Sernet.

În ultima parte a vieții, Sașa Pană a revenit la vechile sale vicii. A abandonat pentru totdeauna lirica militanță, căreia se chinuise zadarnic să-i însufe o vigoare absentă, ca și strădania (fără succes) de a stoarce haz din automatismele cazone ale

unor *Tîlbîc, Turească et Co.* A alcătuit *Antologia literaturii române de avangardă* (1969), cu piese care nu se mai găsesc nicăieri altundeva. A scos o nouă ediție din Urmuz, (*Pagini bizare*, 1970), considerabil îmbogățit printr-un prețios material documentar, iarăși, în mare parte, necunoscut. Și-a tipărit pe cont propriu, albumul de „hîrtii lipite” (colaje) *Atentat la bunele tabieturi* (1970), existent pînă atunci numai în cinci exemplare. Mi-a dăruit și mie unul, din cele numerotate, și a adăugat titlului: „sau Plăcerile tinereții; Cu mult drag, Sașa Pană, 18.01.71” Confectionez și eu „colaje”, ca să adresez urări de Anul Nou prietenilor din străinătate. Unul l-a și reproduș Maurice Nadeau, în *La Quinzaine Littéraire*. Îl înfățișa pe Troțchi scriind, iar sub mina lui, care ținea condeiul, se zbătea iepuroiul Rabbit să-și scape laba din cătușă. Urarea plecase înainte de 21 Decembrie 1989 și vădise o rară putere premonitoare. Acum servea ca ilustrație la un articol despre ceea ce se petrecuse în România.

Sașa Pană fortografia colajele, după confectionarea lor, obținînd o uniformizare, care dădea imaginilor aspectul de gravură. Le și însoțea cu scurte „explicații” poetice, în stil superealist, „În oraș miracolele intrau pe strada principală și rămîneau captive”, sau „Ce frumoasă e viața de familie! Păcat că timpul zboară și copiii cresc prea repede”. Și Sașa Pană se folosea de compozițiile sale plastice pentru urări de Anul Nou. Pe ultima din album, micșorată, am primit-o și sub această formă. Surprindea doi călărași sărînd vijelios, cu lancea prin urechile calului, cum se spune. Sașa Pană mi-a spus, ultima dată cînd l-am văzut, că-i revenea în mod ciudat imaginea aceasta, sub formă halucinatorie, animată, iar cavaleriștii se năpusteau asupra lui. Poetul suferise un accident, îl lovise o mașină și suferise tulburări cerebrale. Își revnise, dovadă vizita pe care mi-o făcea; lăsa tot impresia de ampolaiat ireproșabil, dar ieșit la pensie. Se mișca greu, vorbea și cu un oarecare efort, parcă trăgînd sunetele din niște coarde vocale obosite. Mustața mică, îi încărunțase bine, era însă la fel de corect îmbrăcat ca înainte, vestă, cravată, guler proaspăt al cămășii, pantaloni neșifonați și ghetelustruite impecabil. Se pregătea, ai fi spus, să facă „dincolo” o inspecție. Stătea în fața biroului meu așa, surîzător, îmi aduc bine aminte. Și răsfoind acum albumul *Atentat la bunele tabieturi*, mă frapează o planșă care expune privirii două lipovence, una tînră, alta bătrînă, vîslînd, ambele energice, iar pe banca din fața lor o persoană de sex masculin, cam prăpădită, stă strîmb, cu capul gol căzut într-o parte. Deasupra grupului ard niște lămpi vechi cu gaz, iar, ca explicație, Sașa Pană a scris: „Dl. Caron era un muncitor conștiincios. Lucra (în tăcere) și ore suplimentare și strîngea bănuți la fizic. De unde și lipsa de mărunțiș pe piață.”

Convorbire despre

GHEORGHE GRIGURCU: Un loc comun al aprecierii asupra lui I. Negoițescu îl desemnează drept un *homo aestheticus*. Fără a fi aici neadevărată în esență, formula e speculată, nu o dată, în sensul unui divorț de realitate, al unei utopii disprețuitoare, al unei frustrări de umanitate. Poate că foarte tânărul poet și critic, superbul *Corydon* cîntat de amicul său Radu Stanca, s-ar fi putut privi narcisiac în unda autodefiniției lui Oscar Wilde, din *De profundis*: „Am tratat arta drept supremă realitate și viața drept un simplu aspect al ficțiunii”. Dar evoluția activității sale dovedește o corijare, chiar o depășire, categorică în multe privințe, a acestei imagini suspendate, aidoma unui dansator pe sferă, deasupra abisului existențial. Izolarea, egoismul, cruzimea ce par a deriva dintr-un estetism egal cu sine (de fapt, mai curînd un portret-robot decît o realitate psihoestetică a creatorilor care contează) nu se regăsesc în liniile directe ale creației și atitudinilor criticului stabilit la München. Mai întîi trebuie relevată orientarea implicit patriotică a lui I. Negoițescu, care, deși dispunînd de o amplă și multiformă cultură cu orizonturi cosmopolite, a optat pentru literatura română ca pentru obiectul de căpetenie, statornic, al strădaniilor sale de-o viață. Dacă patriotismul autentic e fapt și nu vorbă, putem afirma că I. Negoițescu l-a ilustrat convingător prin întreaga faptă a scrisului său. Încă cel dintîi pas notabil pe care l-a făcut - cu dreptul! - în critică, acel sonor *Manifest al Cercului literar de la Sibiu*, din 1943, sub chipul unei scrisori deschise către E. Lovinescu, exprimă interesul adînc pentru „sensul în care trebuie îndreptată tîrnăra noastră cultură”, aflată sub semnul unei „crize”, de factură neosămănătoristă. Se găsește în acel text și angajarea pe o linie estetic militantă, maioreșcian-lovinesciană, căreia autorul *Scrisorilor români moderni* i-a rămas fidel. Acest lucru nu echivalează însă cu o simplă aliniere la criticii noștri interbelici. Căci i-a fost dat lui I. Negoițescu, trecut prin experiențe ca și imprevizibile la începutul său de drum, ce au alcătuit o probă de foc a credințelor sale intime, de la confruntarea cu regimul interdictiv și deopotrivă ispititor al „culturii socialiste”, distrugătoare de suflete, pînă la suferințele majore ale arestărilor, anchetelor, întemnițărilor în Gulag și, în final, ale exilului, să meargă mai departe, pe traseele unei epoci cumplite. Estetismul său a căpătat o aură martirică. Și astfel susținut de lăuntricele-i rigori ce s-au călit în asprile timpului istoric, criticul a avut puterea de-a trece la o nouă perspectivă, cea a luptei declarate pentru democrație, complementară luptei pentru autonomie estetică. Indiferentismul politic inițial s-a topit la flacăra unui umanism generos. I. Negoițescu a înțeles că datoria creatorului este de-a se afla pe baricada disidentului, în temeiul unui interes comun, nu doar de natură civică, ci și legat de trebuința asigurării unei atmosfere de libertate, vitale pentru creație. Cuvintele sale atestă cu sinceritate procesul dificil al devenirii: „Eu însumi am subapreciat politicul, și am spus lucrul acesta în repetate rînduri. Nu mi-am dat seama de asta. Abia după mișcarea Goma mi-am dat seama că eu însumi eram

pe o cale greșită, deoarece consideram că o politică este și faptul de a nu te manifesta politic, că abținerea de la politică este o politică. Or, din păcate s-a dovedit că nu este așa”. Cîți dintre noi ne-am raliat la mișcarea Goma? După cîte îmi amintesc, nici unul, cu excepția lui I. Negoițescu și a medicului cărturar Ion Vianu. „Frigiditatea axiologică” ce se pune de obicei în cîrca estetismului a fost astfel infirmată de curajul unui estet privit nu o dată oblic, dacă nu de-a dreptul cu vrăjmășie, de către colaboraționiști, farisei ori pur și simplu spirite obtuze. Ce părere ai, domnule Doinaș, asupra împletirii insolite dintre estetism și politică în personalitatea lui I. Negoițescu? **ȘTEFAN AUG. DOINAȘ:** Ai dreptate, domnule Grigurcu: I. Negoițescu nu este un simplu *homo aestheticus*, dincolo de multiplele conotații - pozitive sau nu - ale formulei. După părerea mea, el nu posedă nici snobismul singularizării, nici cruzimea falsului umanism, acela în stare să ucidă în numele dogmei Frumosului. Este un mare rafinat, e adevărat, dar nicidecum un purist. Cum a detestat și a divulgat mereu, la orice pas, mediocritatea, mi se pare firesc ca umanul să-l fi interesat îndeosebi la limitele sale. Ca și în viața de toate zilele, el și-a împins devotamentul pentru idee și literatură pînă la granița suferinței. Nu cred că s-a regăsit pe sine, narcisiac, în formula lui Oscar Wilde niciodată: oricîtă propensiune pentru *stil* ar fi avut, solicitările și tentațiile vieții imediate, un acceptat *savoir vivre* în condițiile smulse realului, întregul halou care însoțește cu reverberații impure focarul Artei, - toate acestea l-au împiedicat să alunece spre un domeniu frigid și aseptice. Aș zice, dimpotrivă, că bucuria Artei dădea - la el - frenezie Vieții: îl angaja cu trup și suflet. Fără îndoială, este un om obsedat de estetic (ca noi toți, de altfel): dar el l-a căutat mereu cu patimă, ca pe o buruiănă de leac a spiritului. Însă năzuința sa spre apolonic a fost și a rămas tot timpul la el o luptă cu sine însuși care se înscrie în sfera eticii: aș zice că e micul său eroism de fiecare zi. Căci structural, Nego este un dionisiac. De aceea, echilibrul creator în care, totuși, s-a regăsit pe sine - după trecerea prin cîteva situații-limită - echivalează, pentru cine-l cunoaște bine, cu o mare biruînță asupra sinelui. Marea sa virtute, care de altfel îi îndată și limitele, e compusă din Gust și Cultură. Există desigur o etică - suspectă? discutabilă? firavă? - a Culturii, căreia el i-a rămas prizonier: acea sferă de sensibilitate expusă, care se lasă prea adesea jupuită de vie, și care își află uneori alibi în amoralism. Dar cum să devii „olimpian”, ca Lovinescu, cînd ai o conformație lăuntrică de tip „baroc”, ca G. Călinescu? În tot ce-a făcut și ce face, I. Negoițescu este o ființă dublă: în timp ce spiritul său aparține prin năzuință întretînută maestrului iubit, sensibilitatea sa se înrudește, prin patimi, cu maestrul detestat.

Promptitudinea cu care Negoițescu a ripostat agresiunii totalitare pe care a resimțit-o ca o tiranie intrusă chiar imperiului de valori unde „oficia” el, se datorește faptului că era un scriitor care a refuzat sistematic nu numai cenzura oficială (n-a acceptat niciodată să i se publice parțial un text, să-i fie amputat sau „stilizat”), ci și cenzura

interioară, aceea care ne-a făcut atîta rău multora dintre noi.

Încă din timpul studenției, propensiunea sa pentru politic a fost evidentă. Meteorica aventură legionară din adolescență l-a vindecat pentru totdeauna de orice extremism și intoleranță în politică. În 1944-1945 am făcut parte din aceeași organizație de tineret (la început clandestină) a Partidului Național Liberal (aripa Gheorghe Brătianu) și am lucrat împreună în redacția gazetei liberale din Sibiu „Națiunea română”. Avînd un pronunțat instinct pedagogic, o vocație de îndrumător în literatură, și chiar de organizator al economiei intelectului, era normal ca tot ceea ce a risipit în micul nostru cerc de viitori literați să se extindă, după aceea, la o scară mai largă, asupra întregii sfere a vieții literare contemporane. Inițiator și redactor al adevăratului nostru act de identitate literară, care a fost „Manifestul” - adică scrisoarea deschisă adresată de noi lui E. Lovinescu - Nego și-a continuat opera de ghid literar: a rămas dirijorul „campaniei” noastre literare, deși această activitate nu era una de cucerire și uzurpare, ci de strictă apărare a valorilor.

Patriotismul lui I. Negoițescu se hrănește din acea parte constructivă, fondatoare, a Istoriei, care este Cultura și Civilizația, adică valorile formative ale spiritului. Asaltului acestei Istории brutale asupra Civilizației, el i-a răspuns cu următoarele versuri din poezia „Arhimede și soldatul” a lui Radu Stanca: *Să nu te-atingi de cercurile mele, ostaș viclean*, considerînd mereu că prezența în Istorie se justifică prin Cultură. Ar fi nedrept să-i punem în cîrcă măcar un singur moment de ezitare, de opțiune între literatura română și literatura străină. Opțiunea lui era organică: s-a simțit întotdeauna scriitor român, și numai în calitate de scriitor român a înțeles să candideze la universalitate. „E nevoie să dovedim lumii că noi, Românii, avem ceva de spus lumii în planul valorilor și al inteligenței despre literatura universală”, zicea el.

GHEORGHE GRIGURCU: O altă nedreptate ce i se face lui I. Negoițescu privește statutul său etic. Nu numai condeiele imunde, cele ce se înmoaie în smîrcuri și în materii stercorale în loc de călimări, dar și cîte un condei de bună calitate, de la care ne-am fi așteptat la altceva, precum cel al ex-ministrului culturii din guvernul fesenist, îl declară... imoral. E adevărat că estetismul are o oarecare reputație amorală, renumele unei înclinații către scandalul antifilistin, de la autorul *Florilor răului* la Swinburne și Wilde (deși există și o religiozitate estetică, de-ar fi să amintim doar pe *Jesus, homo aestheticus* al lui Jules de Gaultier), dar aci e vorba, mai mult decît de speculații neutrale, de răbufnirea unei aversiuni împotriva unui exegat ce a impus tocmai prin demnitatea, consecvența, puritatea opiniilor. Despre un critic care, așa cum se rostea d-sa despre Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, a format, ani de-a rîndul, „una din cele mai vii tribune spirituale ale culturii române din vremea noastră”. Pot spune că I. Negoițescu e unul din cei mai morali scriitori români. Iar morala unei profesii, cînd devine exemplară, poate stîrni nemulțumirea, ca și un mare talent. Ea coalescează împotriva-i pe cei care

nu se pot ridica la înălțimea pe care o atinge și care caută a o prezenta în contrariul ei sau cel puțin a o știrbi, a o umbri prin suspiciune. Întrucît criticii de seamă sînt în largă măsură comparabili, să ne amintim de comportarea, sub totalitarism, a lui G. Călinescu. S-a spus că prestația sa la *Cronica optimistului* a ținut treaz simțul valorii, a alcătuit un dig împotriva mizeriei propagandistice etc., ceea ce, în parte, corespunde realității. Dar cu atît mai mîhnitoare apar cedările sale cu cît ele se îmbină cu harul său înalt, cu cît se învâluie în verbul său briant, asemenea unor otrăvuri învelite într-un strat dulce. Am recitat zilele acestea o seamă din paginile optimistului și am rămas izbit de ceea ce, la prima lectură, de acum cîteva decenii, poate nu sărea atît în ochi, dar azi, în lumina posterității, sună extrem de jenant: „- Dintre toate caracterele, care credeți, tovarășe profesor, că e în curs de dispariție în lumea socialistă? - Ipocritul”. Ori: „Prin urmare, orice scriitor se va găsi, urmînd chemarea pe care Partidul Muncitoresc Român a făcut-o, nu de mult, prin primul său secretar, artiștilor - de a făuri opere la nivelul înaltelor exigențe artistice și ideologice ale partidului și ale poporului”, în deplin acord cu estetica cea mai sănătoasă și mai adevărată”. Și chiar mai mult. Tendințiozitatea poruncită nu rămîne frazeologic izolată, sub forma unor mici insule ale compromisului, ci se insinuează în analiză, apărînd ca o șapcă de partid pusă burlesc pe fruntea clasicilor ori ca un drapel roșu, vîrît cu de-a sila în mîna lor: „Astfel apare la scriitorii români megaloscopia, viziunea în dimensiuni fantastice a construcțiilor în ruină, prin care se exprimă, nu e îndoială, visul ce se împlinește abia azi, al unei grandioase edilități pentru mase”. Ca și: „Azi, cînd (V. Alecsandri - n.n.) ar vedea Bărăganul arat de tractoro și brăzdat de șosele asfaltate și linii de căi ferate, ar exulta la dispariția «pustiității goale», precum ar saluta electrificarea” ș.a.m.d. Evident, genialul Călinescu rămîne genialul Călinescu și a-i indica cedările nu înseamnă, cum pretend unii, a-l demola. Dar nu este oare tot așa de evidentă superioritatea morală a urmașului său? Deși au străbătut aceleași vitrege circumstanțe, deși, mai tînăr fiind și adesea lipsit de orice situație, cel din urmă ar fi avut, poate, o mai mare nevoie de bunăvoința autorităților, putem oare afla în textele lui atari adaptări și adulări? Continuator al mentorului Sburătorului, la cea mai mare intensitate nu numai a esteticului, ci și a ethosului, autorul *Poeziei lui Eminescu* n-a pregetat a se manifesta împotriva curentului, atunci cînd acesta i-a apărut drept tulbure, mistificator, primejdios pentru valorile culturii românești. Conformismului atît de răspîndit în jurul său încît a căpătat aparențele unei diabolice normalități, el i-a opus un incoformism net, cu riscul unor mari suferințe personale. Ethosul lui I. Negoițescu mi se înfățișează pilduitor, mai ales grație împrejurării că e biografic pecetluit, girat prin sacrificiu. Îți propun să comentezi problema moralei exegetului în discuție.

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ: Pe treptele ei superioare, o viață morală implică două haruri: devotamentul și creativitatea. Sunt cele două calități

I. Negoîtescu

care fac din I. Negoîtescu un om excepțional. Prea orgolios și prea îndrăgostit de imaginea sa proprie în posteritate (narcisism căruia puțin știu să-i fie fideli cu decență), el n-a acceptat, în întreaga sa activitate, compromisul. În singurul univers, căruia i s-a consacrat, cel al valorilor, toate actele lui Nego au fost de o indiscutabilă onestitate. Chemat, prin însuși genul de literatură pe care-l practică, să aprecieze, el a făcut din judecata critică de valoare o instanță purgată de orice patimă. În aceeași măsură, însă, s-a dăruit cu patimă crezului său artistic, într-o politică a culturii generoasă și liberă, plătind cu grele suferințe lealitatea față de spirit.

O viață întreagă a cultivat cu fervoare prietenia, flacăra pe care a întreținut-o cu religiozitate în sufletul său. Sunt în măsură să atest că e vorba de un anume tip de prietenie: prietenia formativă, modelatoare; prietenia ca parcurs al unui drum identic de edificare interioară, ca pedagogie reciprocă și ca permanentă menținere la același nivel - intelectual și afectiv - a tuturor celor pe care-i socotea vrednici de dragostea lui spirituală. În „Cercul literar” el ne impunea - cu o autoritate, ce-i drept, juvenilă, dar adeseori peremptorie - lecturi identice, preocupări similare, ba chiar opțiuni personale, - pentru ca un fel de emulație tacită să ne asigure posibilitatea unui dialog real, purtat de toți și de fiecare. Nu știu în ce măsură a izbutit „Cercul literar” să fie o școală de adevărată literatură (înregistrarea fiecăruia pare să fi întrecut ambiția), dar știu sigur că a fost o eminentă școală de critică - nu numai literară - care a garantat fiecăruia dintre noi dreptul la atîta orgoliu cîtă prețuire i-au acordat ceilalți. O ușoară „tiranie intelectuală” s-a exercitat în grupul nostru, de către un singur om - I. Negoîtescu. Cît fi datorăm, fiecare dintre noi, pentru ceea ce suntem? Încă n-a venit ora bilanțului.

GHEORGHE GRIGURCU: Trecut sub o tăcere deloc neașteptată după plecarea sa în surghiun, I. Negoîtescu este și în continuare tratat, nu chiar rar, cu un refuz mai mult ori mai puțin voalat. În orice caz, socotesc că e departe de înțelegerea și prețuirea pe care le-ar fi meritat. Iarăși nu mă gîndesc neapărat la publicității de cea mai rea calitate, la otrepele, pesemne inevitabile, ale presei noastre „de tranziție”, ci la comentatorii ale căror reacții merită o anume considerație. O situație nostimă: *Istoria literaturii române*, vol. I, cu un program și cu o realitate textuală estetice cu prisosință, a fost întîmpinată printr-o cronică de totală inaderență, pînă și în coloanele unei reviste ce se proclamă „estetică” și „apolitică” (faptul că „apoliticii” în cauză mînlîncă politicul cu lingura mare e o altă chestiune). În genere, se susține că I. Negoîtescu ar fi depășit, anacronic, prin persistența sa în discursul critic consacrat (ca și cum ar fi fost demonstrată sleirea aceluia). I se impută neadeziunea la metodele pozitivistice (ca și cum i s-ar reproșa că poartă o îmbrăcăminte demodată) și chiar însuși tiparul unei istorii literare globale, ce nu se mai practică în Occident. Mai e certat pentru că ar minimaliza „tot ce s-a scris în România în ultimii cincisprezece - douăzeci de ani”, că ar neglija „sistemul de referințe cel mai adecvat specificului românesc”, că, ocupîndu-se de politică, ar

La Sibiu, în 1944 (de la stînga la dreapta, în rîndul de sus): Șt. Aug. Doinaș, Delliu Petrolu, Al. Cucu, Viorica Guy Marica, Ovidiu Cotruș, Lia Jacquier, I.D. Sirbu, Ilie Balea, Radu Enescu; (în rîndul de jos): Cornel Regman, Eugen Todoran, Henri Jacquier, I. Negoîtescu, Radu Stanca

încălca, precum un braconier, domeniile „moralistilor și filosofilor culturii” etc. E un amalgam de observații care, firește, nu sînt indiscutabile, dar care frapază, cum spune Matei Călinescu, prin meschinărie. Oare la atît se reduce I. Negoîtescu? Ni se pare mai puțin probabilă impresia de desuetudine ori de indigență a ideilor critice ale lui Negoîtescu (*de facto*, el emite texte de maximă concentrare, dintre cele mai pline de sugestii și de perspective, de corespondențe surprinzătoare, care fîi solicită interesul, fie că ești, fie că nu ești de acord cu spusele sale), cît o regie a respingerii, operînd cu elemente eterogene, nu foarte atentă la calitatea argumentelor și a montării lor. Cauza? Evident, impactul cu o personalitate de excepție. Nici E. Lovinescu, nici G. Călinescu n-au fost întîmpinați cu unanime buchete de roze la apariția istoriilor lor. La indispoziția axiomatică în fața noutății critice și stilistice, se adaugă cea provocată de lipsa de complezență, de franchetea și îndrăzneala celui ce nu-și ascunde concepțiile și părerile incomode. Ale celui ce nu-i menajează nici pe contemporani, nici pe marii înaintași (v. luările sale de poziție asupra gîndirii politice, retrograde și xenofobe, a lui Eminescu, care au alimentat cîteva atacuri patriotarde, ce te-au vizat și pe d-ta, ale paznicilor templului, care s-au prefăcut a uita că E. Lovinescu a formulat un punct de vedere analog și că mai toți termenii distanțării noastre de ideologia poetului național se găsesc la G. Călinescu). Morala defel balcanică a criticului I. Negoîtescu zgîrie. Și, nu în ultimul rînd, postura sa cetățenească atît de activă și de nefrînată, „radicalismul mesianic al articolelor și al interviurilor care pun fierul roșu”, cum notează, înspăimîntat, un confrate. Departe de a fi „anacronic”, scrisul lui I. Negoîtescu prezintă unul din cei mai ridicați coeficienți de actualitate. Atîta actualitate au adesea considerațiile sale, încît ele debordează peste marginile temporale ale paginii, sunînd în continuare ca un avertisment, ca un consiliu, ca o îmbărbătare. Să facem o probă, reproducînd acum, în 1993, cîteva rînduri date 1 august 1989: „această lipsă de acțiune este pericolul cel mai mare în momentul de față. Această continuare a cantonării într-o stare de pasivitate, în care nimic nu funcționează fiind blocat și nimic nu se schimbă, în care aștepti ca anumite îmbunătățiri să vină din afară: fie de la propriii conducători în care nu crede nimeni, pe care toată lumea îi contestă și detestă, fie de la alții care să-i influențeze din exterior, pe aceiași conducători detestați. S-a ajuns la o situație, după mine absolut paradoxală”. Oare aceste cuvinte nu par scrise azi? Nu cumva e surprinsă în trista lor vibrație o fatalitate endemică? Ce părere ai, d-le Doinaș, despre situația lui I. Negoîtescu între actualitate și inactualitate?

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ: Domnule Grigurcu, reacțiile la apariția *Istoriei literaturii române*, vol. I, m-au surprins și m-au șocat și pe mine. E cu puțință atîta neînțelegere, atîta partizanat ieftin? Mentalitatea că o critică literară ar putea fi demolatoare de valori consacrate - reproș ce i s-a adus de altfel nu numai lui Nego, mai ales în materie de lectură a lui Eminescu - mi se pare tipic totalitară, plătind tribut greu comunismului nostru rezidual, rudimentelor de gîndire deturnată, reflexelor oarbe izvorînd din lenea unei gîndiri hrănite cu locuri comune și cu poncife. Ea e moștenirea vremii cînd „adevărurile” ni se serveau „de sus”, cu obligația de a le recunoaște ca „infailibile”, cînd patrimoniul național era gestionat de activiști de partid. Vorbind odată și eu despre V. Alecsandri la Radio, conducerea acestei instituții s-a trezit cu un telefon de la Dumitru Popescu-Dumnezeu: „Voi acolo, auziți cum chiar acum e distrusă una din marile noastre valori naționale?! Ce păziți acolo, tovarăși?!” Toți cei care fi impută lui I. Negoîtescu o intenție denigratoare față de vreun geniu al culturii noastre se situează în descendența jandarmului cultural amintit mai sus.

Desuet, I. Negoîtescu?... Afirmăția e nu numai injustă, dar de-a dreptul ridicolă. I. Negoîtescu e singurul critic cu adevărat modern al acestor ani, pentru care tradiția nu e de conceput decît ca actualitate, ca decupaj axiologic asupra unui corp de valori consacrate, trăit în climatul nostru de azi. Cine altul a pus în lumină, atît de clar și de sistematic, acolo unde exista, modernitatea clasicilor? El e un real deschizător de perspective pentru interpretarea celor mai importanți scriitori ai noștri. Cei care știu ce s-a spus, înaintea lui, în materie de critică literară, nu se poate să nu fie de acord cu mine cînd susțin că la el înțîlnim cele mai multe și mai originale interpretări pe centimetru pătrat de text critic. Descoperirile sale critice sunt ostroave mirifice ascunse sub valuri, pe care gustul lui le-a scos la suprafață, și pe care noi ne-am instalat ca acasă, hălăduind în huzur estetic: postumele lui Eminescu, gazetăria lui Bolliac, eufoniile lui Bolintineanu, rafinamentul lui Macedonski, poeticul prozei lui Agârbiceanu, incantația visului la C. Hogaș, satanismul oltenesc al lui Arghezi, boeria stilistică a lui Dinu Nicodin etc., etc. Cred că cei care s-au grăbit să critice aspru volumul I al *Istoriei...* sale și-au irosit gloanțele înainte de vreme: cum și cu ce vor „ataca” volumul următor, privind literatura contemporană, cel care - după cîte știu eu - promite mult mai multe surprize?... Îndrăznesc să susțin, domnule Grigurcu, că *Istoria literaturii române* de I. Negoîtescu este o operă prematură pentru democrația noastră literară: ea a venit mult prea curînd, după lucrările veleitare ale unei perioade în care au dominat conformismele de tot felul. Firește, într-o scriere care

se declară ca aparținînd genului de „istorie literară”, puținătatea informației ca atare derutează cititorul obișnuit. Dar de ce și-au îngăduit unii critici să fie pur și simplu cititori obișnuiți?! Personal, socotesc această carte ca remarcabilă, ca o mostră superioară de proză critică pură, în care gustul - personal și modern - somează mereu valoarea consacrată să se autojustifice în actualitate. Dacă cultura este - conform unei butade - „ceea ce rămîne după ce ai uitat tot ce-ai citit”, atunci *Istoria literaturii române* de I. Negoîtescu este o operă de cultură prin excelență. Ambiția lui de a dinamita locul comun și de a-l înlocui cu o viziune proaspătă, personală, a fost adesea taxată - ce oroare! - drept exhibiționism și prețiozitate.

Nici un alt critic român de azi n-a fost atît de prezent în ultimul timp, cu cronici și eseuri, în toate revistele țării, referitoare la scriitorii noștri tineri, în plin proces de formare. Bătălia lui I. Negoîtescu pentru democrația politică a României nu poate fi separată de această campanie aristocratică pusă în serviciul promovării unei reale democrații a valorilor, în acești ani grei de perfide încercări.

Scriind despre gazetarul Eminescu, Nego nu se întreabă ce anume ar face redactorul de la *Timpu* astăzi: o atare întrebare i s-ar părea pur retorică, făcînd jocul celor ce nu gîndesc istoric. Nego face altceva: el arată limpede ce anume face efectiv factorul Eminescu în peisajul nostru politic de azi; căci el tratează articolele gazetarului ca tot atîția fermenți activi în dospirea democrației noastre de azi. Eminescu nu e o simplă ipoteză a culturii și civilizației noastre, el e o prezență reală, față de care suntem datori să ne delimităm. A-l considera pe Eminescu doar ca o piesă de muzeu al literaturii, vizitîndu-l la ocazii festive, nu intră în viziunea lui Negoîtescu: o atare atitudine ar vicia cultul de înaltă răspundere pe care i-l aduce. Marele nostru poet e suprema valoare lirică și morală a Culturii noastre, și în această calitate, a lui, noi suntem obligați să ne întrebăm căror dorințe și idealuri ale noastre corespunde el în momentul de față. Statuia lui Eminescu ne face continuu semn imperios: „Încotro ne îndeamnă el?” se întreabă criticul. A-l înțelege și a-l prețui pe Eminescu gazetarul înseamnă a vedea în ce măsură fi suntem încă datori și în ce măsură l-am depășit.

Nu e clipă în care diverși critici de serviciu permanent să nu săpunească cu elogiile lor date cu odicolon figura clasicilor. Acestora, Negoîtescu le spune, ca unor Figaro prea zeloși: „Domnilor, nu bărbieriți statuile! Și nu vă mai temeți ca niște troglodiți rătăciți într-o glyptotecă: valorile nu pot fi mutilate...”

La dance en voyage – punct final

PRIMELE patru luni ale prezentei stagiuni nu au fost marcate prin premiere, nici la companiile de dans clasic, nici la cele de dans contemporan. Premierele sînt în pregătire.

În schimb, doi prestigioși coregrafi contemporani din Franța, Josef Nadj și Angelin Preljocaj, au încheiat în această toamnă - prin spectacole de mare originalitate și prin stagii cu dansatori români - suita de manifestări artistice ce s-a desfășurat, la noi în țară, timp de un an și jumătate, sub genericul *La danse en voyage*.

Dacă spectacolele „suprerealiste” ale lui Josef Nadj au fost consemnate în cronici, trebuie să subliniem și valoarea *Companiei Preljocaj* și a coregrafului ei, ce și-a prezentat creațiile pe scene din Iași și din București. Spectacolul său a cuprins compoziția *Lacrimi albe*, pe muzică de Bach, Balastre și Purcell, în care

Noces (coregrafia Angelin Preljocaj)

tema cuplului, esențializată pînă aproape de abstractizare, s-a concretizat scenic în compoziții ce constituiau variante plastice ale structurilor muzicale polifonice și - în cu totul alt registru - o lucrare densă și deosebit de dificilă muzical, dar foarte iubită de coregraf, *Noces*, a lui Stravinsky. Aceasta avea ca temă coregrafică tradiția balcanică (Angelin Preljocaj este de origine albaneză), ce dă nuntilor „sunetul unei tragedii”, în care mireasa este transformată „în monedă de schimb ce trece de la o familie la alta”. În balet libertatea de acțiune aparținea celorlalți, miri și nuntași, căci miresele (mireasa este multiplicată de „n” ori, pentru a generaliza subiectul) erau păpuși cu voal și trenă lungă, purtate și aruncate dintr-un loc în altul.

Personalitatea creatoare a coregrafului, pusă în valoare de cea a dansatorilor, s-a reliefat prin excelența sa muzicalitate, prin capacitatea de invenție plastică - netributară nici unui stil preexistent, prin forța expresivă a compozițiilor coregrafice și prin rigoarea de bijutier a finisajului oricărei mișcări. Această din urmă calitate a fost, de altfel, proprie tuturor coregrafilor francezi ce ne-au prezentat spectacole în cadrul acestui Itinerar coregrafic francezo-român, indiferent de viziunea și stilul fiecăruia dintre ei.

Liana Tugearu

Goi în fața destinului - Imagine din spectacol

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Retrospectiva iadului pe pămînt

TREBUIE să mărturisesc că detașarea de ceea ce a fost nu s-a produs încă în mine. Nu am ajuns la această performanță, „ajutată” fiind și de realitatea care mai este, așa-zicînd, nostalgică, nu cu totul ruptă de aceea din anii comunismului. Comunism pe care unii l-au trăit de la un capăt la altul. În ce mă privește, i-am apucat doar sfîrșitul. Dar sfîșietor și obeditant sfîrșit.

Spectacolul *Goi în fața destinului*, montat la Theatrum Mundi (Teatru de proiecte culturale) de regizoarea Cristina Ioviță, după o idee de Tudor Popescu, îl obligă pe spectator să se întoarcă, pentru mai bine de trei ore, în timp, cel trăit sau cel istoric. La început totul pare o ficțiune, și încă una neverosimilă. Încet-încet, umilinta, vina de a fi intelectual, de a gîndi și de a defini libertatea, de a-ți spune punctul de vedere, obsesia urmăririi, a supravegherii, minciuna, denunțul, lagitatea, uralele și ovațiile, slugărnicia, compromisul, cenzura, ascensiunile sociale și profesionale motivate politic și nu valoric, pumnul în masă și tonul gîdintelor, adaptarea și cameleonismul, toate ni se înfățișează aproape la fel de agresive, de prezente și de adevărate ca și atunci. Știi că la intrarea în sală este anul 1993, pe la început. Pe urmă, pînă și această certitudine dispare. Nu mai știi în ce timp te afli. O dislocare și o deplasare dinspre prezent spre trecut te îndeamnă să te întrebî buimăcit în ce an ești cu adevărat, unde se termină realitatea și unde începe coșmarul, dacă privim din realitate spre coșmar sau trăim coșmarul vișînd o altă realitate.

Povestea care stă la baza spectacolului este simplă acum, pentru că o cunoaștem foarte bine: este povestea comunismului. Petru, tipograf, comunist ilegalist, este propulsat de partid, după abdicarea silită din '47 a Regelui Mihai, în noua ierarhie și ordine socială. Distrugerea societății burgheze și a valorilor ei este principalul scop al PCR - prea puțin dispus să țină

seama de altceva. Ura proletarilor față de intelectuali este ajutată să crească pînă la proporții uriașe, devoratoare (din păcate efectul injecției cu ură nu a trecut nici pînă astăzi). Instinctele primare, principiul junglei sînt cultivate și stimulate cu multă abilitate. Tipograful Petru se trezește peste noapte redactor-șef al ziarului *Glasul muncitorului*, virful de lance al ideologiei comuniste. Sărînd astfel de pe o treaptă pe alta, Petru nu se formează, ci este (de)format. Conștientizarea acestei crude realități îl va conduce, într-un moment de sinceritate cu sine, la sinucidere. O ascensiune similară o are și Florea, acar la CFR, devenit ziarist, iubitor al bolșevismului și al comunismului, omul care face jocurile din umbră, care creează presiuni, înveninat de ură și de răzbunare, maior în securitate și, după '89, avansat general, probabil pentru merite deosebite în torturarea psihică și fizică a celor care nu s-au vîndut și nu s-au supus aberațiilor și crimelor - comuniste. Structura comuniștilor este flexibilă și suportă trecerile și transformările, fără prea multe urme! Stancu și Ana sînt cele două femei dedicate cauzei. Tovarășa Ana rămîne fidelă ideologiei pînă la sfîrșit, tovarășa Stancu (poreclită și „măi Pușkin” pentru înclinația ei rusofilă) devine doamna Stancu cu o ușurință greu de imaginat în abstract, binecunoscută în concret, de după '89. Metamorfoza s-a produs doar la nivel onomastic. Și s-a fi văzut pe turnători, pe securiști, pe impostori, pe cei care au trimis în beznă închisorilor comuniste pe adevărații intelectuali vinovați doar de statura lor morală impunătoare, pe cei care au vrut să extermini valoarea ca să semene în locul ei non-valoarea supusă și manevrabilă, pe cei lipsiți de scrupule, s-a fi văzut pe toți cum mai agitasu steagurile revoluției, cum mai strigau „jos comunismul”, cum se mai împingeau tot ei în față, martirii care au așteptat eliberarea, cum se mai bucurau ca și cum ar fi fost '47 și nu '89, ca și cum se striga „sus” și nu „jos”! Totul este cu susul în jos.

Itinerarii culturale

• Duminică, 24 ianuarie, a avut loc premiera Baletului Operei Române cu spectacolul *Povestiri vieneze*, triptic coregrafic de Alexa Mezincescu și Ion Tugearu pe muzică de Schubert, Haydn și Strauss.

• Baletul Operei Române pleacă în turneu, pentru o lună de zile, cu spectacolul *Îmblînzirea scorpiei*, coregrafia și regia Ion Tugearu, în Austria,

Germania și Olanda urmînd să participe și la Festivalul de balet de la Salzburg.

• Joi, 28 ianuarie, Teatrul Național București a invitat publicul în Sala Amfiteatru pentru o nouă premieră: *Rivalii* de Sheridan. Regia: Horea Popescu. Scenografia: Irina Solomon și Dragoș Buhagiar.

• Pe 4 februarie, cititorii noștri iubitori

de teatru sînt invitați la Teatrul Național din Tîrgu Mureș, secția română, la premiera *Femeia îndărătnică* de Shakespeare. Regia: Mircea Cornișteanu. Scenografia: Emilia Jivanou.

• Teatrul Național Cluj anunță pentru data de 18 februarie premiera *Don Juan* de Molière. Regia: Tudor Chirilă. Scenografia: Mihai Ciupe.

Pînă și secera și ciocanul din emblema spînzurată deasupra scenei.

Titin, ziarist și jurist, bursier la Paris, simpatizant la început al partidului, dar mai tîrziu opozant al lui prin manifestare, Penescu, profesor care nu-și modifică discursul profesoral după indicații, Norocel, poet, simpatizant legionar, preotul, cel care opune doctrinei comuniste religia, Neicu, procuror și înainte și în timpul regimului comunist, anchetatorul care se spală pe mîini ca Pilat din Pont după fiecare anchetă, Nica, eternul securist, toți, burghezi și simpatizanți comuniști, țărăniști și legionari, intelectuali și țărani sînt azvîrlîți din diferite motive în închisoare și tratați ca niște animale pe care le poți călca în picioare: Florea și Petru manevrează o platformă mișcătoare care îi strivește pe deținuți la propriu, pentru ca dorința de libertate să-i determine să semneze o declarație, practic pactul colaborării cu puterea. Unii o fac, alții nu. Mutilați și plini de sechele sînt toți. Mulți rămîn inadaptabili.

Atmosfera perioadei comuniste este bine actualizată de Lavinia Driscu: decorul sugerează, printr-o construcție începută și rămasă în fază de schele, de tencuială care pică, descompunerea, decăderea, fie a societății burgheze, fie a lumii interioare, proprii. În acest spațiu înțîlnim multă culoare roșie, o defilare a portretelor ilustrilor conducători comuniști din diferite perioade, stema R.S.R., secera și ciocanul, steaguri roșii, reascultăm lozinci și cîntece patriotice, limbajul de lemn presărat la tot pasul de „tovarăși și tovarășe”, de „sarcini prioritare” și multe altele, fragmente din emisiunile postului „Radio Europa liberă”. Sala de joc este un spațiu neconvențional. Scaunele spectatorilor sînt așezate pe scena propriu-zisă, actorii joacă acolo unde ar fi trebuit să stea spectatorii. Senzația este că participi, într-un amfiteatru, la o lecție vizualizată despre comunism.

Spectacolul se sprijină fundamental pe construcția actorilor. Redescopăr într-un joc bun, dar epuizant prin încărcătura emoțională deosebită pe care o solicită și pe care o consumă, actori pe care nu i-am văzut de mult sau pe care îi văd acum prima dată: Bogdan Caragea, Mihai Dinval, Maria Junghietu (în creștere pe parcursul spectacolului). De fapt, ar trebui menționată întreaga distribuție. Cristina Ioviță nu echilibrează cele două acte. Dacă primul act detaliază perioada comunistă de sub Groza și Dej, puternic influențată și influențabilă de bolșevism, actul al doilea, mai expeditiv, nu reușește decît să creioneze „epoca de aur”, comunismul nostru propriu și să ofere posibile soluții pentru ce a urmat. Cred că rememblem ar fi trebuit să încerce să explice fenomenul ultimilor ani, mai puțin cunoscut, încă, din perspectivă istorică. Colajul regizoarei, chiar dacă nu îndeajuns de bine pus la punct, oferă o viziune interesantă, cu o valoare emoțională deosebită. Montarea folosește multe elemente ale teatrului propagandistic, proletcultist, care pleacă din Brecht și Maiakovski, într-un cuvînt teatrul agitatoric al anilor '30-'50, toată recuzita primară a teatrului comunist într-o piesă anticomunistă.

Theatrum Mundi - *Goi în fața destinului*, după o idee de Tudor Popescu. (Premiera: 20 decembrie 1992). Regia - Cristina Ioviță. Decor - Lavinia Driscu. Costume - Sanda Mitache. Distribuția: Mihai Dinval, Maria Junghietu, Andrei Peniuc, Irina Birlădeanu, Mirela Comnoiu, Romeo Pop, Bogdan Caragea, Radu Duda, Viorel Păunescu, Aurelian Napu, Ovidiu Gherasim Robu, Adrian Petrache, Cornel Gîrbea, Gabriela Butuc.

de Eugenia Vodă

Sfârșit de secol la români

PATUL CONJUGAL a rulat pînă acum, o singură dată, la Sala Palatului ca „un vibrant omagiu” de 26 ianuarie, „Ziua Dictaturii”...

Din „evenimentele” filmului: un responsabil de cinematograful înfige cuțite în burta nevestei gravide; apoi îi bate, temeinic, piroane în cap; cere și un clește de la un fiu care asistă la scenă; sîngele țîșnește, se revarsă, umple ecranul, pe valuri de muzică simfonică. „V-am spus că o să fie oribil!” zice, la sfîrșitul masacrului conjugal, personajul-autor, privind spre noi. Ne-a spus că o să fie oribil, ne-a spus că „presimte vremuri nasoale”, ne-a spus că ni se pregătește ceva, ne-a spus că „te fac ei să-ți fie dor de răposatu”, ne-a spus că - asta-i situația! - dacă după ce 24 de ani am așteptat să moară Ceaușescu și acum zicem că era mai bine înainte, atunci nu ne mai rămîne altceva de făcut decît să ne dăm foc, „hai, dom'le, să ne dăm foc!”, personajul ne-a avertizat, ne-a spus *totul* și tocmai de aceea, în final, profetul nemincinos trebuie să dispară. Se spînzură - ultima lui plăcere? Sau e spînzurat de alții? Pentru că „după revoluție nimeni nu moare fără motiv”?

Cavalcada micilor evenimente cotidiene ale filmului configurează treptat, un mare eveniment, un eveniment epocal, cu posibilul titlu: Națiune uitată de Dumnezeu în apartamentul ei și găsită după o jumătate de secol în stare de

PATUL CONJUGAL • *Scenariul și regia:* Mircea Daneliuc • *Imaginea:* Vivi Drăgan Vasile • *Scenografia:* Mircea Răbănschi • *Sunetul:* A. Salamanian • *Cu:* Gheorghe Dinică, Coca Bloos, Lia Bugnar, Valentin Teodosie, Valentin Uritescu, Geo Costiniu, Nicolae Ceaușescu...

descompunere. O descompunere „economică”, în primul rînd, dar degradarea materială, sărăcia orientală, nu sînt decît fundalul nevinovat al unei, de acum, cronicizate descompuneri și mizerii morale. Responsabilul de cinematograful, șomera lui soție, blonda lui amantă - prostituată profesionistă, soțul amantei - pește-inginer, polițistul-sectorist-mic întreprinzător, toată această faună măruntă, pitorească, șarjată în unidimensionalitatea ei, portrețizează, fără putință de tăgadă, lumea noastră cea mare, în care prostituția generalizată pare să fi intrat, definitiv, în legile firii: „ori pleci la Istanbul, ori candidezi la Senat”, tot un drac...

Toată lumea știe cît de dur, de sarcastic, de bășcălios, de cinic și chiar de nedrept poate să fie un Daneliuc. De astă dată, regizorul merge mai departe decît ne-am fi putut imagina. Cu o frenezie a libertății șocantă, agresivă, un artist îi aruncă în față, unei lumi - lumii lui -, cele mai incomode, mai rușinoase și mai devoratoare obsesii ale ei: începînd cu obsesia Ceaușescu și sfîrșind cu obsesia „afacerilor” (lumea e pe butuci, dar e atînsă de o febră a afacerilor care pîrjolește și speculează totul: filmul porno se face neapărat cu nevastă de disident plus securist plus disident; polițistul privatizat visează „o treabă frumoasă: să înrăim cîini pentru populație!” etc.). Obsesia Ceaușescu traversează filmul, îi pătrunde în toți porii (imagini, dialoguri, sunete). Ei, obsesiei Ceaușescu, i se adaugă obsesia scenariilor (decembrie, ianuarie, februarie ș.a.m.d.), obsesia teroriștilor-dolarilor-microfoanelor, dar mai ales sindromul elicopterului (v. monumentul „elicopterul răposatului”, v. jocul de-a avioanele de hîrtie, la toate nivelele, începînd cu mîinile d-lui g-ral Ghips, în

timpul procesului-mascaradă, și terminînd cu pacienții balamucului, nebuni care au un Ceaușescu al lor, și care scandează, cum scandau mulțimile noastre „pe vremuri”: „Lăsați-l să vorbească!”) Stindardul nebulului Ceaușescu de la balamuc e o imensă morișcă de hîrtie, posibil simbol național și simbol, în film, al Partidului Democrației Originale, „un partid foarte drăguț”, cu ședințe cu fețe de masă roșii și cu aplauze ritmice, un partid care are grijă să nu ți se urce democrația la cap. Ni se propune, ca într-un mixaj suprarealist: „Ceaușescu, eroism!”, /Assos International/ „Nu răspund decît în fața Marii Adunări Naționale”, /numai cu filmul Kodak... La care noi am adăuga: Dar cu țara cum stai? - Uau, Uau!...

Un film nebun (nebun-nebun).

Filmul e așa cum este, și ca dînsul sîntem noi.

Patul conjugal e o epopee tragi-comică, a unei actualități buimăcitoare în kitsch-ul și inconștiența ei. Un film „textualist”, un continuu joc al regizorului cu propriul demers, un joc al personajului principal cu propriul scenariu. Filmul își face din cultivarea paradoxului un fel de a fi (un mic exemplu: ca într-un elogiu al nebuliei, *The Future of Romania*, un volum de N.C., înainte necumpărat de nimeni și la revoluție pus pe foc, a ajuns, azi, „o investiție pe ani de zile”, numai în valută!).

O satiră - „Sfârșit de secol la români” - totală, care capătă, în film, o irizație fantastică; senzația privitorului este că, în orice clipă, orice e posibil, nu s-ar mira nimeni dacă personajele ar începe să și zboare, ca în Márquez, sau în Chagall, sau în *Miracol la Milano*. Interesant e și balansul filmului între distanțare și identificare; conceput

Gheorghe Dinică în *Patul Conjugal*

parcă dintr-un joc de cuburi interșanjabile, filmul lasă senzația că e construit „din cap”, cu un umor dominator, după ce a trecut, mai întîi, prin ficatul personal al unui om care nu mai vede ce ar mai fi de sperat.

Pentru că nimeni și nimic nu se salvează în filmul lui Daneliuc. Pînă și copiii sînt isterici, cruzi, degenerați. Epilogul din 2006 este o mostră de umor catastrofic (sau doar de luciditate?). În fond, și noi, cei crescuți în cultul viitorului luminos trebuie să recunoaștem că pînă în 2006 nu mai sînt decît 13 ani - un fleac pentru o istorie, cîțiva ani numai buni ca să se mai coacă sărăcia noastră daco-francofonă. Daneliuc pune degetul pe rană, cu o hotărîre și cu o ferocitate care, cred, ar trebui să determine, în planul receptării publicului, un efect de îngrozire și o sete de evadare din grotescul nostru cel de toate zilele.

P.S. Filmul are o distribuție excepțională, despre care vom scrie la premiera propriu-zisă; totuși: Gheorghe Dinică e, într-adevăr, genial, ca să folosim un cuvînt odinioară rezervat actualului coleg de distribuție al lui Dinică, același Nicolae Ceaușescu.

CRONICA MUZICALĂ

de Alfred Hoffman

Film auditiv

S-A ÎNTÎMPLAT ca, în pofida instinctului de conservare care sfătuieste pe mulți melomani să stea acasă, la căldurică (vorba vine...) pe timp de iarnă, să merg des la concert și chiar la operă în ultima vreme și am avut surpriza să constat că „merită osteneala”, deși unii se simt chemați mai ales de evenimente deosebite, cu care nu ne întîlnim chiar în fiecare zi. De aceea, dat fiind că nu ne revedem în pagini de cronică muzicală pe cît de des s-ar cuveni, m-am hotărît să trec în revistă o seamă de momente muzicale care n-ar trebui nici uitate, nici trecute cu vederea, mai ales că majoritatea dintre ele favorizează judecări de valoare care ne pot orienta pe viitor. M-am gîndit o clipă să-mi intitulez articolul „Film muzical”, dar după aceea mi s-a făcut teamă că lectorii se vor aștepta la comentarea vreunei pelicule agrementate cu mult dans, multe glume (adesea nesărate) și cîntăreți celebri deciși să-și cucerească popularitatea și pe căi mai puțin pure. În fine, cîteodată e nevoie și de așa ceva...

E bine, totuși, să semnalăm mai întîi că avem în Dan Rațiu un dirijor tînăr de muzicalitate calitativă și comunicată cu naturalețe, care nu numai că reprezintă cu cînte familia (este fiul compozitorului Adrian Rațiu și al Ilenei Rațiu care practică muzicologia nu cu pretenții ci cu dăruire) dar ne recomandă personal cu competență și simț al stilului capodoperele marii literaturi. A colaborat în condițiuni

deosebit de cordiale cu Orchestra de cameră a Radioteleviziunii - organism din ce în ce mai sudat și mai expresiv, a făcut față aritmicității unei organiste germane de pe la noi și din străinătate - Ilse Maria Reich - fără să se descumpănească, a primit cu prietenie contribuția în Vivaldi a două tinere și excelente violoniste - Anne Marie Ene și Simona Berendel - cărora li s-a adăugat inimoasa violoncelistă Ioana Ostaf-Dancu și s-a arătat demn să înfrunte chiar genialitatea transparentă a *Simfoniei nr. 40*, celebra *sol minor* de Mozart. Așteptînd dezinvoltura maturității, merită să-l urmărim încă de pe acum pe Dan Rațiu. Dacă tot amintim de Vivaldi, nu pot omite că unul din violoniști Filarmonicii „George Enescu”, Nicolae Iliescu, care s-a priceput să-și mobilizeze pe unii dintre colegii de formație pentru a alcătui orchestra de cameră „Filarmonia”, a știut să valorifice dispoziția muzicală favorabilă a Institutului italian de cultură - director Dl. Luigi Zecchin - pentru a ne dărui *L'estro armonico*, un ciclu de 12 *concerti* ale faimosului *il prete rosso* venețian. Cu ocazia asta, ne-am reamintit că avem excepționali tineri violoniști. N-am loc să analizez meritele individuale ale fraților Gabriel și Florin Croitoru, ale lui Dan-Claudiu Vornicelu, Alexandru Tomescu, ale fermecătoarei Irina Mureșanu - la care s-a adăugat Rudolf Fatyol (astăzi director al Filarmonicii din Satu Mare). Bineînțeles că anii și generațiile diferă - nu cu prea mult - dar important este să

reținem că prilejul a fost dintre cele mai plăcute, chiar dacă finisarea ar fi cîștigat dintr-un spor de repetiții. Dar ce arcuie inspiratoare... Concursurile de interpretare din toată lumea au avut de ce să remarcă asemenea elemente!

În preajma Crăciunului, am ascultat cu bucurie *Oratoriul bizantin* dedicat acestei sărbători de Paul Constantinescu, cu Orchestra Națională și Corul Radio dirijate de Horia Andreescu (să nu omitem și pe îndrumătorul colectivului coral, Aurel Grigoraș) alături de un grup de soliști din care a strălucit prin autenticitate în primul rînd Ionel Voineag, interpretul Evanghelistului. Ar trebui menționat însă că și la Filarmonica „George Enescu” am ascultat o parte din *cantatele* reunite de Johann Sebastian Bach în cîntea marii zile a iernii (*Oratoriul de Crăciun*) și dirijate de astădată de muzicianul german Jochen Wehner. Merită citat și cvartetul de soliști, chiar dacă Georgeta Stoleriu a fost înlocuită (eficient de altfel) de Rodica Crăiniceanu, aceasta apărînd alături de Olga Csorvasi, Gabriel Alexandrescu și Mihnea Lamatic. Corul (pregătit de Valentin Gruescu) putea fi mai inspirat și proaspăt. Tot dirijorul german a ocolit la cîteva zile distanță și așteptata reapariție a Mihaelei Ursuleasa din *Concertul în sol major* de Mozart. Astăzi aflată la studii la Viena, copila-minune a Brașovului - să n-o uităm pe profesoara Stella Drăgulin care i-a îndrumat primii pași - devine o certitudine. A făcut deplină dreptate unei partituri geniale cum este acest KV 453, ceea ce nu-i lucru de șagă! Toate amănuntele, contrastele, perlașul de cristal au fost la locul lor. Mulțumim pentru asta totodată Vienei și Salzburgului. Am auzit că Ambasadorul Austriei i-a atribuit tinerei pianiste și premiu personal...

La Operă au fost de asemenea evenimente. Mai întîi, că ne-a vizitat colectivul Operei Ungare de Stat din

Budapesta pentru a ne reaminti că Béla Bartók a înscris în răbojul secolului nostru o creație de un dramatism interiorizat covîrșitor cum este *Castelul prințului Barbă-Albastră*. Ne-am bucurat să ne reîntîlnim, în rolul esențial, cu basul Csaba Airizer - fosta vedetă a Operei din Timișoara - mlădiindu-și amplexarea vocală după vorbirea muzicală penetrantă în conștiința a lui Bartók. Am fost încîntați, de asemenea, să ascultăm o mare orchestră cum s-a dovedit aceea dirijată de János Kovács - aci ca și pe parcursul baletului bartókian *Mandarinul miraculos*, dramă coregrafică a pasiunii erotice biruitoare a morții.

Dar și la Opera Română din București avem ce asculta. *Italianca în Alger* a încheiat cu cînta *anul Rossini*, încredințîndu-ne că avem în Ecaterina Tuțu o mare cîntăreață (n-am ascultat-o pe Gabriela Drăgușin, vedeta celeilalte distribuții, dar nu ne îndoim de calitățile ei, dovedite în atîtea ocazii) și că orchestra teatrului nostru liric știe să cînte îngrijit și în stil - dirijor Cornel Trăilescu - atunci cînd lucrurile sînt pregătite îndelung și amănunțit. În ce privește regia Marinei Emandi Tiron, bineînțeles că n-avem termen de comparație, pentru că n-am mai văzut *Italianca*, după cum s-a reproșat. Și nici regizoarea, dar nu cred că este vina ei...

Valentin Gheorghiu și-a regăsit unul din marile succese ale carierei lui, *Rapsodia pe o temă de Paganini* a lui Rahmaninov. Strălucitor și stăpînind suveran claviatura - ca întotdeauna.

P.S. La TV-5 Europe, am văzut de Anul Nou un spectacol exemplar cu *La Cenerentola* de Rossini al companiei belgiene *Opéra de Wallonie*. În rolul titular, frumoasă, plină de o demnitate aparte și excelentă din punct de vedere vocal și stilistic - Ruxandra Donose. Pe cînd și la Opera Română?

Cu imaginea în băț

CU CÎȚIVA ANI în urmă i-am fost prezentat scriitorului Valeriu Anania. Știind cu cine discut, mă așteptam din partea sfinției sale la un limbaj profesional, marcat de arhaisme și de acele ciudate întorsături de frază pe care le întrebuințează preoții chiar și în afara serviciului. Am rămas surprins, mai întâi, de absența oricăror volute în fraza orală a preotului-scriitor, apoi de simplitatea netedă a adresării acestuia. Subiectul era, dacă nu greșesc, acela al rezistenței literare. Îndeobște, în lumea suspicioasă a scriitorilor, un nou venit, cum eram, e testat temeinic înainte de a fi admis printre cei viștnici în calitate de tolerat. Iar în perioada cu pricina testarea mai avea și alte scopuri, din cauza inflației de informatori care foggăiau în lumea scriitoricească. Preotul a dat mîna cu mine, mi-a spus, emoționindu-mă, că auzise de mine, după care mi-a răspuns la tot soiul de întrebări pentru care un altul mă putea lua drept provocator. Am rămas impresionat de felul direct în care acest scriitor trecut prin multe mi-a spus să-mi văd de treabă, orice s-ar întîmpla. „Dacă nu, fă-te funcționar sau ce-ți vine mai ușor!” Nu era un sfat, mai curînd enunțarea unei alternative îndoielnice. Mi-a revenit acea scenă în minte zilele trecute cînd l-am auzit la t.v. pe arhiepiscopul Bartolomeu Anania făcînd o scurtă declarație, după alegerea sa. În același stil economicos, I.P.S. a afirmat că Biserica și Cultura sînt cele care vor impune adevărata imagine a României în lume. Am priceput de aici o anumită exasperare față de ansamblul feonomenului politic din România. Nu cunosc puterile Bisericii, dar asupra celor ale Culturii am avut prilejul să mă edific. Ea atrage atenția, eventual și o anumită simpatie, dar, în cele din urmă, lucrurile se judecă după aceleași nefîndupcate criterii ale politicului.

Or, cine mă ia pe mine în serios, România, cînd eu mă duc să discut în Parlamentul Europei prin gura lui Adrian Păunescu sau a celui reprezentant al PRM-ului? Știe adică românul din Cochirleni că oamenii ăștia sînt deocheați politic, și în Consiliul Europei toți îi așteaptă cu brațele deschise... Eu, România, pot face restaurație cît poftesc, dar la mine acasă! Eu o fac, eu o suport... Chiar mă întreb de ce nu s-o fi făcut un vicleim pregătitor, în vederea galvanizării lui Ceaușescu. Fiindcă numai el mai lipsește. Orb să fii și tot dai peste unul dintre stîlpii falimentului nostru de ieri. Că, vopsiți în culorile reformei, *aceiași* vor să ne convingă că bietul car rupt al economiei naționale nu poate fi urnit decît de ei: al lor să fie păcatul. Să acuți opoziția că te împiedică să-ți faci mendrele e ca și cum l-ai acuza pe dl. Petrache Lupu de istoria de la Pucioasa.

Să mă ierte dl. Răzvan Teodorescu, căci dacă locul d-sale, va fi luat (și se pare că a și fost) de P. Everac, mă vad silit să-mi fac *mea culpa* în ceea ce îl privește. Nu mă așteptam ca în locul unui om de

cultură să fie uns un culturnic. Vreau să spun că vina mea e că mi-am imaginat că puterea e mai mîntoasă decît e. Sau, măcar, mai prudentă. Nu pot decît să-i dau dreptate lui Ion Cristoiu: avem impresia că puterea are, de fapt, intenții bune. Ei, uite că ea n-are decît intenția să se conserve. Mă tem însă că ingredientele de care se folosește o vor face să răsuflă înainte de termenul propus. Pentru a-și păstra intactă mașina de vot, FDSN-ul a căzut la un compromis umilitor cu C.V. Tudor. Orice s-ar spune, cînd președintele Senatului e făcut de două parale de acest senator al păcatelor noastre, după care FDSN-ul cade la pace cu el, din motive tactice, sacrificîndu-și un reprezentant pentru Consiliul Europei, ca să facă loc PRM-ului, se cheamă că partidul de guvernămînt a intrat la mare strîmtoare. Fane Spoitorul ne mai lipsește în istoria asta, dar nu-i timpul pierdut...

Ca să cîștige voturi, dl. Iliescu nu s-a dat înapoi să împrumute limbajul politic al Convenției Democratice. Am văzut în asta semnul unui instinct politic remarcabil. Însă cum partidul d-lui Iliescu nu prea există, nu prea văd cine anume stabilește alianțele FDSN-ului în afară de cel datorită căruia acest partid a ajuns ce a ajuns.

Nu vreau să sperii pe nimeni, dar dacă ne vom trezi din nou cu cine știe ce „etichetări” prin lume și cu visteria goală - că nici ăia nu-s proști, să vedeți atunci fluturi pe lampă și pe dl. Everac explicîndu-ne cum l-a obligat dictatura să facă și să dreagă.

Și iar vor porni oamenii de cultură prin lume, cu imaginea în băț și cu mai știu eu cine în proțap.

SPORT

Romanța bătrînului Ben

UN CITITOR mi-a telefonat, să mă informeze că Gică Popescu n-a cerut cetățenie olandeză. Poate, dar cred că unde am citit eu că a cerut-o, au mai citit și alții. Iar dezmințirea tot de acolo vine.

Un pronosportist care de cîteva săptămîni miza împotriva „Milanului” m-a anunțat, fericit, zilele trecute că i-au ieșit 12 rezultate. Al doisprezecelea fiind, vezi bine, prima înfrîngere a celor de la Milan, după nu știu cîte victorii și meciuri nule. Omul se bucura de parcă toată povestea ar fi fost opera lui. Nu se mai putea, se dădea peste cap tot campionatul Italiei, că acolo nu-i ca la noi. Țăla e campionat greu! Nu văd contradicția între greutatea campionatului și puterea unei echipe de a nu se lăsa învinsă. Îmi plac recordurile. Iar cele dificil de atins mă emoționează. Nu mă extaziez după ele, dar îmi place să le țin minte. Și cred că-i înțeleg pe cei care vor neapărat să fie primii în ceva și atunci inventează o probă nouă, de cele mai multe ori ridicolă sau primejdioasă, dar probă. Iar dacă ea există, atunci musai să fie și-un record al ei. Nu văd de ce trebuie să-mi țin degetele încîrligate a ghinion cînd cineva vrea să facă un lucru mai bine decît alții. Nu văd de ce trebuie să-mi spun, cînd cineva anunță că vrea să sară 10 metri în lungime, așa ceva nu se poate. Prefer să las o porțiță deschisă posibilității, măcar de dragul visului pe care ea mi-l îngăduie. După ce Ben Johnson a alergat suta în 9,7, cea mai mare decepție sportivă a fost, pentru mine, să aud că se dopase ca un cal pentru recordul ăsta. Am tras nădejde că poate s-a strecurat vreo greșeală sau că i-a copt-o careva, dar că adevărul (pe care mi-l doream eu) va ieși la iveală. N-au ieșit decît detalii în plus, neplăcute.

De curînd, l-am revăzut pe bătrînul Ben alergînd într-un mare concurs. Ce romanță! E și el printre primii, dar nu primul; ce mai contează? Cînd ai străbătut o dată suta în 9,7, nu mai ai cu cine concura. Trebuie să fie înfrorător să alergi după tine însuși și să nu izbutești să te prinzi din urmă.

Tușier

Episodul 80,004

Filca, să albă peste 70, a celui mai bun critic literar român, care vine, după 5 decenii la București, urcă în casa natală, găsește un apartament curat întreținut, dar, după un minut, fuge de-acolo fiindcă în toată casa nu mai există nici o carte, nici o bibliotecă, mi se pune un nod în gît cînd o aud povestind asta, mi se topec toate obiectele la idelle ei literare care n-au cedat niciodată la vreo emoție, femele rece ca o dirigintă de clasă cu băieți foarte inteligenți, „hal, lasă-mă-n pace cu melodramele ei, tu cum auzi că unul plînge, te prostesti!” - mă lămurește un amic intranșigent și, tandru miștocar, îmi la capul să mi-l pună pe umarul lui, n-o să razbim niciodată, așa cum niciodată nu se va repara Aula Bibliotecii universitare din Piața Palatului sau a Revoluției, că tot n-are importanță.

(va urma, d.m.t.*)

*) Inițialele, din jurnalul lui Tolstoi, pentru „dacă mai trălesc”.

RADIO

de Antoaneta Tănăsescu

Portrete

SPRE deosebire de toate constituțiile elaborate după 1973, cea românească nu înscrie între drepturile fundamentale ale omului dreptul de a beneficia de un mediu sănătos. Ne lipsește, încă, o lege a mediului, o lege nouă, ca expresie a unei noi concepții asupra problemei, și în această direcție deosebindu-ne de alte țări precum Bulgaria, Polonia, Cehia, Slovacia, țări la care, deseori, România este raportată. Ministerul Mediului se află, de multe luni, în continuă restructurare. După un debut strălucitor în fața opiniei publice, mișcările, grupările, partidele ecologiste au dezamăgit și încrederea ce le fusese cu bună-credință acordată s-a diminuat treptat dar singur. În sfîrșit, într-un top european al poluării, țara noastră s-ar afla pe unul dintre primele locuri. Sînt fapte consemnate și comentate de emisiunea *Five o'clock*, invitatul redactorului Viorel Popescu fiind Mircea Duța, primul doctor în dreptul mediului din România. Duminică

după-amiază, în preajma unei cești cu ceai de iasomie, se pot discuta, așadar, lucruri serioase. Ascultătorilor li s-au oferit date și argumente, analiza a fost preferată verdictului, atenția s-a concentrat asupra ideilor iar nu a persoanelor, gravitatea subiectului nu a declanșat încrîncenări și violențe retorice, dimpotrivă, învăluit în cea mai limpede obiectivitate, subiectul și-a arătat cu atît mai clar adevărata sa înfățișare. Într-un moment obsedat de iluzia normalității, emisiunea a demonstrat că iluziile pot deveni realitate. Poate tocmai de aceea gîndul nostru și-a permis să meargă mai departe. Spre un ciclu, măcar bisăptămînal, care să aducă, de-a lungul a măcar 60 de minute plasate în punctul de maximă audiență al programului (și nu duminică, ora 23,00, unde continuă să fie expulzați *Scriitorii la microfon*), să aducă, deci, în prim-planul radiofonic oamenii de seamă ai acestui timp. O serie radiofonică menită să ne permită a-i cunoaște mai bine pe cei despre care se scriu vrafuri de injurii, laude, calomnii, tîmțieri sau simple comentarii, o oglindă pe care cineva trebuie să o țină fără ca mîna să-i tremure în fața celor spre care privim, al căror cuvînt și gest îl așteptăm, uneori cu entuziasm, alteori cu disperare. Și cunoscîndu-i mai bine, pe noi ne cunoaștem, în fond, mai bine. Sigur că acest proiect nu e deloc simplu, măcar pentru ineditul lui în radiofonia românească, și, cum se întîmplă mai totdeauna, s-ar putea ca la iveală să apară aspectul cel mai puțin important: cine își asumă răspunderea să redacteze lista, să indice ordinea în care se vor succeda primii 50 de invitați sau măcar primii 20 sau chiar primii 10, cine va realiza practic transmisiile, vor fi ele înregistrate și montate cu grijă, vor fi ele difuzate în direct etc., etc. La urma urmei, sînt întrebări previzibile și tocmai de aceea ușor de rezolvat căci odată învins tracul, prejudecățile, suspiciunea, spaima ce vin de demult și interesele de dată recentă, odată îndepărtate ceturile autocenzurii (căci cenzura, se spune, e doar un cuvînt ce se odihnește între coperti de dicționar), lucrul are dreptul să înceapă. O galerie de (auto) portrete care, s-ar putea, să nu iasă perfect de prima dată dar, cum vremea are răbdare să aștepte, așteptarea a fost, doar, pecetea destinului atîtor generații, nu cred ca ea să fi dispărut ca prin farmec, eventualele eșecuri pot fi corectate, omisiunile doborîte de completări, rezolvările simpliste nuanțate. O galerie în mișcare, deci, în care mărturisirile, justificările, explicațiile, acuzațiile, confesiunile să intre în rezonanță unele cu altele, întărind pilonii de susținere ai ansamblului dar și originalitatea părților. Sigur, radioul poate amîna sau chiar respinge un asemenea drum. Dar, făcînd fie și numai cîțiva pași în această direcție, ar realiza un lucru pentru care nu numai prezentul ci, mai ales, viitorul i-ar fi recunoscător. Și anume: epoca informării ar cîștiga teren, ceă a dezinformării s-ar retrage din viață spre fișiere și cărți. Merită încercat, nu-i așa?

Pucioasa

NU CUMVA fenomenul să fie un buboi gata să crape aruncînd afară otrava strînsă, cum s-a întîmplat și după Maglavit: o dictatură și încă o dictatură, țara sîrtecată, războiul și în fine ultima dictatură culminînd cu însăși fizionomia, glasul, gîngăveala vizionară.

N-am fost niciodată la Pucioasa, și regret. În tinerețe, ca reporter, colindasem mai toată țara. Și tocmai la Pucioasa, nu știu cum și nu știu de ce, se nimeri să nu mă duc... Încredințez cititorul că nu îmi voi îngădui nici un moment să fiu, în acest caz, ironic.

În Enciclopedie citim: *Pucioasa, oraș în jud. Dîmbovița, pe Ialomița; 14933 loc. (1984) Expl. de gips. Constr. de mașini, mobilă, cherestea, mat. de constr. (cărămidă, teracotă, țiglă) produse textile (șesături extralate, broderii, postav) și alim. (conserve de legume și fructe). Artizanat (din sticlă). Stațiune balneoclimaterică cu ape sulfuroase, clorurate, magneziane etc., cunoscute din 1828. Muzeu etnografic.*

Vasăzică nu un cătun prăpădit de trogloditi. O urbe. Și aici, prima dată de la facerea lumii, în revelațiile sale comunicate seminției omenești, Dumnezeu a vorbit direct românește; s-a exprimat, - lăsînd deoparte multe graiuri îndelung exersate în mesaje divine, - în limba română. Chiar dacă necredincioșii, spiritele laice în general, vor suride, vor lua în deridere fenomenul, măcar pe plan poetic, metaforic, și eu aș îndrăzni să merg mai departe și să șoptesc și politic, trebuie să recunoască, să admită că e un act fantastic, un gest măreț, aș spune, estetic vorbind, o lovitură...

Citirăm în ziare cu toți mesajul de primenire spirituală al *Noului Ierusalim* redactat într-o limbă perfectă din toate punctele de vedere, deși e nevoie de un oarecare efort, de oarecare concentrare spre a-l înțelege, învățați cum suntem cu felul de exprimare al guvernului, parlamentului, președinției, televiziunii etc. Diferența de stil, aparent formală, explică toată problema. Vlădiciei, ei înșiși oameni grei, tobă de carte și folosind aceeași românească frumoasă, curată, din ce în ce mai greu de înțelege

pentru noi toți care ridem în hohote la *Balanța* sau la *Patul conjugal* vorbesc ori scriu cu prudență, înțelept, despre această „năstrușnicie”, cum spun unii mireni, deși, sunt sigur, i-a cuprins, în secret, o panică subțire... Fiindcă ce vor, la urma urmei, credincioșii absoluți de la Pucioasa? Ei vor, foarte simplu, întoarcerea la viața creștină neîntinată de ambiții pămîntești și așezarea credinței nu pe principiul ierarhiei, ci pe al comunității, scoaterea bisericii din „captivitatea babilonică”, așa cum cerea și marele reformator, Luther. Asta miroase, într-adevăr, a Reformă. Să fi greșit Pucioasa secolul? Nu se știe. Vom vedea după anul două mii.

Ce ne place nouă, privitorilor de pe margine, este tactul Bisericii noastre ortodoxe, care ne botează, ne spovedește de veacuri și veacuri și pe care o respectăm ca pe o mamă bună, deși întîrziată oarecum în propria ei grijă și iubire față de fiii săi ce cresc, văzînd cu timpul alte și alte orizonturi. Lasă că Dînsa, ocupată pînă peste cap cu gospodăria practică, nu mai cunoaște, sau se teme să cunoască sufletul nou al lumii moderne zbuciumate. Nu că ar fi, din acest punct de vedere, analfabetă; dar sunt unii care, știind, nu vor să se arate că știu, îngrijorați de schimbări: tot mai bine e s-o lași așa, răul cunoscut fiind mai puțin primejdios decît cel în pregătire, surprinzîndu-ne nevaccinați.

CE S-AR CUVENI să nu uite întemeietorii noii credințe ce făcură din Pucioasa noastră *Noul Ierusalim*... Fără cultură și fără un prinț ocrotitor, - ca înălțime de spirit, - perspectiva se îngustează, se închide. Ce a observat o înaltă față bisericească, *legală*, că locul de cult al noilor creștini nu ar avea acces pentru oricine, nu sună corect. Ar fi o sectă. O febră acută și trecătoare. Un protest periferic. Păstrînd proporțiile, nici Huss, nici Luther nu s-au închis în propria lor propunere spirituală, ci s-au deschis întregii lumi, atrăgînd-o în vîrtejul coplesitor al inspirației divine. Luther a tradus mai întîi biblia în limba germană, dînd bibliei stilul, fiorul, geniul german, alăptînd viguros lumea la țîța germană. Luther a fost, mai

întîi, un mare scriitor, creator de limbă. Goethe îl consideră tatăl culturii germane moderne. Luther scria, - am văzut cu ochii mei în chilia lui de la castelul din Wartburg al Prințului Frederic Înțeleptul, ocrotitorul său, care nu l-a predat papei - am văzut masa de lucru simplă, rudimentară, cu vertebra de balenă așezată dedesubt pe care Luther își sprijinea, lucrînd, labele lui grele. Am văzut pata de cerneală de pe zidul auster care ar fi fost a călimării aruncate cu furie de reformator în diavol, spre diavol, care ar fi apărut brusc, provocîndu-l, rînjind la ce făcea; deși... deși... eu cred că e doar o legendă și că, în realitate, Luther zvîrlise călimara de furie că nu-i ieșea o frază, sau că nu găsea un cuvînt, în focul muncii lui intelectuale, cuvîntul cel mai expresiv, mai convingător. Cu toate că alții pretind că diavolul ar fi apărut în chilie cu cele mai bune

intenții, să-l ajute pe reformator, să adîncească schisma, ruperea de Roma, ceea ce s-a și întîmplat, fără ca Luther să-i fi apreciat, în fond, ajutorul...

Să nu uităm că Luther avea și el limitele lui, ca orice creator dezlănțuit și că, de pildă, el susținea că soarele se învîrtește în jurul pămîntului și nu invers, atacînd revoluția copernicană, pe care, culmea, papa de la Roma în fine o aproba. O ordine morală nu se potrivește totdeauna perfect cu ordinea științifică, deși aceasta o produce, fără ca morala să fie pe deplin conștientă de cauza ce o însufletește. Era ca și cum Luther ar fi susținut că Dumnezeu se învîrte în jurul nostru și nu noi în jurul Său... Dar Luther a dărîmat ierarhiile, restabilind patosul comunității.

Maglavit? Doamne ferește! Glumim. De fapt, de frică...

Constantin Toiu

FOTOTECA ROMÂNIEI LITERARE

Buzău, un grup de optzeciști la începutul anilor '80. De la stînga, în picioare: Bogdan Ghiu, Vasile Andru, Dan Culcer, Maria Mailat, Mircea Cărtărescu, Adriana Babeți, Alexandru Mușina, Mariana Marin, Ștefan Tănase, Ioan Bogdan Lefter, Gheorghe Ene; pe trepte: Sorin Antohi, Dan Petrescu, Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun și Cristina Felea, alături de gazdele lor buzoiene.

POST - RESTANT

AU MAI existat tentative, nereușite, firește. Nu sînteți nici primul și nici ultimul utopic temerar care încearcă să schimbe în bine soarta ciobanului mioritic. Unii au propus chiar variante cu final fericit pentru *Luceafărul*, Hyperion silind-o pe Cătălina să-l urmeze, ori, de ce nu, el să renunțe la nemurire în schimbul unei ore de iubire. Oameni cu simțul dreptății mai aprins decît cel al artei, stupefiați de seninătatea cu care se lasă omorît mîndrul ciobănel/ tras ca prin inel, sînt de părere că există și altă soluție, una bună, și dreaptă, și normală. Căci dacă tot vine și te previne oîța birsană și năzdrăvană, păi, omule, fă ceva, apără-te, salvează-te, pune mîna pe par, leagă-i fedeleș pe cei ce vor să-ți ia viața și averea, dă-i pe mîna judeului, să-i închidă și tu să scapi, spre bucuria lumii, oferindu-i un bun exemplu de urmat în situații similare! Balada să se desfășoare în *această* direcție și nu în aceea pe care cu toții o știm pe de rost. Vedeți, stimate *Rim. Marinescu-Menon*, nici Sadoveanu, în *Baltagul*, n-a îndrăznit mai mult. Nichifor moare și vine Vitoria și-i dedește pe ucigașii soțului său. E aici semnul că nu trebuie să te atingi de lucruri sfinte, pentru că e imposibil să schimbi ceva fără să strici. Efortul dv. este, pe cît de istovitor, pe atît de sortit risipirii inutile. Într-o primă intenție de răspuns, cum chiar singur vă arătați convingerea că în varianta proprie intitulată *Cei trei verișori*, se găsesc, și, iată, vă citez, *versuri și strofe lipsite de orice valoare*, v-aș fi îndemnat cu blîndețe să vă îmbunătățiți mereu și mereu textul, pînă cînd varianta dv. se va identifica, cuvînt cu cuvînt și strofă cu strofă, cu varianta strămoșească, piesă din tezaurul nostru spiritual, față de care avem obligația de a o înțelege corect și de a o păstra fără știrbiri și fără adaosuri.

Constanța Buzea

ÎN EXPOZIȚII

Sorin Adam, Septimiu Căpățînă, pictură, grafică

(Galeriile Municipiului București)

PREZENTAȚI copios și convențional în catalogul comun, cei doi tineri studenți ai Academiei de Arte „Luceafărul” aduc în sala de expoziții toată gama temelor de atelier. Odată făcută demonstrația că și-au însușit sfîrșincioasă lecția, misiunea artistică se încheie lăsînd doar senzația de ansamblu a unei suspecte cumîntenii. Elementele de diferențiere sînt aproape inexistente și dacă spațiul rezervat

fiecăruia n-ar include și cîte un autoportret, cu greu s-ar putea face atribuirea. Căutînd cu tot dinadinsul notele particulare, se poate descifra o mai mare sensibilitate la tonul solar al lui Septimiu Căpățînă și o mai riguroasă observație a formei la Sorin Adam. În rest, hărnicie, tonus comun și aceeași sfioasă supunere la model, expoziția înscriindu-se perfect în tonalitățile artistice minore cu care galeria și-a obișnuit privitorul și din care și-a făcut un stil.

Pavel Șușară

Primum de la *Echinox*

• Revista studentească de cultură *ECHINOX* aduce la cunoștința cititorilor că datorită modului defectuos de lucru al *Rodipet*-ului numele revistei a fost omis din Catalogul presei pe 1993.

Anunțăm pe această cale posibilitatea abonării în continuare la revista *Echinox* direct la redacție, printr-un mandat postal pe adresa: Carmen Varfalvi, str. Universității nr. 9, 3400 - Cluj, tel. 0951/ 116101. Costul unui abonament anual este de 1000 de lei - 12 numere.

Așteptăm abonamentele dvs. pînă la 20 februarie 1993!

Miroslav HOLUB

Poetul și solidaritatea umană

Literaturile est-europene în tranziție

SUB acest titlu, The School of Slavonic and East-European Studies - departamentul de studii est-europene al Universității londoneze - a organizat între 4 și 6 decembrie o conferință internațională care și-a propus să examineze aspecte ale desprinderii de totalitarism în literaturile cehă, slovacă, maghiară și poloneză. Alături de universitari specialiști în probleme est-europene precum Robert Pynsent (SSEES), Donald Rayfield și Bryan Cheyette (ambii de la Queen Mary and Westfield College), Mihály Szegedy-Maszák (Indiana University), sau Gabriel Josipovici (University of Sussex), s-au aflat nume cunoscute ale literaturilor central-europene: scriitorii Josef Skvorecky și Martin Butora, poezii Miroslav Holub, Adam Czerniawski (de la University of East England) sau Stanisław Baranczak (Harvard University). În cele șapte sesiuni ale conferinței s-au analizat probleme ale tranziției spre mentalitățile „de piață”, utopii și distopii în literatura science-fiction, solidaritatea prin poezie, probleme ale antisemitismului și tradițiilor evreiești, rolul traducerii, precum și funcția politică a scriitorului înainte și după prăbușirea regimurilor comuniste. Și, dacă în Occident se vorbește mult despre Maastricht și predomină atitudinile rezervate și „eurosceptice”, starea de spirit pe care a pus-o în lumină conferința s-ar putea numi „est-euro-melancolie”, căci s-a vorbit mult despre confuzia de valori și crizele de tot felul cu care luptă acum țările est-europene. Profesorul Mihály Szegedy-Maszák, în special, a prezentat o analiză extrem de bine articulată a urmărilor evenimentelor din 1989: criză a activității editoriale și criză a valorilor, dizolvarea canonului național în paralel cu dezintegrarea contra-culturii care se formase în opoziție cu restricțiile totalitare, apariția unui populism ce are prea puțin de-a face cu tradițiile liberal-naționalismului de la sfârșitul secolului trecut, toate acestea fiind trăsături a ceea ce el a numit o „criză a modernității”. Dacă universitarii s-au dovedit mai degrabă pesimiști în privința viitorului apropiat al culturii est-europene, poezii, în schimb, par mai încrezători în vibrațiile pozitive ale universului. Miroslav Holub își intitulase inițial comunicarea *Poetul și tema*, dar titlul ales în final trimite, probabil, la credința sa mai veche în rolul poeziei. Iată fragmente din această comunicare, citită la 5 decembrie 1992.

DUPĂ lovitura comunistă din 1948 și, mai târziu, ca urmare a „ajutorului frățesc” pe care Rusia sovietică l-a dat establishment-ului comunist tot mai conservator și inept, în 1969 s-a instalat un sentiment general de izolare: izolare în teamă, izolare în ură, izolare în speranță. Era un sentiment strâns legat de atingerea aproape fizică a privirii iscoditoare a lui Big Brother sau a oricărui polițai nefinsemnat. În orice clipă, în orice loc. Nu erai niciodată sigur.

Noi, cei care nu intrasem niciodată în partidul comunist, eram siguri că sîntem supraviețuitori, controlați, spionați și urmăriți nu numai de ochii ascunși și urechile nevăzute, dar și de toți acei membri de partid zeloși (raportul dintre membrii de partid și non-membri în instituturile științifice și în majoritatea comunităților culturale și artistice era 10:1 în anii 50). Aceasta nu făcea decât să ne sporească sentimentul de izolare: formam o minoritate intelectuală care pur și simplu nu pricepea cum oameni, uneori personalități științifice, se mai puteau înrola în partid după 20 de ani de stalinism, despre care știau, fără îndoială, tot atât de multe ca și noi. Ne simțeam ca niște copii care nu pricep ce spun adulții și eram tratați oarecum ca niște copii înapoiați mintal. (...)

Firește, exista o solidaritate profundă și clandestină a copiilor înapoiați mintal. Și în scurt timp ne-am dat seama că ne aflăm pe aceeași lungime de undă, adică la unison cu toți cetățenii de rînd. Mai târziu, am realizat că tot mai mulți dintre membrii de partid privilegiați încep să ne împărtășească părerile: erau cei numiți revizionisti la sfârșitul anilor '50 și disidenți în anii '70. Rețeaua solidarității a crescut considerabil după 1954. Oricît de criptică ar fi fost, era o rețea organică, vie.

Limbajul ei era poezia.

Era o solidaritate aproape biologică; o solidaritate a supraviețuirii, pentru supraviețuire. Nu e de mirare că nu putea fi definită decât în termeni foarte concreți, că era rezistentă la orice fel de eshatologie, mitologie și ideologie: celulele nu au religie, nu au decât receptori, sisteme de semnalizare și molecule de legătură. Ideologia oficială, mitologia și eshatologia se aflau peste tot. Copleșitoare. Iar poezia era un mod de apărare.

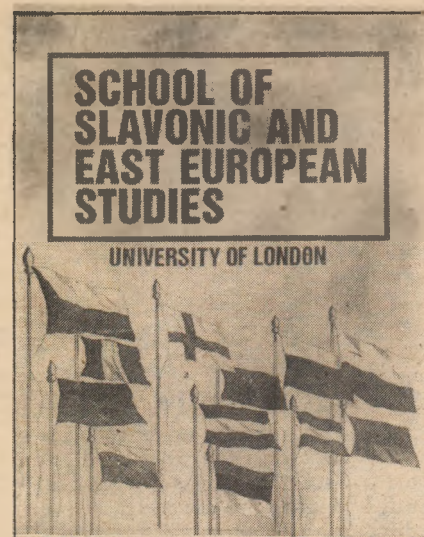
Poezia era limbajul, poezia era comunicarea, nu numai pentru că putea fi mai ușor încărcată cu sensuri ascunse decât proza. Desigur, poezia era prea subtilă pentru mințile cenzorilor, dar ea nu se găsea numai în cuvinte, ci mai ales în solidaritatea sugestiei, în tăcerea dintre cuvinte, dintre versuri și dintre poeme. (...)

IN septembrie 1956 o poezie de-a mea, intitulată „Statuia”, a apărut în revista *Nový život* (Viață nouă). Era o poezie tipică pentru stilul nou. Desigur, nu menționam monumentala statuie a lui Stalin care fusese impusă cu sila în Praga. Nu, spuneam doar atât: „Un pumn strangulează orașul... uriașul greoi trăgînd spre pămînt, reflectoare brăzdînd cerul... dar am văzut o fetiță jucîndu-se în apropiere... și era mai mare ca statuia... și un cățel și-a făcut datoria pe soclul de granit...”

Mai tipice chiar decât poezia au fost consecințele. Am aflat de ele (ca un non-membru de partid înapoiat ce eram) de-abia în 1990. Poezia a provocat discuții aprinse în Biroul politic, redactorul revistei a fost muștrat sau chiar concediat, iar eu am intrat sub supraveghere specială care a durat 34 de ani. Nefiind la curent, am fost izbit de o declarație oficială de la congresul partidului din iunie 1958, cum că eram (cu nu mai mult de zece poezii publicate pînă atunci) „o buruiănă în grădina poeziei cehe etc”. Această declarație, făcută chiar înainte de apariția primului meu volum, m-a plasat ferm în rețeaua de solidaritate a oamenilor de rînd.

Nesîtiind ce avea să urmeze și nedîndu-mi seama că solidaritatea avea să dea naștere uneia dintre ultimele mișcări moderniste din literatura cehă, am scris un fel de articol extrem de teoretic și de egocentric despre necesitatea unei „poezii de toate zilele”, o poezie care să pornească de la oameni adevărați, de la fapte și amintiri reale. Am trimis articolul la redacția unei „reviste a literaturii tinere”, *Kveten* (Mai); deși nu-i cunoșteam nici pe redactori, nici pe colaboratori. Simțeam doar că e mai puțin oficială și mai puțin conservatoare și era mai aproape de inima mea. Spre mirarea mea, articolul a apărut pe prima pagină și a devenit manifestul Grupului literar Kveten.

Așadar, o grupare literară concretă, activă, viabilă putea lua naștere fără nici o legătură

prealabilă doar dintr-o anume atmosferă și solidaritate. Această solidaritate ascunsă, apriorică, era îndeajuns pentru a da formă unui program literar. (...)

Solidaritatea a pierit 30 de ani mai târziu, cînd am obținut ceea ce doream, cînd am scăpat de totalitarism, de ruși, de poliție, de supraveghere și de capete pătrate. Solidaritatea era apărare, rațiunea sa de a fi era *împotrivirea*. În societatea noastră liberă, am descoperit că sîntem „liberi” și de solidaritate. Adică de aceea solidaritate largă, umană, nu solidaritate de intelectuali, de dreapta sau de stînga. Am descoperit că sîntem iar izolați, dar de data asta într-o tendință a fiecărui individ de a-și exprima în poezie singurătatea, de a vorbi despre disjunctii și/sau dezintegrare. Poezia suferinței colective a fost înlocuită de poezia suferinței individuale; solidaritatea a devenit solitudine.

Asta mă duce la întrebarea inevitabilă: oare avem nevoie de situații periculoase, de constrîngeri, limite, hipertensiuni și atacuri de cord pentru a putea genera o poezie de interes uman larg, pentru a produce ceea ce aș putea numi poezie pozitivă? Desigur, „poezia de toate zilele” era într-un fel o poezie de protest, dar un protest în limite rezonabile e un fenomen pozitiv. Acum avem o poezie de protest fără rațiune sau cu foarte puțină rațiune. Scriem cu toții o poezie negativă, că vrem să o recunoaștem sau nu. Nu cred că este o stare obligatorie pentru poezia modernă. Cred - cu toate că nici eu nu sînt în stare să scriu astfel acum - că, mai devreme sau mai târziu, va apărea o nouă poezie a solidarității, o poezie „de toate zilele”, cu toate atributele contra-ideologiei, contra-mitologiei și contra-eschatologiei, o poezie pentru oameni, alți oameni, oamenii din jur.

Prezentare și traducere de
Angela Jianu

Audrey Hepburn

În urma unui cancer malign, în Elveția s-a stins actrița americană Audrey Hepburn, în vîrstă de 63 de ani, care a jucat în douăzeci și șase de filme. Ea a fost nominalizată de cinci ori pentru premiul Oscar, pe care l-a cucerit în anul 1953 pentru rolul ei din „Vacanță la Roma”, alături de Gregory Peck. În ultimii ani regretata actriță devenise ambasadoare de bune oficii a UNICEF-ului, ultima ei acțiune fiind în toamna trecută printre copiii năpăstuiți de războiul din Somalia, unde a și fost surprinsă de fotoreporterul revistei „Paris Match”. (TV 5 Europe)

Lucian RAICU

Arta de a citi

MI amintesc de o observație a lui François Mauriac, suna cam așa: pentru mine, om bătrîn, silit să-mi petrec tot timpul în casă, în pat și în fotoliu, televizorul este o binecuvîntare, datorită lui lumea și viața - care altfel ar fi doar o amintire - îmi sînt încă, din fericire, accesibile, încă la îndemînă, o prezentă, oricît de sumară, nu numai un obiect al memorării, al nostalgiei.

De cîte ori, așadar de nenumărate ori, televizorul mă nemulțumește, îmi dă o senzație de vacuitate apăsătoare, cu serialele și reclamele sale, cu informația simplificată, cu imaginile uneori edulcorate (care-mi evocă straniu rețetele realismului socialist de odinioară) sau dimpotrivă artificial terifiante și apocaliptice, îmi amintesc fraza *recunoscătoare* față de binefacerea sa a bătrînului François Mauriac - și mă liniștesc; îmi amintesc și de altceva, de halul în care ajunsese să arate televiziunea în anii premergători plecării din România - și mă liniștesc și mai tare, spunîndu-mi că totuși, totuși, să nu exagerăm, ferească Dumnezeu de mai rău...

Dar nici atunci, oricît de puternic acționează în spirit fraza lui Mauriac cu marea ei bătrînească și sinceră recunoștință cu tot - și oricît îmi re-mobilizez în conștiință imaginile românești cu „vizitele de lucru” ale anilor „lumină”, cu sinistrele sărbătoriri și festivaluri pe fond de nenorocire națională și cotidiană, da, nici atunci, tot nu ajung să mă împac cu ideea - intens vehiculată - că televiziunea (normală, onorabilă) „concurează” *lectura* și împuținează numărul cititorilor de literatură, filosofie, istorie - al cititorilor de „carte”, în general... Nu „concurează” deloc, n-are cum; firesc ar fi, din contra, să determine o stimulatorie *intoarcere la carte*, la deprinderile cititului, cele care nu vin în atingere cu nevoia, și ea reală, de „imaginație...”; alta trebuie să fie „cauza” evidentei descreșteri a interesului pentru carte, pentru marea literatură cu precădere... Nu știu care e cauza (oricum nu „concurența” cu pricina) dar „efectul” e rău, urmările crescîndei deprecieri a „artei de a citi” - mai mult decît triste; un fel de modificare, în rău, la nivel (cum se spune cu un termen pretențios, dar de nefînlocuit) „ontologic”.

Pomeneam de străvechea artă de a citi - uite că totuși s-a găndit cineva (probabil asumîndu-și oarecari riscuri comerciale) să retipărească admirabila carte a lui Emile Faguet intitulată chiar așa: *L'Art de Lire* (la editura Armand Colin); frumoasă inițiativă, aproape înduioșătoare - în „contratimpul” parcă sfidător proclamat; atît de puțin în „aerul timpului” încît pare un act de-a dreptul curajos, în orice caz unul de „inconformism”. Dacă aș fi optimist, m-aș încumeta să zic: un act „avangardist”... cine mai știe!

Mulți vor fi surprinși de acuitatea, de concizia scăpărătoare, de modernitatea plină de spirit a textului lui Faguet, publicat prima oară în anul 1911, însumînd o vastă experiență - superior decantată - de lector și critic al marii literaturi. Se vor fi așteptat poate să dea peste

niște pagini prăfuite, așternute de un belfer arogant și îndărătnic, vrînd cu tot dinadinsul să ne facă să citim cu sila, potrivit unei metodologii mohorîte; ei bine, nu, deloc, bătrînul profesor de la Sorbona este un seducător, un artist al lecturii voluptuoase și rafinate. Roland Barthes își va fi amintit de el - deși nu se ostenește să-l citeze! - cînd a compus cartea numită *Plăcerea textului*, derutîndu-și discipolii întru semiotică, antrenîndu-i ironic pe o cale pe care ei nu-l puteau urma, trebuia talent pentru asta, nu numai înverșunare metodologică - talentul de a citi, la fel de puțin răspîndit ca și acela de a scrie. Dar cine mai citește azi pe Emile Faguet? Criticii români de altădată se grăbeau să se „împregneze” de spiritul scrierilor sale, Ibrăileanu, apoi Tudor Vianu (pe care mi-l amintesc conferențiind despre „arta lecturii”), Pompiliu Constantinescu; E. Lovinescu îi dedica maestrului său francez una din primele sale cărți...

Prima recomandare lansată de Faguet: să citești încet („lentement”), a doua: să te „pătrunzi” bine de text, a treia: să te „abandonezi”, să uiți tot restul... Sînt ele, aceste recomandări, chiar de tot „depășite”? Poate că sînt, dar altele mai bune, cu toate enormele „progrese ale științei”, nu s-au inventat. Ne pot fi încă de folos. Iar în cazul acesta - vorba unui cronicar literar - Emile Faguet nu e totuși *numai* numele unei străduțe din arondismentul 14.

CITEZ din *Arta de a citi* aceste rînduri incisive, de aparență paradoxală, în realitate observații solide, validate de experiența oricărui cititor priceput: „Nu e inutil să-ți consolidezi gustul pentru oamenii de spirit în contactul cu cei imbecili... Ura față de cartea proastă este un sentiment în sine nefolositor: dar care își are prețul său dacă întărește în noi dragostea și setea de cele bune”.

Vorbim despre „marii moralisti francezi”. Există cu siguranță și *moralisti ai lecturii*, care ne sintetizează experiența citirii cărților și sînt capabili să o călăuzească. Faguet este un astfel de „moralist francez”, unul specializat în lectură - care tot o „formă de viață” este... Nu e nevoie să-l „credităm”, să-l credem pe cuvînt - cînd spune că și cărțile proaste servesc la ceva, ca și contactul cu „imbecili” - o știm noi înșine, doar că nu prea avem curajul intelectual, curajul moral de a o recunoaște, ni se poate părea compromițător... Teamă aceasta este străină celor pe care-i numim „moralisti francezi”.

Aș zice că literatura proastă te „deshidratează”, resimți abia în „comerțul” cu ea dorința („setea” - Faguet își alege cum trebuie cuvîntul) de literatură adevărată, o resimți ca pe o trebuință vitală, ca să-ți revii în fire, să te redresezi, să te „pui la loc” - la locul tău, de unde proștii cu prostiile lor te-au alungat. Cine a practicat - ca mine - ani și decenii în șir exercițiul curent al criticii, cu obligațiile ei profesionale, fiind silit să treacă peste o materie indigestă spre a ajunge cînd și cînd să dea peste o carte bună - va accepta mai repede, și cu oarecare

recunoștință, observațiile lui Faguet.

Firește, criticul francez se adresează - să n-avem nici un dubiu - cititorilor deja formați, dinainte competenți, atîta doar că ar vrea să-i autorizeze în deprinderile lor, să-i „asigure”, de la înălțimea unei reputații indiscutabile, socotind că e de la sine înțeles că știu să distingă între „imbecili” și oamenii „de spirit”, între literatura bună și cea proastă... Lor și numai lor le recomandă să nu evite cu tot dinadinsul contactul cu cărțile rele, un fel de probă inițiativă, menită să le „călească” gustul pentru cele bune, să le împropăteze dorul de ele - „dragostea și setea”, cum zice el.

Dar pe „ceilalți”? Ei bine, pe ceilalți îi lasă în plata Domnului, să se descurce singuri - încă nu e cazul să discute cu ei. „Gustul” nu se învață decît de unul singur, dacă se învață... Ca orice veritabil moralist - fie el expert al lecturii și nu nemijlocit al „vieții” - autorul *Artei de a citi* este un sceptic. Cum altfel!

Cartea sa datează din anul 1911 - Faguet este un om al secolului XIX (și încă unul specializat în literatura „clasicilor” secolelor anterioare) dar unul „modelat” de o nouă sensibilitate, în impetuoasă afirmare... În 1911 Proust lucra de zor la *În căutarea timpului pierdut*, Gide, Valéry, Thibaudet își dădeau opera de maturitate; aerul timpului se lasă perceput în scrierile tîrzii ale criticului... Arta de a citi - așa cum se cristalizează în sfaturile (deloc sfătoase...) cuprinse în „compendiul” faguetian al începutului de veac - se împregna din plin de specifica modalitate de lectură, dar și de scriere a autorilor amintiți... Dostoievski „citi” de André Gide în cartea apărută tot în primii ani ai veacului, Flaubert și Mallarmé „citiți” de Thibaudet, Baudelaire „citi” de Valéry... amprenta recomandărilor lui Faguet - la rîndul ei modelată de mecanismele sincronizării cu epoca nouă - ni se arată la tot pasul. O amprentă bine „pusă” de mîna expertă a lui Emile Faguet. Apăsată, rezistentă - de lucru bine „făcut”, sortit - cum vedem acum, la reeditarea cărții - să dureze.

C E este un „scriitor”? Ce este - întrebare încă mai simplă și aparent mai fără rost - un „cititor”? Întrebările sînt simple și răspunsurile foarte complicate, deși par la îndemîna oricui. Rostul filosofiei este - observa Karl Jaspers - să caute să dea o soluție întrebărilor celor mai simple cu putință, mai pline de ingenuitate și aproape copilărești. Cele pe care oamenii „serioși” nici nu și le pun, sau le este rușine să și le pună, de teamă să nu se facă de rîs.

Mai toată lumea crede că știe ce este un scriitor, ca să nu mai vorbim de cealaltă întrebare - ce înseamnă să citești, asta chiar că e la mîntea cocoșului, de ce atunci să te mai ostenești să întrebi? Iată că unii se ostenesc și consideră că merită și că lucrurile nu sînt prea limpezi, răspunsurile - deloc ușoare.

Printre acești „unii” se află un important filosof francez contemporan - Jean-François Lyotard. Iată niște fraze culese din ultima sa carte - intitulată *Lectures d'enfance*, proaspăt apărută la editura Galilée:

„Nimeni nu știe să scrie. Fiecare autor (cei mari cu precădere) scrie pentru a ajunge din urmă prin și în text ceva, un lucru pe care *nu* știe să-l scrie. Ceva ce nu se lasă scris. El știe asta. Povestirile și eseurile pe care prezentele lecturi le relatează au fost parcurse urmîndu-se tocmai pista acestei mizerii...” Pe de altă parte, Lyotard citează pe Blanchot care scria: „Noli me legere - nu mă vei citi”.

Dacă scriitorul este cineva care într-un anume sens „nu știe să scrie” și aleargă după o fantomă care nu se lasă „scrisă”, cu cel care citește, măcar cu el, ar fi de sperat o situație mai simplă, care să ne îngăduie să respirăm ușurați și să răspundem lesne, dintr-o răsufare - ei bine, nici asta nu ni se permite. Lyotard continuă: „ceea ce nu se lasă scris cheamă după sine, poate, un lector care ori nu mai știe, ori încă nu știe să citească...” Hotărît lucru, filosoful francez nu prea e dispus să ne facă viața ușoară, să ne cruțe liniștea, confortul mental, certitudinile. Frazele sale pot fi socotite tot atîtea lovituri, tot atîtea palme strașnice date bietului nostru simț comun. Cine vrea cu tot dinadinsul să afle urmarea, să citească - dacă nu se sperie de dificultăți și se pretinde imun la „insulte” - cartea reputatului gînditor. Dacă nu - cele cîteva propoziții citate pot da și ele o idee despre complicațiile ce ies inerent în calea celui prea sigur că „stăpînește” noțiunile curente - ce înseamnă a scrie, ce înseamnă a citi, de ce scriem, de ce citim. Filosoful nu vrea să ne încurce cu orice preț. De altfel unele dintre observațiile sale dezvoltă într-un spirit mai sistematic lucruri spuse demult și în definitiv deloc „înfricoșătoare” prin subtilitatea lor, chiar și clișee, locuri comune ale comentariului critic; nu s-a zis despre cutare mare scriitor - cu oarecare reproș, dar uneori și cu înfiorare în fața misterului creator și a lipsei de explicații pentru efectul de totalitate al operei - că parcă „nu știe să scrie” sau „scrie prost” sau că nu stăpînește „limba”, nu s-a zis asta despre cei mai mari, despre Balzac, despre Tolstoi, despre Dostoievski, dintre români despre Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu? Sau despre poeți de geniu - ca Eminescu, ca Bacovia - că „stîlcesc” limba, că admit în textul lor neverosimile „stîngăcii”? Și nu neapărat cu intenții de discreditare, adesea, cum observam, dimpotrivă - cu admirativă perplexitate, cu un soi de (ca să reiau expresia lui Vladimir Streinu dintr-un studiu privind poezia lui Arghezi) „dramă a lucidității”... Se întîmplă ca discuția în jurul marilor scriitori, abia de aici, de la acest prag al perplexității, să înceapă - cu șansa de a continua pe drumul cel bun - „calea de acces” spre miezul adevărat al scrierii. Nu ne întrebăm oare de fiecare dată cînd citim: ce este un scriitor? Întrebarea pune fatal în discuție și noțiunea de „cititor”. Nici ea atît de simplă pe cît pare. Pentru că se scrie - vorba lui Lyotard - despre ceva „ce nu se lasă scris”. Sau, mă rog, nu se lasă „cu una cu două”.

Nathan Milstein

● În vîrstă de 89 de ani, Nathan Milstein (în imagine), virtuos al viorii, de origine rusă, a decedat recent în locuința sa londoneză. Pentru multă lume, Nathan

Milstein - ultimul elev în viață al lui Leopold Auer, considerat profesor predominant de vioară al secolului al XX-lea - a fost cel mai mare dintre toți exponenții repertoriului din secolul al XIX-lea, deși a interpretat muzică de la Bach la Prokofiev și a avut o afinitate specială pentru sonatele de Bach fără acompaniament. De la bun început, interpretarea lui a fost descrisă ca „ireproșabilă, aristocratică și elegantă”.

„Visul...” lui Kusturica

● După ce a obținut în 1985 „Palme d'Or” la Festivalul Filmului de la Cannes, Emir Kusturica (în imagine) a fost desemnat apoi din nou cel mai bun regizor pentru „Vremea țiganilor”. Milos Forman i-a găsit de lucru acestui regizor din Sarajevo, pentru a preda cursuri de film la Universitatea Columbia. Ultimul lui film, „Arizona Dream” este o producție franceză turnată în Alaska, New York și în deșertul Arizona, cu oarecari intreruperi. Când a reluat filmările, țara lui era în război. La 15 zile după terminarea filmului, a murit tatăl său. „Cel mai important lucru pentru un regizor este să-și termine filmul”, spune Kusturica. „Este important pentru sănătatea lui, pentru viața și spiritul lui”. Acest

film este o tragicomedie, o viziune personală, o vedere profund europeană a pierderii Visului American. „Americii îi plac cei înving, dar pe mine mă interesează mai mult cei ce pierd. Filmele Hollywoodului se luptă pentru naturalism, ele privesc lucrurile în față; arătînd visele oamenilor, eu vreau să arăt ce este în interiorul lor”.

Centenar Swami Vivekananda

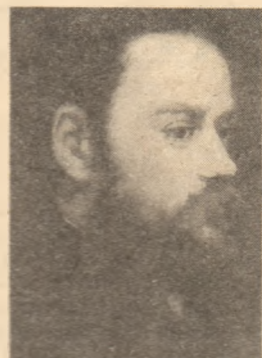
● Guvernul Indiei a înființat un comitet care să elaboreze un program în vederea sărbătoririi a 100 de ani de la prezentarea publică a misiunii spirituale a gînditorului Swami Vivekananda, cu prilejul deschiderii, la Chicago, la 11 septembrie 1893, a Parlamentului Religioilor - o primă împlinire a intelectualilor din cele două emisfere, bazate pe o platformă comună; idealul de armonie religioasă, extrem de important astăzi, într-o lume sfîșiată de conflicte etnice și religioase.

Samuel Beckett în America

● Primul roman *Dream of Fair Middling Women*, scris de Beckett la 26 ani va apărea în aprilie la editura americană *Arcade*. Romanul a fost refuzat de editori englezi în anii '30: conținînd „sarje” caricaturale, ironice, față de prietenii scriitorului, Beckett a hotărît să fie publicat după moarte. Prietenul său, universitarul O'Brien s-a ocupat de editare. În Irlanda a apărut într-un tiraj limitat. Dick Seaver, vechiul editor al lui Beckett de la Grove Press, director acum la *Arcade*, socotește că acest roman prefigurează „...*Godot* și *Molloy*”.

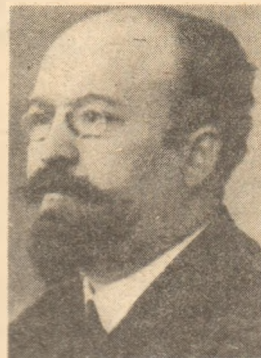
Doi justițiarî pătimași

● Au apărut aproape concomitent în librăriile franceze biografiile a două personalități implicate în afacerea Dreyfus,

care a făcut să curgă atîta cerneală. Prima, semnată de Henri Troyat (care a scris și biografiile lui Flaubert și Maupassant) îi e consacrată lui Emile Zola și se constituie într-un omagiu adus de un romancier altui romancier. Cartea Zola a apărut la Flammarion, cealaltă biografie, scrisă de Jean-Denis Bredin, se

intitulează *Bernard Lazare* și îi e consacrată criticului literar supranumit „justițiarul literelor” care l-a atacat pe Zola nu-

mindu-l „bătrînul mistreț naturalist”, dar, în 1894, cînd a izbucnit *Afacerea Dreyfus*, a fost primul care a înțeles că nu e vorba de o banală poveste de spionaj și și-a sacrificat fără ezitare cariera personală pentru a apăra cauza ofițerului evreu acuzat de trădare. În imagini: Emile Zola și Bernard Lazare.

Havas

● Havas a fost mai întîi un om, Charles Havas, personaj balzacian care a fondat, în 1832, mult înainte de Reuter, prima agenție de presă. A înțeles primul ce înseamnă viteza comunicării informațiilor și, înainte ca telegraful să existe, el publica la prînz, la Paris, cotele de dimineață de la Bursa din Londra (secretul: porumbeii

voiajori). Apoi, Havas a devenit numele unei întreprinderi care n-a încetat, pînă în zilele noastre, să facă un joc abil între presă, publicitate și putere. Recent, la editura Grasset a apărut cartea lui Antoine Lefebvre, *Havas. Arcanele puterii*, care furnizează toate informațiile despre trecutul și prezentul celebrei agenții de presă.

Mozaicuri creștine

● O remarcabilă expoziție de mozaicuri creștine, prima de acest fel în Europa Occidentală, a poposit pînă la 22 ianuarie la Sotheby's din Londra, urmînd ca de la 2 martie la 3 iulie să fie prezentată și la University Museum din Manchester. Treizeci și trei de fragmente ale unor mozaicuri din dalele unor biserici din Iordania, construite între secolele al V-lea și al VII-lea, oferă o idee despre o artă care este încă necunoscută specialiștilor.

Autobiografie

● Stephen Spender, cunoscut romancier, poet și critic englez, născut în 1909, este prezent în librăriile engleze cu *Autobiografie*, considerată un „document al vieții literare și artistice din Anglia în prima jumătate a secolului nostru”.

Ficțiunea timpurie a lui Nabokov

● Concentrîndu-se asupra complexei manipulări a relației dintre eu și altul, Julian W. Connolly (*Cambridge University Press*) tratează evoluția prozei de ficțiune a lui Vladimir Nabokov din anii 1920 pînă la sfîrșitul anilor 1930, cînd autorul a dobîndit o maturitate deplină ca scriitor.

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

TLS

ÎNTR-O epocă de aur pentru biografiile literare, care caracterizează preocupările pentru studiul literaturii și al personalităților sale în Anglia la această oră, este de așteptat ca noile apariții în domeniu să fie tot atîtea perspective deosebite de cele deja devenite clasice, dar și profunde, evitînd superficiala trecere în revistă a unor date și elemente biografice care țin de aparență și nu de esență. Cu atît mai dezamăgitoare este noua biografie Robert Burns semnată de James Mackay. Autorul s-a ferit a analiza (spune Pat Rogers în *A defence of Burns against his defenders*) modul în care personalitatea creatoare a lui Burns a depins de subjugarea sa elementelor destructive ale ființei sale. Acel amestec paradoxal - blîndețe și duritate, delicatețe și vulgaritate, sentiment și senzual, de mizerie și divinitate, pe care Byron l-a surprins atît de bine lipsește din acest registru al intrărilor și ieșirilor din diferite case, al orelor și minutelor petrecute mai mult sau mai puțin într-un loc sau altul, al adreselor și adresanților scrisorilor semnate de el. Mai realizată din acest punct de

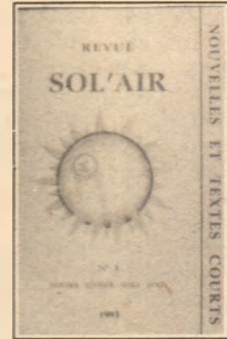
vedere - este de părere Rosemary Ashton - este biografia Robert Louis Stevenson - *Dreams of exile*, semnată de Ian Bell care, deși merge pe o cărare

foarte bătută, reușește să demonstreze cele trei coordonate care l-au format și l-au distrus pe scriitor: „Dacă nu s-ar fi născut în Edinburgh, poate ar fi avut o sănătate mai bună; dacă ar fi fost mai sănătos, poate n-ar fi călătorit atît de mult; dacă n-ar fi călătorit, n-ar fi scris așa cum a scris; și totuși, dacă ar fi fost mai sănătos, nu ar fi murit la mijlocul unei cariere doar pe jumătate împlinite”. Categoria de literatură engleză este inventată de scoțieni - susține Robert Crawford în *Devolving English Literature* (comentat de Lachlan Mackinnon). Studiind retorica și Belle Lettre începînd cu secolul 18, autorul notează că „operele care au devenit canonice erau cele care ofereau exemplul de „engleză corectă”, care ar

permite vorbitorilor de dialect provincial să scrie într-o engleză standard...” Dar distincția între Scoția și Anglia nu este atît de precisă pe cît încearcă autorul să o definească. Analizarea operelor literare luate în discuție dezvăluie întrepîtrunderi lingvistice, culturale, istorice între Nord și Sud. *The Complete Poems* - Edwin Muir (volum editat de Peter Butter) completează paginile dedicate literaturii scoțiene în acest număr din TLS. (I.H.)

SOL'AIR

NE-A PARVENIT „Sol'Air”, nr. 1 (ianuarie-aprilie 1993) al unei noi reviste franceze, fondată în 1992 la Nantes de doamnele Laure Ménéreau și Monique Durand, de la Asociația Sol'Air. Intenția acestei reviste este aceea de a prezenta nuvele și proze scurte ale unor scriitori tineri din diferite țări, în special autori debutanți. Revista urmărește să redea gustul pentru lectură, deschizînd perspective spre alte civilizații, alte modalități de gîndire și astfel să se creeze o mai bună înțelegere între oameni.

La primul număr al revistei au colaborat tineri prozatori din Franța, Algeria, Camerun, Germania, Canada, precum și poetul Carlos-Arthuro Portilla Parra din Columbia.

Să amintim, totodată, că rubrica „Sol'Air ascultă lumea” se adresează acelor autori care doresc să facă cunoscute țările lor și civilizațiile cărora le aparțin prin reportaje, basme, povestiri etc. Astfel, în nr. 1, Laure Ménéreau ia un interviu Tatiane Menjovirova, o tînără care predă franceza într-un liceu din Bișkek, prilej de a face o prezentare a Kirghiziei și problemelor ei contemporane.

Semnalam, în încheiere, că printre consilierii acestei reviste se află și domnul George Sibianu din România. Așteptăm cu interes și alte numere ale revistei, în care poate vom întîlni și numele unor autori români care scriu în limba franceză. (M.K.)

În dezbateri:

Proiectul Legii învățămîntului

DE la publicarea în *Tribuna învățămîntului* din 23 noiembrie 1992, proiectul Legii învățămîntului a fost analizat în presă și dezbătut în consiliile profesore; observațiile au fost înaintate, prin inspectoratele școlare, ministerului, deși mulți profesori sînt convinși că modificările propuse nu vor fi luate decît parțial în considerație.

În școală, în general, proiectul a fost întîmpinat cu apatie. Toți așteptam ca legea să stipuleze existența unui sistem de învățămînt cu adevărat nou, dar în schimb ni s-a oferit o variantă îmbunătățită a celui existent. Apoi, textul pare a fi redactat de oameni fără experiență juridică adecvată, fiindcă numai așa pot fi explicate frazele, adesea imprecise, formularea ambiguă, refuzul de a lua totdeauna în considerație consecințele posibile ale unei dispoziții, nedefinirea concretă a noțiunilor: elev handicapat, instituții specializate în activități extrașcolare ș.a.

Proiectul nu precizează schimbările ce se impun în programele școlare și nici în structura disciplinelor opționale. Inexistența unei programe adecvate de literatură - fiindcă actuala programă nu a fost modificată, ci doar „adaptată” la o perioadă de „tranziție” ce se tot perpetuează - face imposibilă elaborarea unor noi manuale, determinînd folosirea în continuare a celor redactate înainte de revoluție, „revizuite” doar la începutul anului școlar 1990-1991.

Sumar sînt reglementate disciplinele opționale. În prezent, aceste obiecte de învățămînt sînt opționale pentru... licee, nu pentru elevi. O clasă de filologie studiază patru ani teoria literaturii și lingvistica. Dar din aceeași clasă, grupuri de elevi doresc să studieze și alte cursuri opționale: credințe și idei religioase, istoria

culturii, semiotica, structuralismul, metodologia criticii literare, stenografia ș.a. Legea ar trebui să vină în sprijinul acestor doleanțe, prin modificarea corespunzătoare a art.15 și să permită grupelor de 8-10 elevi studiul oricărei discipline opționale, orele respective intrînd în norma didactică.

Care este statutul profesorului în noua lege? În primul rînd îl așteaptă efectuarea unui număr de 18-20 de ore de curs săptămînal; măsura luată de d. M.Șora, fostul ministru, de a reduce norma didactică la 16 ore pentru profesorii cu o vechime de 25 de ani și gradul didactic I va fi revocată.

Mărirea constantă a normei didactice a fost o obsesie a regimului comunist. În ultimele două decenii de totalitarism, activiști ai aparatului de partid și „specialiști” în finanțe s-au străduit să determine personalul didactic să efectueze 8 ore zilnic în școală, inclusiv în vacanțele școlare de Crăciun și Paște, asimilînd munca la catedră cu orele de birou ale funcționarului din instituțiile bugetare, activități pe care intenționat le considerau egale, făcîndu-se că nu observă diferențele specifice. Într-un birou, dacă un funcționar nu are chef să lucreze o oră-două, nu lucrează sau se face că lucrează; în clasă, în fața a zeci de perechi de ochi ce îl țintuiesc continuu, profesorul nu-și poate permite să stea o clipă inactiv. Apoi, cu regularitate, din 1970 pînă în 1989, profesorul și elevii săi au fost scoși la „muncile patriotice”: să măture șoselele orașelor, să care cărămidă pe șantierelor de construcții, în vreme ce muncitorii se „odihneau”, să prăsească porumbul, să sape via, să plivească buruienile, să adune merele, prunele, strugurii și porumbul din întreprinderile agricole de stat, să scoată cartofii, să adune sfecla etc. etc.

După revoluție, școala nu a mai fost obligată să participe la stringerea

recoltei, dar „grija față de profesor” începe să se reaccentueze. Se propune deocamdată mărirea normei didactice și, în plus, profesorul este obligat să participe la toate activitățile extrașcolare, prevăzute de art.121, exemplu elocvent de redactare ambiguă, vizînd îndeplinirea gratuită a următoarelor activități: lărgirea și aprofundarea cunoștințelor de cultură generală și de specialitate a elevilor, dezvoltarea deprinderilor și capacităților de exprimare, de comunicare și cooperare participativă, dezvoltarea inventivității și creativității, dezvoltarea aptitudinilor științifice, artistice sau sportive de excepție; în acest context, se precizează că „pregătirea elevilor pentru obținerea de rezultate valoroase la olimpiadele și concursurile naționale sau internaționale constituie obiective prioritare ale activității extrașcolare.” Acestora li se adaugă activitățile nementionate de prezentul proiect de lege: pregătirea suplimentară a elevilor pentru bacalaureat, cercurile de elevi, pregătirea spectacolelor școlare ș.a. La examenul de admitere în liceu și la examenul de bacalaureat profesorii de literatură, matematică și limbi străine - într-o măsură mai redusă colegii de alte specialități - lucrează continuu două săptămîni, cîte 10-12 ore zilnic, gratuit, sau cu o remunerație derizorie ca în anul școlar trecut, de 15 la sută din salariu.

Tocmai pentru a reveni la decența statutului profesional al profesorului din perioada interbelică, multe consilii profesionale au propus reformularea art.136 astfel: „...norma didactică pentru profesori este de 18 ore săptămînal; pentru profesorii cu gradul I și cu o vechime în 25-30 de ani: 16 ore săptămînal; pentru profesorii cu gradul I și o vechime de peste 30 de ani: 12 ore săptămînal.”

Convorbiri colegiale

1.DL PROFESOR ILIE RADU-NANDRA, Cluj, ne-a trimis nr.2 din *Excelsior*, revistă de aspirații și cultură pentru învățămîntul preuniversitar, ce se adresează profesorilor și elevilor din clasele V-VIII, oferindu-le prima parte dintr-un excelent dicționar de personaje literare: Nică, Smaranda, Goe, Fefelega, Mircea cel Bătrîn, Ilie Moromete ș.a. Textele sînt semnate de profesori din învățămîntul superior și preuniversitar: Silvia Tomus, Maria Vodă Căpușan, Iulia Cubleşan, Doina Rad, Mircea Muthu, V. Fanache, G.G.Neamțu. Dar revista se deschide unei largi categorii de cititori prin rubricile: „Arhiva de aur”, „Mărturia unei generații”, „Convergente”, „Patrimoniul”, „Dintre sute de catarge”.

Pentru înția oară, după revoluție, o revistă de elevată ținută intelectuală își propune să abordeze, printr-o riguroasă prezentare științifică și o ingenioasă diversitate tematică, problemele specifice învățămîntului gimnazial, înbinînd cu adecvată intuiție pedagogică obiectivele didactice imediate cu preocupările culturale de perspectivă, indispensabile modelării viitoarelor personalități.

DL prof. Ilie Radu-Nandra solicită sprijinul colegilor, pentru colaborare și difuzare, pe adresa: Școala nr.11, str.Mogoșoia, nr.4, 3400 Cluj, tel. 95/16.28.38. În scrisoarea ce însoțește trimiterea, dl. prof. Radu precizează că primele patru numere ale revistei se adresează îndeosebi elevilor de gimnaziu, urmînd ca, pe viitor, să extindă „sfera de interes și la elevii de liceu, prin sinteze, comentarii, caracterizări de personaje.” Îi dorim succes!

Cella Serghi a făcut o confuzie; G.Călinescu „mergea în librării pentru a se interesa de modul cum se vinde *Jurnalul literar* și *Istoria literaturii române*...”

2. DL PROF. G.C.RUSU, Liceul „T.Lalescu”, Mehadia, ne trimite o abordare „neconvențională” a poeziei *Plumb* de G.Bacovia, reliefind impreciziile, ambiguitățile și greșelile analizei existente în actualul manual școlar, amendînd totodată comentariul lui Sorin Alexandrescu din *Analize literare și stilistice*, 1967.

Schema prozodică a poeziei nu este iambică: ritmul peonic deține „48 de silabe”, imprimînd textului „un regim recitativ cu totul aparte, de o sugestie auditivă greu de interpretat”; adjectivul „singur”, din sintagma: „Stam singur lîngă mort...”, nu e complement circumstanțial de mod, ci element predicativ suplimentar; determinativul „de plumb” nu este o „metaforă simbol”, ci un substantiv cu sens denotativ; vocabula „plumb” apare „de șase ori în text, dar de repetat se repetă doar de cinci”, prima mențiune „neînd considerată repetiție.” Vă așteptăm opiniile despre programă și Legea învățămîntului!

3. DL. EDUARD MEZINCESCU, București, citind comentariul nostru despre Labiș, a simțit cum îi trece un fior: totalitarismului comunist - ne reproșează - „dv. [fi] opuneți un antitotalitarism tot așa de totalitar! Care are în vedere suprimarea laturii sociale - sociologizante! - a literaturii, ca una ce exclude sau anulează din oficiu valoarea estetică a operei.”

Noțiunile „social” și „sociologizant” nu sînt sinonime; prețuim prezența socialului, dar repudiem intruziunea sociologismului vulgar. Prezența elementelor eteronome în universul operei literare fi diminuează și, adesea, fi anulează valoarea artistică; T.Vianu a demonstrat-o cu o jumătate de veac în urmă. Exemplele date de dvs. nu sînt concludente: *Noi vrem pămînt*, de G.Coșbuc, a fost și a rămas o poezie mediocră, aflată la periferia literaturii; reportajul *1907. Din primăvară pînă în toamnă*, de Caragiale, nu intră în sfera literaturii artistice; discursul proletarului din *Împărat și proletar* dezvăluie atracția romantică a unei ideologii utopice, de care tînărul Eminescu s-a detașat imediat.

Mă întrebați „ce s-ar alege astăzi de candidatul la patalamaus de absolvire a liceului, care ar îndrăzni să susțină în fața unei comisii prezidate de recentul academician Eugen Simion sau, poate, chiar de dv., că Eminescu n-a fost nici prozator de geniu, nici autor dramatic?” Nu știu cum ar reacționa d.E.Simion, dar eu aș asculta și aprecia elevul - cum o fac și acum - pentru originalitatea argumentării.

4. DL.PROF.ION BIȘOC, Botoșani, constată, cu dreptate, prezența ideilor lui Fr.Nietzsche în literatura română și ne sugerează să redactăm „o sinteză” pe această temă.

5. DL.C.I.DOROHOLȘCHI, Timișoara, „o voce de vîrstă lui Labiș însă fără entuziasmul său”, este de părere că nu putem „exclde din manualele școlare opere valoroase din punct de vedere estetic, pe considerente pur ideologice.” *Meșterul* lui Labiș nu este o operă „valoroasă din punct de vedere estetic”. Prezența ideologiei fasciste, comuniste sau naționaliste într-o operă literară nu fi accentuează valoarea, ci, dimpotrivă, o elimină din universul secund al literaturii. „Excluderea” nu o facem noi, ci timpul, a patra dimensiune a literaturii, care-i dezvăluie, necrutător, caducitatea.

„Refuz să cred - afirmăți dv. - că sîntem incapabili de iertare și că aderarea la o idee eronată ni-l face pe cel în cauză definitiv antipatic...” În *Istoria literaturii române*, G.Călinescu nu „a iertat” nici o operă lipsită de valoare artistică. Însă cu „antipatia”, lucrurile sînt ceva mai complicate; mai bine de două decenii, francezii nu i-au iertat lui Céline simpatia pentru fascism, cum nu-i iartă acum lui Aragon trecutul comunist. Nouă, N.Labiș nu ne este „antipatic” - monografia dedicată poetului este o dovadă - „dar nu fi apreciem pentru *Meșterul*, ci pentru poemele în care a reușit să eludeze rigorile totalitarismului comunist, scriind despre dragoste, despre moarte și despre năzuințele general-umane, într-o perioadă cînd ideologia interzicea asemenea teme și motive lirice.

Vă rugăm să expediați corespondența referitoare la problemele școlii pe adresa redactorului acestor pagini: prof.Ion Bălu, Aleea Piatra Arsă, nr.2, 2150 Cîmpina, jud. Prahova.

Pagină întocmită de prof. Ion Bălu

România literară

la dispoziția dumneavoastră

În discuție:

Programa de literatură română

DL. prof. Ion Bișoc ne-a trimis un text incisiv în care își exprimă opiniile despre manuale și programa de literatură. D-sa constată un „anacronism”: Rebreanu este considerat, de programă și *manual*, „creatorul romanului românesc modern, deși Ion are o formulă consacrată în sec. al XIX-lea, modernitatea romanului interbelic începînd, de fapt, cu Camil Petrescu”; modernul L. Blaga „pică în coșul tradiționalismului și acolo rămîne”; Ion Barbu este „considerat un vîrf de lance al modernismului, deși revendicarea sa de la ezoterismul alexandrin și prețuirea descîntecului ar trebui să miște puțin liniile tabloului.” Reproducem pasajele edificatoare:

„...În manuale, o veritabilă harababură ne înfățișează prezentarea epocii interbelice, ca rezultat al omisiunilor și confuziilor voite, al inconsecvenței criteriilor. Cîteva exemple. Supralicitarea criteriului ideologic în descrierea „directiilor și tendințelor”, tradiționalismul fiind asociat cu extrema dreaptă, dar evitîndu-se orice referire la faptul că modernismul de tip avangardist (măcar „o anumită parte”) și-a declarat explicit filiația ideologică de stînga, manifestările sale nihiliste avînd o finalitate revoluționară. Nu este cazul să aducem în școală lupta ideologică dar avem datoria morală să spunem cinstit noilor generații care a fost configurația culturii românești la un moment dat.

Se omite, apoi, orice referire la existențialism, atît la cel ateu, cît și la cel creștin (cu sinonimul românesc trăirism). Omisiunea se prelungește și pentru epoca postbelică, lipsind astfel predarea literaturii de un foarte util cadru integrator, analog cu romantismul, realismul etc. [...]

Prezentarea monografică să fie rezervată unui număr mai mic de autori (propunem pe: Alecsandri, Eminescu, Bacovia, Sadoveanu, Camil Petrescu, Arghezi, Blaga și Nichita Stănescu), ceilalți urmînd să fie prezentați printr-un singur text semnificativ, fie individual, fie în capitole dedicate unor curente sau momente. Astfel, Coșbuc și Goga, prezenți și în manualele gimnaziale, ar putea ilustra semănătorismul...

Eliminarea romanelor *Desculț și Groapa*, primul pentru stridentă tezismului, celălalt nefiind relevant pentru evoluția epicii românești. Prezența lui Labiș în manualele de gimnaziu este suficientă, puțînd fi eliminat din cel liceal.

Considerarea lui Eminescu drept „deschizător de drumuri pentru dramaturgia secolului al XX-lea”, pe baza unor fragmente de proiecte dramatice manuscrise, pare mai curînd rezultatul unei combinații de protocronism și idolatrie decît o realitate convingătoare.”

DL. Bișoc mai propune să fie înlocuită *Răceala*, de Marin Sorescu, în manualul de clasa a XII-a, cu *Iona* sau *Paraciserul*. Accentuează necesitatea unui capitol cu caracter de „lectură informativă” despre scriitorii din diaspora și sugerează introducerea altuia dedicat eseului filosofic.

Revista revistelor

Garda sus și stînga în față

• Cu nr. 2, **DILEMA** începe să-și limpezească fața și profilul schițate programatic în numărul inaugural. Articolul lui Andrei Pleșu (cărui ar trebui să i se găsească un loc fix în revistă, căci cititorul e tentat să-și

înceapă lectura cu el) se intitulează *Eminescu și recitatorii* și e excepțional, atît ca pregnanță a exprimării cît și ca justete. Andrei Pleșu stabilește o tipologie a inadecvării speciilor de recitatori față de Eminescu: recitarea lîncedă, atletică, cea exegetică și cea de tip „filosofic”, cu două variante: „una sfătoasă, academică, cealaltă maniaco-depresivă, intensă, de o anxietate pîrjolitoare. Amîndouă aduc în discuție virtuțile actorului care gîndește... În cazul dintîi, gîndirea e solemnă, solid bătrînească. Textul eminescian e partitura unei dascăleli baritonale, cu un braț de ochelar dus spre buze și cu o carte pe genunchi. Dramatic e însă celălalt stil, cel al reflexiei galopante, al unei febrile indigestiuni mentale. Am văzut, în această privință, lucruri amețitoare: actorul apare pe scenă hăituit de concepte, vorbește precipitat, respiră greu și scuipă abundent. Are aerul că nu reproduce un text, ci îl fabrică pe loc, într-o agitațiune care macină nervii întregii asistențe: cuvintele nu-i vin, sau, dimpotrivă, îl năpădesc torențial, urlul alternează inexplicabil cu șoapta, ochii se închid comatos sau se holbează ca de dambla. Nu poți, privind, decît să te simți indiscret: ai nimerit peste cineva care tocmai își pierde mințile; timpul crește în urma lui, se întuneacă”. • În același număr, cu supratitlul „Dilema” arbitrează, prima parte a confruntării dintre Petre Mihai Băcanu și Virgil Măgureanu. Ne place sau nu, din această primă rundă învingător la puncte pare a fi directorul S.R.I., care are o tactică mai bună: ține garda sus și stînga în față. • În **BARICADA** nr. 3, Eduard-Victor Gugui transformă un conflict de interese între doi oameni de afaceri din același domeniu, el și Max Bănuș, într-o problemă națională (și naționalistă). După preambulul de rigoare, „eu însumi am avut și am în continuare prieteni evrei...” etc., redactorul-șef și patronul E.-V.G. se lansează în afirmații ca: „nu pot rămîne indiferent față de manevrele unor așa-ziși oameni de afaceri, a căror apartenență la poporul evreu nu poate decît să jignească acest neam. Pentru acest motiv, nu-i voi numi...evrei”; ci

„bănuși”. Ei sînt, din nefericire, cei din cauza cărora multe evoluții favorabile României au fost stopate din motive meschine”. Cauza supărării se vedește abia spre sfîrșitul articolului intitulat „Am copilărit printre bănuși”: „Domnul Max Bănuș pare a fi profund afectat de apariția și persistența cotidianului „Meridian”. Domnia sa, în niște recente declarații, a afirmat că marele succes ziaristic al anului trecut a fost „Evenimentul zilei”, iar marele eșec, „Meridian”. Gîndindu-ne la interesele economice care fac strînsa fraternitate dintre anumite publicații, declarația respectivă capătă o relevanță pe care nu o are în paginile „Tineramiei”: ceea ce nu convine unui grup de afaceriști finanțați de o „masonerie” economică bine determinată nu poate fi decît un eșec”. Am dat aceste citate fiindcă modul în care „pune problema” proprietarul de baricadă e semnificativ pentru perioada de tranziție. Neputînd admite că ziarul său nu face față concurenței din pricină că pur și simplu e slab (dovadă, tirajele „Evenimentului” și ale „Meridianului”, că doar nu putem crede că „masoneria” influențează pe fiecare cititor ce anume cotidian să cumpere, V.-E. Gugui caută motive în altă parte. Cum răspunderea lui Ion Cristoiu nu i-ar servi drept argument, de vină este ambiguitatea legislației românești care-i lasă pe „bănuși” să afirme că „Evenimentul zilei” se vinde, iar „Meridian” nu.

Kafka și sirenele

• Ultimul, dar nu cel din urmă număr al revistei brașovene **INTERVAL**, apărut după un an și jumătate de suspendare a apariției, timp în care redactorii au avut nemeritate peripezi administrative (ne)literare este construit pe tema *Transilvania și Mitteleuropa*. Ilustrat cît se poate de potrivit cu lucrări de artă, stampe și cărți poștale de epocă numărul dovedește că se poate vorbi despre Transilvania (cu rost și folos) și din centru (*Mittel*) nu numai de pe extrem de extremele poziții furaromadimești. • Contraexemplul îl avem (într-o formă moderată, nu și oportună) în **CRONICA ROMÂNĂ** nr. 2, cotidian național (precizare superflua, nu credem că îngălbenitul - la propriu - cotidian ar fi putut fi confundat cu unul internațional, mai ales că și articolele sînt cam ofilite) de informație și opinie. Ne întrebăm în care dintre cele două categorii - informație sau opinie - vor fi plasat redactorii titlul mare de pe prima pagină: *La New York a apărut o carte*

bulversantă (atenție la adjectivul neonațional) **VIITOARELE RĂZBOAIE** din care dl. Adrian Ionescu traduce o primă parte „Războiul pentru Transilvania”, cu precauția unui subtitlu: „Ficțiune sau adevăr?”. După ce ciocănim tradițional în lemn național, ciocănim interogativ titlul și subtitlul și le propunem o dilemă colegilor de la **Dilema** (să nu spună că intrăm pe teritoriul lor): e o opinie a *Cronicii române* sau e o informație? Căci dacă e o opinie nu poate fi un adevăr, iar dacă e informație e o ficțiune. Din această (falsă) dilemă nu puteți ieși, am zis. • Să revenim la o pașnică Transilvanie și să semnalăm abordarea exemplară din **INTERVAL** unde scriitorii ardeleni primesc ajutor muntean și... european: „Spațiu vital pentru definirea identității românești, Transilvania are, în același timp, dreptul la identitatea ei central-europeeană. /.../ Mai există, oare, sentimentul viu al participării la Mitteleuropa?” Și pentru că spațiul *Revistei revistelor* e mult mai mic decît o cere Transilvania, să-l mai semnalăm doar, dintr-un număr care trebuie citit în întregime, în „Biblioteca **INTERVAL**” pe mitteleuropeeanul Kafka cu *Cele opt caiete în octavo*. Din *Al treilea caiet*, 23 octombrie, cităm: „Pentru ca să se aperse de sirene, Odiseu și-a înfundat ceară în urechi și a pus să fie legat strîns de un catarg. /.../ De fapt însă sirenele au o armă și mai îngrozitoare decît cîntecul, anume tăcerea lor. Lucrul acesta nu s-a închipuit, dar este poate cu puțință de imaginat ca cineva să se fi salvat de cîntecul lor, dar de tăcerea lor e sigur că n-o poate face”. • Dacă simțiți nevoia unui comentariu suplimentar pe tema sirenelor lui Kafka datorită actualității lor (atît a sirenelor cît și a lui Kafka) el vă este oferit de revista **ARCA** din Arad. Cîmp deci interviul pe care Doina Jela i-l ia lui Gheorghe Grigurcu (citiți-l cu ochelari sau lăpă pentru că este tipărit foarte, foarte mărunt): „Kafka ne atrăgea atenția că, în ziua de azi, sirenele dispun de o armă mult mai periculoasă decît cîntecul și anume tăcerea. Ambigua tăcere. Tăcerea ca o imagine a refuzului și acceptării, a forței și slăbiciunii, a omisiunii și ignoranței, a demnității și a demisiei ș.a.m.d., /.../ din care poți deduce, la urma urmei, tot ce vrei. Sirenele ne pot duce la pierzanie tocmai prin această inumană indecizie a melosului lor mut”. Criticul e explicit: „Ce înseamnă a tăcea azi? ... a-ți asuma confuzia tăcerii /.../ Căci nu există tăcere ca neutralitate, deoarece sînt împrejurări în care nu există neutralitate”. Subscriem.

Avionul fantomă

• Probabil că drept răsplată pentru parastasul pe care i-l-a făcut lui Ceaușescu în **VREMEA**, P.S.M.-ul l-a trimis reprezentant pe Adrian Păunescu în Parlamentul European. Presa protestează, opoziția protestează, A.P. își vede de treabă. • De altfel, puterea face același lucru. După doi ani de tatonare și de relativă prudență, foștii se trag din nou în sus unii pe alții, în cea mai sfidătoare tentativă de reinstaurare a nomenclaturii. Ce efecte ar putea avea această reinstalare? „Prezența atîtor comuniști de fond în posturi de conducere pe toată scara executivului e menită în chip fatal să îngreueze pînă la insuportabil calea de ieșire a României din mizerie, haos și marasam. Cred mai curînd că prin această operație de cadre, guvernul Văcăroiu și-a legat singur lanțuri grele de picioare, care-i vor zădărnici toate intențiile de continuare a reformei și-l vor compromite iremediabil.” (**LUCEAFĂRUL**, editorialul numărului 4) • Faptul că puterea ignoră avertismentele care-i vin din partea

presei nu schimbă cu nimic datele de ansamblu ale problemei. Și chiar dacă Ion Cristoiu și-a intitulat neinspirat un editorial, „O nemulțumire tot mai crescîndă”, fenomenul constatat de el se amplifică. Iar cei care contează pe toleranța românului și pe lipsa lui de memorie comit o greșeală care le-ar putea fi fatală. Unora le-a și fost. • În nr.4 din **EXPRES-MAGAZIN** relatarea unei misterioase aterizări pe un aeroport din Columbia. Un avion plecat în cursă în 1946 a ajuns la sol de-abia acum. La bord, cafea aburind în cești, țigări care încă fumegau în scrumiere. Din pasageri însă nu mai rămăseseră decît scheletele. Ipoteza celor care au studiat cazul e că avionul s-a rătăcit în afara timpului. Ipoteza noastră e că rătăcirea aparține celui care semnează textul. S-a adresat *Expres-Magazinului* în loc să se adreseze vreunei reviste S.F. sau consilierului prezidențial în problemele tineretului, inginerul Mironov, care se dă în vînt după chestii din astea. Asta cînd nu scrie pamflete în gazetele lui Adrian Păunescu. Oricum, după rotirea de cadre de la Cotroceni, ing. Mironov se pare că nu se mai numără printre favoriții prezidențiali. • „Nu practicați prostituția, cumpărați-o!” sînt sfătuiri cititorii **PROSTITUȚIEI** despre care aflăm, citind o casetă de pe ultima pagină, că este un „Supliment literar și de educație sexuală editat de PHOENIX s.r.l.”. Despre ceea ce conține gazeta în chestiune nu ne vom pronunța decît strict estetic. Cu excepția unei povestiri traduse din Norman Mailer, celelalte sînt departe de exigențele unui text literar. Mai cunoscuta *Playboy* nu încearcă să treacă drept ceea ce nu este, ca acest supliment editat de Phoenix s.r.l. • **MONITORUL DE IAȘI**, cotidian de informații, publică române în folieon. Mai precis, traducerea *Tăcerii mieilor*, romanul de succes al lui Thomas Harris. Se pare că a început întoarcerea la literatură. • Tot de la Iași am primit revista **CONTACT INTERNAȚIONAL**. Dacă lăsăm deoparte corespondenții din străinătate ai revistei și paginile de traduceri, revista e scrisă numai de ieșeni. Val Condurache semnează proză, iar Nichita Danilov o evocare a lui Florin Mugur, jumătate poem în proză, jumătate amintiri. În paginile de mijloc, două poeme de Nichita Stănescu, dintre care unul, în franceză, e prezentat în fotocopie.

Cronicar